

KON. WIL. ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Kasteelplein 10
EREDA

139e jaargang - februari 1970 - nr 2

de militaire spectator

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de
Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

de militaire spectator

2

JAARGANG 139

FEBRUARI 1970

**maandblad, waarin opgenomen
de officiële mededelingen van
de Koninklijke Landmacht en
de Koninklijke Luchtmacht**

Uitgave van

MOORMANS PERIODIEKE PERS N.V.

lid van de Nederlandse Organisatie
van Tijdschrift Uitgevers (NOTU)

Directie, Redactie en Advertenties:
Zwarteweg 1 - Den Haag - tel. (070) 18 23 55 en 64 29 55
giro 4 47 15

Abonnementenadministratie:
C. Misset N.V., Postbus 4, Doetinchem

Hoofdredacteur:

F. Toubert
Brigade-Generaal der Infanterie (gsb)

Adjunct-hoofdredacteur:

S. van der Pol
Commodore van de Koninklijke Luchtmacht

Redactie:

L. P. van Oppen
Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb)

J. C. M. Smits
Kolonel der Fuseliers (gsb)

M. W. A. Weers
Luitenant-Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

ir. T. A. van Zanten
Brigade-Generaal van de Technische Staf

Abonnementsprijs: f 24,96 per jaar (incl. BTW)
buitenland: f 30,00 per jaar
losse nummers: f 2,34 (incl. BTW)

Advertenties: contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

INHOUD

Officiële mededelingen

50 Uit de Landmacht- en luchtmachtorders
Mededelingen van de Inspecteur der Op-
leidingen

Redactioneel gedeelte

- 51 Internationale militaire sport
- 52 Mededeling van de redactie
- 53 Military athletics – a bridge to interna-
tional understanding and peace, by W.
G. McNamara, Chief of Information
CISM
- 56 Het wegvervoer bij de Koninklijke Lucht-
macht, door S. A. van Hemert, Luitenant-
Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht
- 61 De betekenis van het militair uiterlijk
vertoon geprojecteerd op de bestaande
maatschappelijke opvattingen, door J.
Zielhuis, Majoor der Genie
- 72 Biologische en chemische strijdmiddelen
en hun tactische gebruik (2), door H.
Leeflang, Majoor der Artillerie
- 80 De betekenis van de term „vreedzaam“
in het Verdrag betreffende de Kosmische
Ruimte, door mr. I. H. Ph. Diederiks-Ver-
schoor, Privaat-docente luchtrecht R.U.,
Utrecht
- 84 Operationele logistiek (3, slot) door W.
J. Loos, Majoor der Artillerie (gsb)
- 89 Nieuwe uitgave
- 91 Uit de vakpers

Bij de omslagfoto:

Het embleem van de Internationale Militaire Sport-
organisatie (Conseil International du Sport Militaire),
waarvan 40 landen lid zijn (zie het artikel op blz. 53)

Officiële mededelingen

Koninklijke Landmacht en Koninklijke Luchtmacht

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders

LaO 55071. Inhoud van de leggers administratieve bescheiden (herdruk i.v.m. herziening van bijlage I).

LaO 55089. Militair Reisbesluit (herdruk).

LaO 58136/LuO 57640. Voorlopige regeling tafelgelden (herdruk).

LaO 61076/LuO 61563. Verbintenissen reservepersoneel beneden de rang van tweede luitenant vrouwelijke militairen landmacht en luchtmacht (herdruk).

LaO 61082/LuO 61572. Geneeskundige verzorging van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht in de Bondsrepubliek Duitsland (herdruk).

LaO 62019. Dienstvak van de officieren van vakdiensten en dienstvak van de officieren van vakdiensten bij de Koninklijke Marechaussee (herdruk).

LaO 62056/LuO 62565. Regeling geneeskundige verzorging gepensioneerde militairen KL/KLu (herdruk).

LaO 63003. Borstonderscheidingssteken parachutist (herdruk).

LaO 68037/LuO 68559. Beschikking uitrusting militairen landmacht en luchtmacht 1969 (herdruk).

LaO 69028/LuO 69522. Vijfde wijziging districtsbeschikking 1965.

LaO 69029/LuO 69523. Wijziging RMAKL/KLu.

LaO 69030. Wijziging van de organisatie van het ministerie van defensie (Koninklijke Landmacht).

LaO 69031. Wijziging van de voorlopige vredessamenstelling van de Koninklijke Landmacht.

LaO 69032. Wijziging van de organisatie van diensten, die ressorteren onder het departement van defensie.

LaO 69033/LuO 69525. Opheffing liftverbod.

LuO 69524. Herkenningsplaatjes.

Lamed 039-69/Lamed 535-69. Bewegingsvrijheid Goede Vrijdag, Pasen en Pinksteren 1970 voor militairen, die in Nederland hun dienst verrichten.

Lamed 041-69. Intrekking Lamed 058-64, codenr 56/51, betreffende de opslag van de enveloppen medisch geheim.

Lamed 042-69. Opleiding tot beroepsofficier.

Lamed 043-69. Regeling deelneming aan een eventueel te houden „Elfstedentocht”.

Mededelingen van de Inspecteur der Opleidingen

Opgave van nieuwe voorschriften en wijzigingen*

7e Opgave van wijzigingen op VS 2-980, 1e en 2e druk. (Verdere vorming officieren). De wijzigingen betreffen herzieningen van de leerstof t.b.v. de A- en de B-vorming voor officieren van het dienstvak van de technische dienst.

VS 2-1170, 2e druk. Het beheer en het gebruik van gebouwen, werken en terreinen voor de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht. De 1e druk is hiermee vervallen. Vervanging werd noodzakelijk aangezien de 1e druk (uitgegeven onder de titel „Kazerneeringsreglement”) geheel is verouderd.

VS 2-1355, 2e druk. Handleiding technisch specialisten. De vele wijzigingen in de opleidingsgangen en de door CGS verstrekte opdrachten maakten deze herdruk noodzakelijk. De 1e druk blijft voorshands van kracht als persoonlijk voorschrift voor de technisch specialisten.

VS 2-1381. Algemeen oefenvoorschrift. Hiermee vervalt VR 2-1381. In dit voorschrift worden aanwijzingen gegeven voor het voorbereiden, ontwerpen en leiden van oefeningen ten einde een zo groot mogelijk oefenrendement alsmede eenheid van opvatting te verkrijgen.

VS 6-751, 3e druk. Het artillerieschietkamp. De 2e druk is hiermee vervallen. De gewijzigde bepalingen betreffende het gebruik van diverse munitiesoorten, de invoering van gemechaniseerd geschut en verandering in de bepalingen inzake de veiligheidssectoren maakten een herdruk van het voorschrift noodzakelijk.

GI 7-514-A. Pistoolmitrailleur UZI, algemeen en veiligheidsmaatregelen.

GI 7-514-B. Handleiding voor het onderhoud van de pistoolmitrailleur UZI.

GI 7-514-C. Gebruiksaanwijzing behorende bij GI 7-514-A en -B. Deze geprogrammeerde instructietekstboeken beogen de conventionele lessen betreffende de wapenleer UZI te vervangen.

Aanvullingsblad nr 4 op VS 27-2, (GVVK-10). Wetten en besluiten betreffende het militaire straf- en tucht-recht. Wijziging vindt hiermee plaats van de bij de Wet op de Krijgstucht behorende bijlage inzake de toepassing van de bijkomende straf van „inhouding van geldelijke militaire inkomsten”.

VS 44-580. Bediening van de mitrailleur Browning, 50 inch, M55, tl. Hiermee is VS 9-580 vervallen. Aangezien in de technische handleiding TH 9-580 o.m. de beschrijving van het materieel is opgenomen, die ook in het vervallen voorschrift voorkwam, is deze in het nieuwe voorschrift achterwege gelaten.

* Technische handleidingen en zuiver administratieve aangelegenheden niet opgenomen.

Internationale militaire sport

* * Kort na de Tweede Wereldoorlog werd de Allied Forces Sports Council opgericht, een lichaam dat in 1948 werd uitgebreid tot de Conseil International du Sport Militaire (CISM). Deze organisatie omvat een veertigtal landen en stelt zich tot doel door sportbeoefening in internationaal verband de vriendschappelijke relaties tussen de strijdkrachten van de ledenlanden te bevorderen. Zij tracht haar doel te bereiken door uitwisseling van gedachten, gemeenschappelijke studie van vraagstukken op het gebied van de lichamelijke opvoeding en de sport — waarvoor een CISM-academie werd ingesteld — en door het organiseren van internationale kampioenschappen. De hoogste autoriteit van de Raad berust bij de Jaarlijkse Algemene Vergadering (de laatste werd gehouden te Rome van 23-30 november 1969), een bijeenkomst van de gedelegeerden van de respectieve ledenlanden. De dagelijkse algemene leiding heeft een jaarlijks te kiezen college, bestaande uit een president, twee vice-presidenten en vier leden, dat als Uitvoerend Comité verantwoordelijk is aan de Algemene Vergadering. Ook is er een Permanent Secretariaat, gevestigd te Brussel. De Secretaris-

Generaal — reeds sinds vele jaren de Belg Raoul Mollet, die tevens president is van het Belgisch Olympisch Comité — wordt telkens benoemd voor een periode van vier jaar.

Tot op heden werden onder auspiciën van de CISM 325 internationale kampioenschappen in alle mogelijke algemene en specifiek militaire takken van sport georganiseerd, waaraan door 36.000 militaire atleten werd deelgenomen, die vele nieuwe wereldrecords vestigden. Hun verrichtingen werden gadeslagen door ruim vijf miljoen toeschouwers.

In dit nummer is een artikel opgenomen van de hand van het Hoofd van de Voorlichtingsdienst van CISM, dat meer inzicht geeft in het ontstaan, de doelstelling en het werkterrein van de organisatie. De nationale militaire kampioenschappen, tevens dienende ter selectie en voorbereiding van onze „internationals” en de internationale evenementen voor zover daaraan door vertegenwoordigers van de Nederlandse strijdkrachten in het jaar 1970 zal worden deelgenomen, zijn vermeld in het onderstaande overzicht.

MILITAIRE SPORTKALENDER 1970

DATUM	EVENEMENT	PLAATS
januari 30	Sportdag MARVA / MILVA / LUVA	Den Haag
februari 11 en 12 27	Nationale Militaire Bokskampioenschappen Nationale Militaire Schaatskampioenschappen	Ede Deventer
maart 4 20	Voetbal België - Nederland Nationale Militaire Cross-Countrykampioenschappen	Turnhout (België) Den Haag
april 1 t/m 6 17 24	Internationale Militaire Cross-Countrykampioenschappen (CISM) Hockey driekamp KM-KL-KLu Nationale Militaire Judokampioenschappen	België Rijswijk (Z.H.) Deelen
mei 6 19 t/m 22 29	Voetbal Nederland - België Moderne Vijfkamp (NSF) Nationale Militaire Pistoolschietkampioenschappen	Eindhoven Breda Nijmegen
juni 5 t/m 7 10 11 t/m 16 13 t/m 14 19 26 28 t/m 3 juli	Internationale Militaire Atletiekkampioenschappen (CISM) Inter-SRO sportdag Internationale Militaire Schermkampioenschappen (CISM) Nationale Militaire Ruiterkampioenschappen Nationale Militaire Zwemkampioenschappen Nationale Militaire Atletiekkampioenschappen Internationale Militaire Kampioenschappen Moderne Vijfkamp (CISM)	Italië Ede Italië Amersfoort Utrecht Doorn Zweden

DATUM	EVENEMENT	PLAATS
september		
5 t/m 14	Internationale Vliegervijfkamp (CISM)	Frankrijk
11	Nationale Militaire Kampioenschappen Wielrennen	Amersfoort
23	Hockey Nederland - België	Den Haag
oktober		
?	Internationale Militaire Zwemkampioenschappen (CISM)	Spanje
7	Basketbal België - Nederland	Nader te bepalen
7	Volleybal België - Nederland	Nader te bepalen
21	Basketbal Nederland - België	Nader te bepalen
21	Volleybal Nederland - België	Nader te bepalen
november		
11	Hockey België - Nederland	Brussel
25 t/m 27	Nationale Militaire Schermkampioenschappen	Amsterdam
december		
4	Volleybal- en Basketbal-driekamp KM-KL-KLu	Hilversum

Mededeling van de redactie

De minister van defensie heeft naar aanleiding van een vraag van de heer Van der Spek (PSP) meegedeeld het te betreuren dat de redactie van De Militaire Spectator het niet nodig heeft geoordeeld de in 1969 in het kader van het Studium Generale aan de TH te Delft door de heer H. J. Lankhorst (PSP) gehouden causerie over het onderwerp „Militaire weerbaarheid of pacifisme” tegelijkertijd te publiceren met de voor hetzelfde forum gehouden voordracht van Luitenant-Generaal A. V. van den Wall Bake over hetzelfde onderwerp (*Mil. Spect.* 138(1969)(10)450).

Het vorenstaande heeft de redactie aanleiding gegeven de inmiddels in het nummer van december 1969 van *Kernvraag* (uitgave van de gemeenschappelijke dienst van de Geestelijke Verzorging in de Krijgsmacht) afgedrukte tekst van de heer Lankhorst alsnog te reproduceren, en wel in De Militaire Spectator van maart 1970, ten einde de indruk van eenzijdige voorlichting, die door het uitsluitend publiceren van de lezing van generaal Van den Wall Bake was ontstaan, weg te nemen.

DE HOOFDREDACTEUR

Military athletics - a bridge to international understanding and peace

W. G. McNamara

Chief of Information CISM

On the land, on the sea and in the air, military men are physically conditioned and trained as combatants. But a new kind of spirit, friendship, understanding and comradeship has arisen between the fighting men of nations. Instead of competing in military combat they are pitting their stamina and prowess against each other in competitive sports.

Athletes of some 100 nations vie in the World Olympics held every four years, but military men compete annually in what is often referred to as the 'Military Olympics'.

Sponsor of the Military Championships is the 40-nation Conseil International du Sport Militaire (CISM), translated into English as the International Military Sports Council. This council is dedicated to promoting worldwide goodwill through military sports competition and assisting youth groups. Its headquarters is in Brussels, Belgium, and its membership reaches halfway around the world.

In its brief span of years, CISM has sponsored more than 325 international championships, ranging from fencing and swimming to gruelling pentathlons, for some 36,000 military athletes. More than five million spectators from Europe to North and South America and all the way to Pakistan and South Korea have cheered for their individual fighting men in victory or honorable defeat in these athletic competitions.

The superb caliber of military athletes is attested by their participation in the 1968 Olympic Games in Mexico City, when approximately 30 percent of all the male athletes were serving in the Armed Forces of their respective countries.

William G. McNamara has served as Chief of Information of the 40-nation International Military Sports Council (CISM) since 1962. He holds a Masters degree in journalism. Ran „The Stars and Stripes“ military newspaper in Europe during the Second World War. Has written and lectured extensively on sports and physical fitness subjects. „Bill“ McNamara was in 1969 one of the four winners from throughout the nation for that years US Physical Fitness Leadership Awards.

The United States, for example, was represented by 393 male and female competitors in the Mexico City Olympics, and of these 50 were military personnel. Though constituting only 13 percent of the U.S. contingent, the military athletes captured 12 of the 107 medals which United States male and female athletes won. They took four gold, five silver and three bronze medals in breaking two Olympic records and two world records.

CISM military competitions each year involve contests in more than a dozen sports. Fourteen sports figured in CISM championships in 1969. Seventeen events — cross country, skiing, wrestling, naval pentathlon, military pentathlon, modern pentathlon, fencing, soccer, boxing, basketball, horsemanship, swimming, track and field, aeronautical pentathlon, parachuting, orienteering, and lawn hockey — are already on the 1970 calendar. Three additional sports — shooting, judo and volleyball — will be added, if sponsoring nations can be found. These competitions will be held in Austria, Korea, Germany, Greece, Sweden, Spain, France, Italy, Iraq, Thailand, Belgium, Pakistan, Ivory Coast, and Denmark. Mr. Raoul Mollet of Belgium, CISM Permanent Secretary General, a former Olympic athlete, and now President of the Belgian Olympic Committee, says, 'CISM today has an important place in world sports, even more in international friendship. Its influence increases day by day'.

General Fuad Chehad, former President of Lebanon, regards CISM as one of the greatest bridges between the 'East' and 'West'. Other heads of state are similarly enthusiastic about the benefits of military sports in cementing people-to-people ties between countries.

CISM was the outgrowth of the 12-nation Allied Forces Sports Council, which was formed in Europe in 1946 on American initiative, to promote athletic competitions between personnel of the Allied occupation armies. When some member nations eventually reduced their occupation forces in 1947 and withdrew from competition, the AFSC nearly perished.

However, five nations were determined that the

idea of an international military athletic organization should not be abandoned. They reasoned that such an organization could build friendship and international understanding among nations through sports. Thus, in Nice, France, in 1948, the military representatives of five countries — France, Belgium, Denmark, The Netherlands, and Luxembourg — acted to transform the weakened AFSC into what is now CISM.

The CISM founders decided to expand the scope of activities so that alle nations could participate. First, they saw CISM as a way to strengthen the bonds of friendship and understanding among World War II victors and vanquished alike. Secondly, they wished to expand the geographical dimensions of the organization to include all areas of the globe, not just those in Europe.

CISM, which was 22 years old in February 1969 has 40 members. The members are: Algeria, Argentina, Austria, Belgium, Brazil, Ethiopia, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Iraq, Iran, Ireland, Italy, Ivory Coast, Jordan, Korea, Kuwait, Lebanon, Luxembourg, Morocco, Mexico, Norway, Netherlands, Pakistan, Peru, Philippines, Portugal, Senegal, Spain, Sudan, Sweden, Syria, Thailand, Tunisia, Turkey, UAR, USA, and the Republic of Vietnam.

Invitations to join the International Military Sports Council have been extended to: Afghanistan, Bolivia, Cambodia, Canada, Cameroun, Chili, Colombia, Republic of Congo, Democratic Republic of Congo, Ecuador, Japan, Lybia, Malta, Paraguay, Senegal, Uruguay and Venezuela. Each nation has two years to accept the invitation to join CISM.

At its XIX General Assembly meeting in Mexico City in the Fall of 1964, CISM broadened its scope by accepting an invitation to affiliate with the International Council for Physical Training and Sport, which was formed in 1960.

The official International Military Sports Council emblem symbolizes CISM's structure and scope. The red, blue, gold and silver crest consists of a globe (portraying CISM's international character), a sword (for its military aspect), and a laurel wreath (eternal symbol of athletic prowess).

Surrounding the wreath are five linked red rings representing the five points of a simple maxim drafted by the French writer, Jean Giraudoux, himself a famous military athlete.

The maxim says: 'Sport means peace; sport is the opposite of war; sport is a cure for war; sport

is international; sport brings nations closer together'. Officials point out that the four letters in CISM stand for Condition, Indomitability, Stamina and Muscle.

When CISM held its General Assembly meeting in Washington 1962, President Kennedy, said in a message to it:

I consider your organization a most effective instrument for furthering international goodwill and cooperation through participation in international sports events and through your efforts to improve the general physical fitness of our military forces. The Interest of the United States in sports, in physical training and in friendly exchanges between people through international competition is well known. We fully appreciate the tremendous impact CISM has had in the past few years . . . .

At its 1967 meeting in Madrid, Spain, the CISM General Assembly voted to award its Grand Medal of Honor to Generalissimo Francisco Franco of Spain and to King Hassan II of Morocco. The same Medal of Honor had previously been bestowed on President Park Chung Hee of Korea, the late King Paul of Greece, King Olav V of Norway, King Baudouin I of the Belgians, Prince Bernhard of The Netherlands, Mohammed Reza Pahlavi, Shah of Iran, President John F. Kennedy of the USA, King Constantine I of Greece, Gamal Abdel Nasser of the UAR, Field Marshal Mohammed Ayub Kahn, President of Pakistan, President Bourguiba of Tunisia and President Castelo Branco of Brazil.

The Medal of Honor is given only to heads of state who have strongly supported the CISM program, significantly contributed to the growth of CISM or have helped to spread the ideals of world peace and understanding through sports. Many of these and other state officials — including Premier Salazar of Portugal and Colonel Fernando Dos Santos Costa of Portugal — have been active patrons at CISM competitions in their own countries. For example, when CISM skiers went to Norway for their cross-country competition, King Olav personally greeted them, put on a pair of skis and joined them in a familiarization run on the cross-country course. King Olav was once one of the top 10 skiers in Norway. The Shah of Iran attended most of the CISM wrestling matches in Teheran in 1962.

Besides sponsoring its various international competitions, CISM in 1958, established its Academy for conducting research in sports medicine, the physiology, philosophy and psychology of sports, diet, physical conditioning, coaching and training

techniques. The Academy first came into international prominence in 1961 when papers, prepared by the Academy, were delivered before several international Congresses on sport and physical fitness.

In a major Academy project, a British doctor and an Italian doctor, each a specialist in sports medicine, cooperatively designed pneumatic gloves and headgear to reduce the danger of injuries in the boxing ring. In all CISM boxing competitions, the wearing of protective headgear is compulsory.

CISM officials strongly believe that boxing has a definite place in international military sports. 'If boxing is to survive as a sport, fighters must be better trained and better protected against serious injury', Albert Bianco, an American Academy official, has emphasized.

Results of research by its Academy appear in Technical Brochures, published in both English and French.

CISM's Academy in Brussels also collects and maintains books, films, periodicals and articles relating to sports in general. Its library is rapidly becoming one of the major athletic archives in the world. Every two years the Academy plans, organizes and supervises large international clinics on physical training and athletic problems. Prominent guest coaches teach the technical aspects of various sports.

CISM is not just an organization chiefly concerned with competitive sports. Its attention is also aimed at improving the physical fitness of military personnel.

It is not unusual for nations to exchange coaches. For example, a nation weak in any sport asks a nation particularly skilled in that sport to help train its athletes. Syria invited the United States to provide a basketball coach. As a result Syria's proficiency in competitive basketball increased considerably. Thailand's boxers, to cite another example, also have fared better because a US expert was assigned to Bangkok for 90 days.

Member countries have learned to take up a whole new series of games through CISM. The United States has introduced the game of badminton to other countries where it has become a regular part of the military sports program as an excellent means to develop fast reflexes.

A new sport — orienteering — was introduced by CISM. Already popular in Sweden and Norway, it consists of trackfinding and pathfinding involving the use of a compass and maps.

Through its annual sports competitions, clinics, research and mutual assistance programs, CISM is bridging the language and cultural barriers that separate men. It is bringing together the military men of the free world on the friendly field of sport and promoting mutual understanding and respect among its 40-member nations.

Het wegvervoer bij de Koninklijke Luchtmacht

S. A. van Hemert

Luitenant-Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

Evenals de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Marine beschikt ook de Koninklijke Luchtmacht over eigen transportmiddelen. In tegenstelling echter tot bv. de KL, waar een groot aantal motorvoertuigen om redenen van tactische aard, alsmede voor opleidings- en oefendoel-einden, in stand moet worden gehouden, wordt het voertuigenpark van de KLu vrijwel uitsluitend benut om hiermee te voorzien in de vervoersbehoeften van de KLu in vreedstijd. Een uitzondering hierop vormen de 3e t/m 5e Groep Geleide Wapens waarbij, in verband met de tactische conceptie van deze onderdelen, een groter wagenpark wordt aangehouden dan noodzakelijk zou zijn om te voorzien in de dagelijkse vervoersbehoeften van deze groepen.

Organisatie en taak

In groter verband binnen de KLu is de Directeur Materieel Luchtmacht (DMLu) belast met de aanschaffing, het beheer en het technisch onderhoud van het motortransportmaterieel. Het Hoofd van de Sectie Vervoer (HSV) in de Staf van de BDL stelt regels m.b.t. de inzet van het materieel.

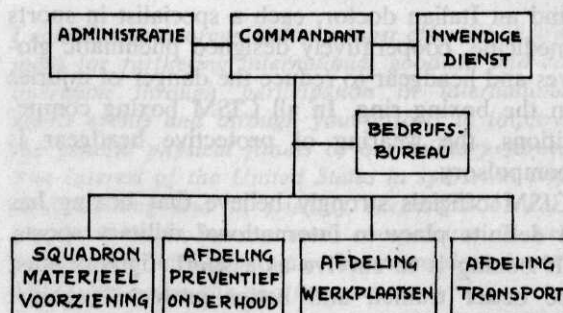
Behalve de depots van het Commando Depots Materieel Luchtmacht (CDML) beschikken alle KLu-onderdelen over hun eigen organieke transporteenheid. Op een vliegbasis is dit een MT-squadron, bij de kleinere eenheden een MT-vlucht of sectie. Bovendien beschikt de KLu over twee zg. Aan- en Afvoer Squadrons (AA-Squadrons), squadrons die deel uitmaken van het Commando Depots Materieel Luchtmacht. Alle MT-eenheden van de KLu hebben een gelijke organisatievorm (afb. 1).

De taak van de transporteenheden van de KLu is tweeledig:

- de tenuitvoerlegging van de noodzakelijke vervoersopdrachten;
- de instandhouding van het beschikbare wagenpark.

De vervoerstaak

De vervoerstaak van de MT-eenheden op de vliegbases kan worden onderscheiden in:

Afb. 1 Organisatie MT-squadrons KLu

- lokaal personen- en vrachtvervoer;
- bijzonder vervoer.

De transporttaak van deze motortransporteenheden heeft een lokaal karakter. De transporten blijven beperkt binnen een gebied dat zich met een straal van 30 km rond het onderdeel uitstrekt. De AA-Squadrons van het CDML voorzien in het interlokale vrachtvervoer. Het interlokale personenvervoer vindt over het algemeen met openbare vervoermiddelen plaats.

De instandhoudingstaak

De motortransporteenheden van de KLu zijn v.w.b. de instandhouding van het wagenpark vrijwel geheel selfsupporting en beschikken hiervoor dan ook over het nodige technische personeel alsmede over een uitgebreide werkplaatsuitrusting.

Evenals de overige componenten van de technische dienst van de KLu hebben ook de motortransporteenheden een bedrijfskarakter. Vooral de bedrijfsvoering m.b.t. de instandhoudingstaak is geheel gericht op een zo efficiënt mogelijke exploitatie van het wagenpark.

In het bedrijfsbureau wordt het onderhoud — geheel afgestemd op de vervoersbehoefte van het onderdeel — geprogrammeerd, gedirigeerd en gecontroleerd. Het preventieve onderhoudssysteem is eenvoudig in opzet en uitvoering. De technische administratie werd tot een minimum teruggebracht.

Lokaal personen- en vrachtvervoer

De uitgestrektheid van een vliegbasis alsmede de verspreide ligging van de diverse objecten hierop maken een intensief vervoer van personeel en

materieel noodzakelijk. Het op een vliegbasis beschikbare wagenpark wordt dan ook in hoofdzaak gebruikt om in deze vervoersbehoefte te voorzien.

Een bijzonder aspect van dit vervoer, het zg. CGO-vervoer, mag hierbij niet onvermeld blijven. Enkele jaren geleden werd bij de technische diensten op de vliegbases van de KLu het Centraal Geleid Onderhoudssysteem (CGO) ingevoerd, hetgeen in het kort hierop neer komt dat vrijwel alle beschikbare technische specialisten in de werkplaatshangars werkzaam zijn, waarbij de vliegtuigen vanuit dikwijls veraf gelegen dispersals opereren. In klein onderhoud en de opheffing van klachten aan deze vliegtuigen wordt voorzien door de specialisten met de nodige handgereedschappen en onderdelen naar behoefte snel uit de werkhangar naar de dispersals en na verrichte arbeid weer terug te zenden. Hiertoe wordt op de vliegbases over een aantal met een mobilfoon uitgeruste VW-bestelauto's beschikt die vanuit het bedrijfsbureau van de technische dienst snel naar elke gewenste plaats op de basis kunnen worden gedirigeerd.

Bijzonder vervoer

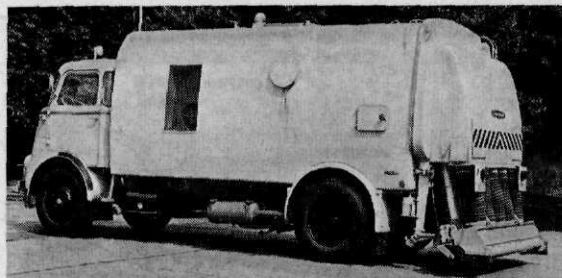
Voor het goed functioneren van het operationele vliegbedrijf is op de vliegbases van de KLu een aantal mobiele voorzieningen, zoals brandstoftankauto's, baanveegauto's, brandweervoertuigen, sneeuwruimers, verkeersleidingsvoertuigen enz., nodig. Deze voertuigen — waarvoor bijzonder hoge gereedheidseisen gelden — worden dagelijks naar behoefte door het MT-squadron aan het vliegbedrijf ter beschikking gesteld (afb. 2).

De Aan- en Afvoer Squadrons van het CDML

Zoals reeds gesteld gelden om redenen van doelmatigheid voor de transporteenheden van de KLu m.b.t. hun vervoersstaak bepalingen, die deze taak beperken tot een straal van 30 km rond het eigen onderdeel. Ten einde doelmatig in de interlokale en internationale vervoersbehoefte te voorzien zijn in de organisatie van het CDML twee Aan- en Afvoer Squadrons opgenomen:

- a. het Aan- en Afvoer Squadron Noord (AASN), gevestigd in het Kamp van Zeist te Soesterberg;
- b. het Aan- en Afvoer Squadron Zuid (AASZ), gevestigd op de Vliegbasis Gilze-Rijen.

Aangezien de materieeldepots van de KLu als de belangrijkste opdrachtgevers voor de Aan- en

Afb. 2 Baanveegauto

Afvoer Squadrons kunnen worden beschouwd heeft men deze bewust in de nabijheid van deze depots gevestigd. Dit heeft het tevens mogelijk gemaakt de AASQ's ook met het lokale transport van de depots te belasten. In feite hebben de AASQ's derhalve, behalve de interlokale transporttaak, bovendien een overeenkomstige taak als de MT-eenheden op de vliegbases, zij het dat deze dan van aanmerkelijk minder specialistische aard is. Bovendien is in de Staf van het CDML een Bureau Vervoer opgenomen. Dit bureau is belast met de coördinatie van al het interlokale en internationale wegvrachtvervoer t.b.v. de KLu, combineert zoveel mogelijk de binnengekomen transportaanvragen en verdeelt deze zo doelmatig mogelijk over de beide AASQ's. De AASQ's zijn, evenals de overige transporteenheden van de KLu, v.w.b. de instandhouding van het wagenpark vrijwel geheel selfsupporting.

De interlokale transporttaak

Deze taak van de AASQ's kan worden onderverdeeld in drie hoofdgroepen:

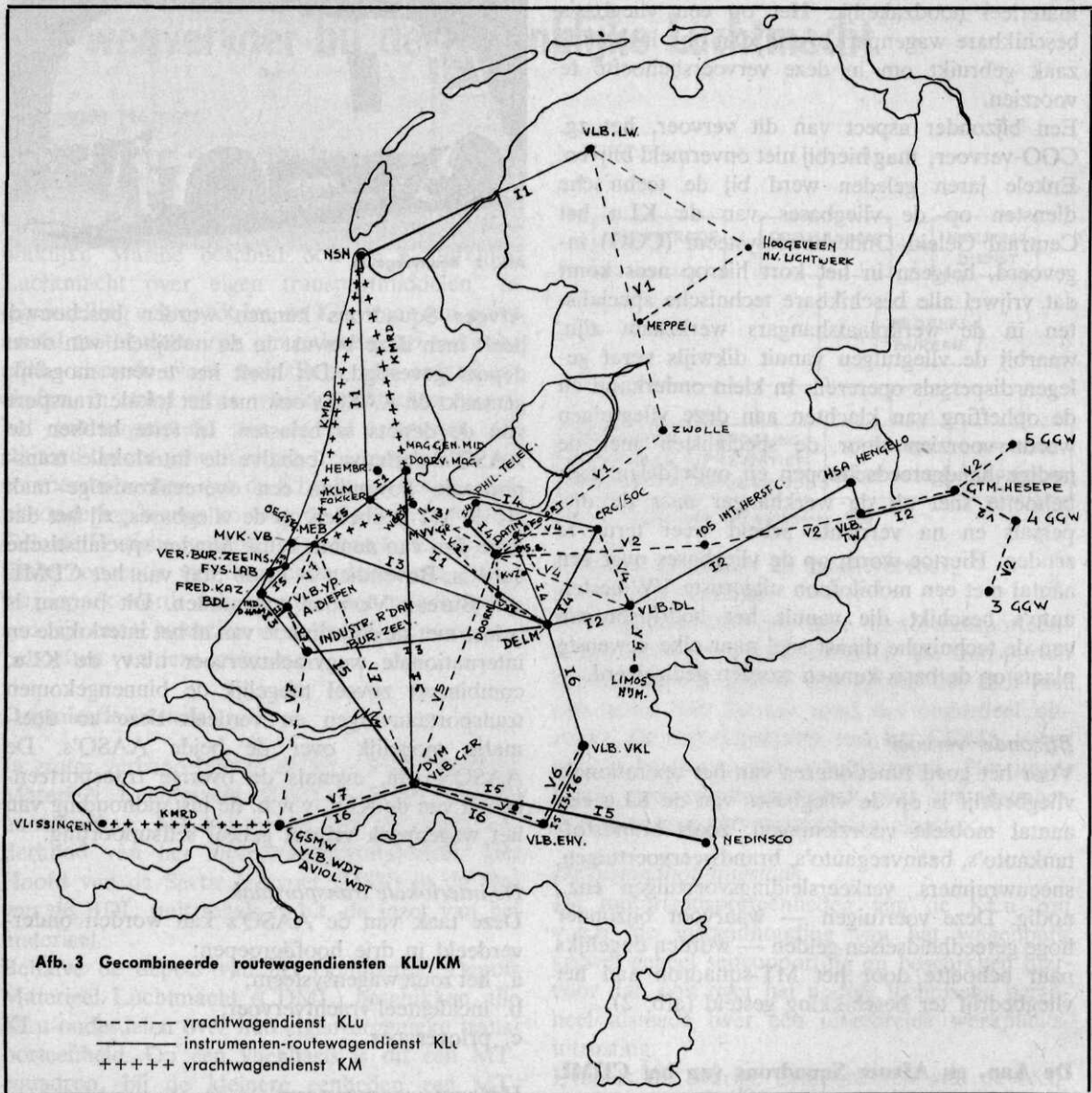
- a. het routewagensysteem;
- b. incidenteel vrachtvervoer;
- c. prioervervoer.

Het routewagensysteem

De taak van het Commando Depots Materieel Luchtmacht is de onderdelen van de KLu in Nederland en in het buitenland op de juiste tijd van het juiste materieel in de juiste hoeveelheid en conditie te voorzien. De aflevering van bij de depots aangevraagd materieel is aan strikte tijdsnormen gebonden. Een deel van de tijd, liggend tussen de ontvangst van een aanvraag bij het depot en de aflevering bij het onderdeel, wordt uiteraard in beslag genomen door het vervoer van het materieel.

Bij het streven van het CDML de aflevering binnen de gestelde normen te doen plaatsvinden bleek in de praktijk dat na het voor vervoer gereedkomen van het materieel gemiddeld slechts 24 uur overbleef voor het vervoer zelf. Een en

ander maakte het onvermijdelijk dat, ondanks allerlei pogingen tot coördinatie en combinatie van de zijde van het Bureau Vervoer in de Staf van het CDML, herhaaldelijk meer vrachtauto's, meestal slechts ten dele geladen, naar dezelfde bestemming onderweg waren, veelal zonder dat in een retourvracht kon worden voorzien, hetgeen zeer hoge vervoerskosten meebracht. Ten einde de aflevering van materieel binnen de gestelde tijdsnormen en met zo gering mogelijke vervoerskosten te doen plaatsvinden werd een zg. routewagensysteem ingevoerd. Dit systeem behelst een netwerk van geregelde vrachtautodiensten tussen de depots van het CDML en alle onderdelen van de KLu in Nederland en West-

Duitsland en omgekeerd. Tevens zijn hierin enkele onderdelen van de KL en de KM alsmede enkele burgerindustrieën opgenomen (afb. 3).

Er worden thans 13 diensten gereden, waarvan 6 met speciaal ingerichte zg. instrumentenauto's t.b.v. materieel met hoge kwetsbaarheid. De frequentie van de diverse routewagendiensten varieert van dagelijks tot 3x per week. Er wordt gebruik gemaakt van drie overslagplaatsen: Soestduinen, Gilze-Rijen en Hesepe (West-Duitsland) waar het materieel naar de diverse bestemmingen wordt overgeslagen en waarbij ook overkoppeling van aanhangwagens wordt toegepast.

Samenwerking met Koninklijke Marine

Sedert maart 1969 is het routewagendienstennet van de KLu gekoppeld aan dat van de Koninklijke Marine, waarbij ook de KM-onderdelen te Den Helder, Weesp en Oegstgeest als gezamenlijke overslagplaatsen werden ingeschakeld. Op de routes waarop voorheen door beide krijgsmacht delen werd gereden, wordt thans óf door de KLu óf door de KM gereden. De samenwerking KM/KLu op het gebied van het wegvervoer is niet beperkt gebleven tot het routewagenvervoer. Ook t.o.v. het incidentele vrachtvervoer vindt nauwe samenwerking plaats tussen de verkeersleiding van de Marine Onderhouds- en Transportdienst (MAROTRADI) en het Bureau Vervoer van het CDML, waarbij zoveel mogelijk wordt gestreefd naar combinatie van ritten, enz. Het is duidelijk dat deze samenwerking, zowel voor de KM als de KLu, tot besparingen heeft geleid.

Het is voor een vlot verloop van de routewagendiensten noodzakelijk dat alle hierbij betrokken onderdelen, industrieën enz. zo volledig mogelijk geïnformeerd zijn met betrekking tot o.m. de frequentie waarmee wordt gereden, aankomst- en vertrektijden, toegemeten laad- en lostijden enz. Met dit doel werd door de Staf CDML een dienstregeling samengesteld, waarin alle belangrijke spelregels met betrekking tot het routewagenvervoer alsmede rijschema's werden opgenomen (afb. 4).

Aan het routewagensysteem zijn grote voordelen verbonden:

- regelmatige en snelle bevoorrading van de onderdelen van de KLu;
- aanmerkelijke vereenvoudiging van de transportleiding;
- gemakkelijke programmering van het technische onderhoud van de voertuigen.

Incidenteel vrachtvervoer

Niet al het materieel kan echter per routewagen worden vervoerd. Veelal betreft dit complete wagenladingen met dezelfde bestemming of het vervoer van materiaal van en naar een plaats die niet aan het routewagenennet ligt. Ook de verplaatsingen van operationele eenheden van de KLu bij grote oefeningen worden onder het incidentele vrachtvervoer begrepen. In die gevallen dat verzending van materieel door middel van de routewagendiensten niet mogelijk of niet doelmatig is wordt, na de nodige coördinatie

ROUTE : SOESTDUINEN - MAARSBERGEN - ARNHEM - ZUTPHEN - EEFDE - HENGLO (O) - ENSCHEDE - GLANERBRUG (Grens) - RHEINE-OSNABRÜCK - HESEPE - HESSISCH OLDENDORF - BLONBERG - STOLZENAU v.v.

FREQUENTIE : IEDERE WERKDAG
DUUR : 3 c.q. 2 DAGEN

V2

ONDERDEEL	STREEFTIJD			ONDERDEEL	STREEFTIJD		
	A	V			A	V	
DATIM		08.00	MAANDAG T/M DONDERDAG	BLOMBERG	13.45		DINSDAG EN DONDERDAG
EEFDE	10.00	10.30		H.OLDENDORF	14.45	15.30	
VLB. TWENTHE	11.45	13.30		GTMGW	18.30		
GTMGW	16.30			STOLZENAU		13.30	WOENSDAG EN VRIJDAG
GTMGW		08.30	DINSDAG EN DONDERDAG	GTMGW	16.15		
H.OLDENDORF	11.00	11.30		GTMGW		08.30	WOENSDAG
BLOMBERG	12.30			VLB. TWENTHE	11.30	12.30	T/M VRIJDAG
GTMGW		08.30	WOENSDAG EN VRIJDAG	EEFDE	13.45	14.15	
STOLZENAU	11.00			DATIM	16.15		

Afb. 4 Voorbeeld van een rijschema

door het Bureau Vervoer van het CDML, afzonderlijk wegvervoer ingezet.

Priovervoer

Het systeem van materieelvoorziening dat bij de KLu wordt toegepast kent behalve de normale routineaanvragen tevens spoedaanvragen. Het met prioriteit aangevraagde materieel — in luchtmachtkringen „prio” genoemd — dient door het depot volgens een versnelde procedure binnen vastgestelde tijdsnormen bij het onderdeel te worden afgeleverd. Men onderscheidt de prioriteiten 1, 2, 3 en 4, waarvan 1 en 2 een dusdanige versnelde aflevering vereisen, nl. binnen resp. 12 en 24 uur, dat het vervoer van dit materieel slechts bij hoge uitzondering per routewagen kan plaatsvinden. Ten einde niettemin de aflevering van de prio's 1 en 2 binnen de voorgescreven tijdslimiet te verzekeren, staan bij de beide AASQ's voortdurend enkele voertuigen met chauffeur voor onmiddellijk vertrek naar alle gewenste plaatsen binnen het KLu-gebied in Nederland en West-Duitsland gereed. Dagelijks moet enkele malen voor de aflevering van prio's worden uitgedrukt. Nachritten tot diep in West-Duitsland vormen hierbij geen uitzondering. Het zal bij buitenstaanders wellicht verwondering wekken dat bij de Luchtmacht voor een dergelijk spoedeisend vervoer geen gebruik wordt gemaakt van vliegtuigen. In de eerste plaats spelen de kosten hierbij een belangrijke rol, maar voorts hebben nog allerlei andere factoren de regelmatige inzet van vliegtuigen tot nu toe onmogelijk gemaakt. In West-Duitsland daarentegen vindt priovervoer tussen de Groep Techniek en Materieel Geleide Wapens (GTMGW) en de Groepen Geleide Wapens (GGW) per helikopter plaats; het wegvervoer draagt hieraan echter nog steeds zijn steentje bij.

Afb. 5 Standaardvrachtauto's

Het wagenpark

Alhoewel in de praktijk om administratief-technische redenen een meer gedetailleerde onderverdeling wordt toegepast, kan in het bestek van deze uiteenzetting worden volstaan het beschikbare voertuigenpark van de KLu onder te verdelen in drie hoofdgroepen:

- a. personenauto's: 500 voertuigen;
- b. vrachtauto's: 1350 voertuigen;
- c. speciale voertuigen: 2350 voertuigen.

De voertuigen uit de groepen a en b zijn — aangezien hieraan geen bijzondere eisen behoeven te worden gesteld — vrijwel alle personen- en vrachtauto's in civiele uitvoering (afb. 5). Van de speciale voertuigen uit groep c daarentegen zijn vele types geschikt om ook in het terrein te worden gebruikt (4 × 4) en uiteraard heeft — met het oog op de speciale taak van deze voertuigen — de in/opgebouwde apparatuur andere afwijkingen van de normale handelstypen noodzakelijk gemaakt.

Enkele cijfers

Ter illustratie van de omvang van het vervoer enkele cijfers. De voertuigen van de KLu leggen jaarlijks totaal ongeveer 30 miljoen km af. Ruim 5 miljoen hiervan nemen de AASQ's voor hun rekening, hetgeen betekent dat met de voertuigen van deze squadrons elke 2½ dag een afstand wordt afgelegd, gelijk aan de omtrek van de aarde. Per jaar wordt 40.000 t aan materieel — ter waarde van ruim f 1 miljard — vervoerd.

Toekomstplannen

Kosteninformatie

De financiële positie van de KLu maakt het noodzakelijk de exploitatiekosten tot het uiterste te beperken. Dit geldt uiteraard ook voor het vervoerswezen. Om de exploitatiekosten te kunnen beheersen dient over een systeem van kosteninformatie te worden beschikt. Een dergelijk systeem is thans voor de gehele KLu in voorbereiding, waarbij de motortransportdienst als eerste branche zal worden ingeschakeld. Sedert november 1968 is bij enkele transport-eenheden van de KLu — o.m. de AASQ's — bij wijze van proef een op kosteninformatie gerichte financiële bedrijfsadministratie ingevoerd. Dit systeem, dat o.m. informatie geeft over de kosten van het onderhoud per voertuig per km en/of bedrijfsuur, de bezettings- en beladingsgraad van de voertuigen enz., zal ongetwijfeld tot een meer rationeel economisch vervoersbeleid op elk niveau bij de KLu kunnen leiden.

Palletvervoer

Het gebruik van containers en pallets heeft in de naoorlogse jaren in het civiele bedrijfsleven tot enorme besparingen geleid. Studies hebben aangetoond dat het gebruik van containers bij de KLu niet doelmatig is. Het gebruik van pallets daarentegen zal, evenals dit bij het bedrijfsleven het geval is, ook bij de KLu tot grote besparingen kunnen leiden. In verband hiermee zijn thans studies gaande om — als eerste het routewagenvervoer — te pallettiseren.

De betekenis van het militair uiterlijk vertoon geprojecteerd op de bestaande maatschappelijke opvattingen

J. Zielhuis

Majoor der Genie

Ik herinner in dezen aan de gebeurtenissen te Middelburg. Enkele maanden geleden hebben 32 leerlingen van de Centrale Opleidingschool voor Administratief Kader in Middelburg verzocht, vrijgesteld te mogen worden van het meelopen in een parade. Deze parade zou worden gehouden ter gelegenheid van de beëdiging van een aantal reserve-officieren. Men kan zich op het terrein van de defensiebegroting belangrijker onderwerpen voorstellen. Toch duikt achter die 32 korporaals een gewichtig principiële punt op. De korporaals stelden, als ik de persberichten mag geloven, dat een feestelijke vertoning als een parade niet thuis hoort in een oorlogsbedrijf zoals het leger is.

Dit fragment uit een betoog van de heer Beerenkamp, lid van de Eerste Kamer voor de CHU, uitgesproken bij de behandeling van de defensiebegroting 1968, geeft de opvattingen weer van 32 dienstplichtige korporaals.

Hebben wij hier te maken met een aantal „progressieve” jongeren, zoals wij die tegenwoordig in alle groeperingen van de samenleving, op universiteiten, in de politieke partijen, ja zelfs in de kerken tegenkomen, of worden hun opvattingen gedeeld door brede lagen van de bevolking? Vol doet de parade nog, als vorm van militair uiterlijk vertoon, afgewogen tegen de huidige maatschappelijke opvattingen en hoe staat het dan met de andere vormen van militair uiterlijk vertoon?

Drie begrippen vragen om een nadere beschouwing:

- het militair uiterlijk vertoon;
- de bestaande maatschappelijke opvattingen;
- de betekenis van dit uiterlijk vertoon.

Het militair uiterlijk vertoon kan nader worden gedefinieerd als „het naar buiten optreden van de krijgsmacht, als militaire groep in de structuur van de samenleving, met het doel zich te vertonen”. Hierbij kunnen wij naar de aard van de doelstelling van het vertoon het volgende onderscheid maken.

— Het imponeren, door het tonen van de krijgsmacht als machtsmiddel. Als machtssubjecten kunnen optreden: potentiële tegenstanders, bondgenoten en de eigen bevolking.

— Het verschaffen van informatie en recreatie ter verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht.

— Het handhaven van traditie.

Het optreden van de krijgsmacht, waarbij het zich naar buiten tonen geen doel vormt, maar slechts een bijkomend verschijnsel is, valt buiten de definitie van militair uiterlijk vertoon en zal derhalve niet in beschouwing worden genomen. De bestaande maatschappelijke opvattingen kunnen nader worden omschreven als „de meningen, de denkbeelden, die in de maatschappij, de samenleving, bestaan”. Zowel de meningen over de krijgsmacht als de meningen over het uiterlijk vertoon zullen hierbij in beschouwing worden genomen. Het is daarbij duidelijk dat in een samenleving, bestaande uit zoveel verschillende individuen, geen sprake kan zijn van één mening.

Nader zal moeten worden vastgesteld:

— welke organen binnen deze samenleving de bestaande opvattingen weergeven en/of beïnvloeden;

— hoe deze opvattingen luiden;

— in hoeverre de kracht, waarmee deze opvattingen worden verkondigd, overeenkomt met het aantal aanhangers van deze opvatting.

Voor een juiste analyse van de maatschappelijke opvattingen kunnen wij hier echter niet volstaan met het weergeven van meningen van verschillende groeperingen binnen de samenleving. Wij zullen moeten vaststellen hoe de verhouding volk/krijgsmacht is en zich waarschijnlijk in de toekomst zal ontwikkelen. De verhouding volk/krijgsmacht vormt immers de bron, waaruit de maatschappelijke opvattingen t.o.v. de krijgsmacht voortkomen.

Wij zullen ons hier beperken tot de Nederlandse samenleving; volksaard en krijgsmacht en daarmee de verhouding volk/krijgsmacht vertonen immers te grote verschillen met andere nationaliteiten om een zinvolle vergelijking mogelijk te maken. Slechts indien de volledigheid dit vereist zal de situatie in andere landen worden gezien.

De betekenis van het militair uiterlijk vertoon heeft twee aspecten:

- de betekenis voor de krijgsmacht;
- de betekenis voor de maatschappij.

Enkele, in dit artikel gebruikte begrippen vragen een nadere omschrijving.

— Het begrip „macht”. Prof. Van Doorn geeft na een uitgebreide analyse de volgende definitie [1]: „Macht is de mogelijkheid om, in overeenstemming met de doeleinden van een persoon of groep, de gedragalternatieven van andere personen of groepen te beperken”.

— Het begrip „machtssubject”. De persoon of groep, die de machtsuitoefening ondergaat, vormt het machtssubject.

— Het begrip „positie van de krijgsmacht”. De plaats, die de krijgsmacht binnen de structuur van de maatschappij inneemt.

— Het begrip „functies van de krijgsmacht”. De taken van de krijgsmacht als institutioneel orgaan van de overheid. Valkenburgh onderscheidt drie functies van de krijgsmacht [2]:

a. de dreigings- of afschrikingsfunctie; waarin de krijgsmacht wordt gebruikt als middel tot manifestatie van macht om daarmee te dreigen ten einde een bepaald doel te bereiken of om af te schrikken;

b. de strijdfunctie: de krijgsmacht bestrijdt een tegenstander met toepassing van geweld;

c. de symboolfunctie: de krijgsmacht vormt een symbool van de zelfstandigheid van de natie; dit geldt vooral in vreedstijd, in oorlogstijd wordt deze functie immers overheerst door de strijdfunctie.

Deze functies kunnen, afhankelijk van situatie en tijd, manifest, latent of disfunctioneel worden.

— manifest: men onderkent deze functies en neemt aan, dat zij het beoogde doel bevorderen;

— latent: men onderkent deze functies niet, maar desondanks kunnen zij in de goede richting werken;

— disfunctioneel: de functies werken niet in de goede richting en moeten worden opgeheven.

Vormen van militair uiterlijk vertoon

De vormen van militair uiterlijk vertoon worden naar de doelstelling onderscheiden in:

— een uiting van macht;

— het verschaffen van informatie en recreatie ter verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht;

— het handhaven van tradities.

Achtereenvolgens worden nu de belangrijkste vormen van militair uiterlijk vertoon in beschouwing genomen om te komen tot een indeling naar doelstelling zoals hierboven omschreven.

a. *Parades, defilés*

De parade heeft vermoedelijk haar ontstaan te danken aan de oude wapenschouwingen of troepenmonsteringen, waarbij een onderzoek werd ingesteld naar de toestand der uitrusting en de geoefendheid van de troepen [3].

Parade en defilé veranderden geleidelijk van doelstelling. In aanwezigheid van buitenlandse diplomaten werd de troepenmonstering een tonen van machtsmiddelen aan tegenstanders en bondgenoten. Bovendien was de parade in totalitair geregeerde staten een middel om de macht van de absolute heerser over de eigen bevolking te demonstreren en daarmee de neiging tot revolutie te onderdrukken.

In staten met een democratische bestuursvorm, waar demonstratie van macht tegenover de eigen bevolking op deze wijze nauwelijks nodig was, groeiden parade en defilé uit tot een feestelijke gebeurtenis. Reeds in 1935 schreef Luitenant-Generaal b.d. Wittert [4]:

De parade is niet meer dan een plechtigheid, bestemd om aan het Nederlandse volk een militair schouwspel te leveren; zij valt dan ook ten volle onder wat ik vroeger binnenlands vlagvertoon noemde.

Het effect van de parade in Nederland, als een vertoon van machtsmiddelen om de huidige tegenstander en bondgenoot te imponeren, is nauwelijks meer aanwezig. De dreigings- en afschrikingsfunctie van de conventionele wapens van de Nederlandse krijgsmacht is immers — vooral na de vorming van de NAVO en het Warschau-Pact, met als kernen de grote kernwapenmogendheden Amerika en Rusland — relatief sterk afgenomen.

De 1 mei-parade in Rusland heeft echter nog wel de oorspronkelijke doelstelling behouden: het imponeren van tegenstanders, bondgenoten en mogelijk de eigen bevolking. Buitenlandse diplomaten zijn dan ook erbij aanwezig. Inmiddels heeft deze parade een ander karakter gekregen. Het militaire optreden heeft ten dele plaatsgemaakt voor een meer civiele manifestatie.

Samenvattend kan worden gesteld, dat parade en defilé in Nederland nauwelijks meer de doelstelling hebben om door het vertoon van machtsmiddelen te imponeren; zij zijn veeleer uitgegroeid tot een vorm van militair uiterlijk vertoon

met het doel recreatie en informatie aan de samenleving te verschaffen om daarmee de verhouding volk/krijgsmacht te verbeteren.

b. *Vlootshow, luchtmachtshow*

Analoog aan de parade bij de landmacht kunnen vlootshow en luchtmachtshow worden beschouwd als vertoon met het doel recreatie en informatie te verschaffen ter verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht. Ook bij dit vertoon is nauwelijks meer een machtsaspect aanwezig, al zou men bij een crisissituatie in de overzeese Rijksdelen of ter bescherming van onze handelslijnen vlagvertoon van de Marine nog kunnen beschouwen als machtsvertoon.

c. *Taptoes*

Het signaal „tappen toe” werd in de tijd van de huurlegers gegeven door een aantal tamboers en trompetters, de kroegbazen daarmee beduidend, dat het tijd was de kranen van de tap te sluiten. Op feestdagen werd het aantal tamboers en trompetters uitgebreid en hieruit groeide in later tijd de taptoe, een belangrijk militair muziekevenement, waarvoor zelfs Ludwig van Beethoven muziek componeerde.

In tijden van bezuiniging was steeds de militaire muziek, en daarmee de taptoe, een der eerste slachtoffers. Zo bleef in 1843 na een bezuinigingswoede slechts het muziekkorps van het Regiment Grenadiers en Jagers gehandhaafd [5]. Na de Eerste Wereldoorlog volgde een bezuiniging, die weer het, inmiddels toegenomen, aantal muziekkorpsen trof. Er bleven nog slechts vier over, die men later tot één wilde terugbrengen [6]. Ook na de Tweede Wereldoorlog, zelfs vrij recent, heeft een bezuiniging plaatsgevonden op het aantal muziekkorpsen. Deze bezuinigingen betroffen de personeelskosten, want uniformen en muziekinstrumenten waren veelal geschonken door de plaatselijke bevolking, die daarmee toonde financiële offers te willen brengen om de militaire muziek en daarmee de taptoes in ere te houden. Dit toont duidelijk aan dat, hoewel een traditioneel element aanwezig is, de taptoes toch zijn bedoeld en worden opgevat als recreatie met het doel de verhouding volk/krijgsmacht te verbeteren.

d. *Erewachten, escortes*

Deze vorm van uiterlijk vertoon heeft zijn ontstaan te danken aan de moordaanslag op de Franse president Sadi Carnot. Het escorte diende als

veiligheidsmaatregel om de vorst te beschermen [7]. De Commandant en de oudste officier reden naast de koets en mochten hun plaatsen niet verlaten. Deze veiligheidsmaatregel werd in Nederland het eerst toegepast in 1894, toen H. M. de Koningin een bezoek bracht aan Zeeland. De vanouds om hun trouw aan de koningin bekend staande Zeeuwen waren hierdoor zeer gegriefd. Ook de erewachten waren oorspronkelijk bedoeld als veiligheidsmaatregel. Het veiligheidsaspect is echter grotendeels verdwenen. De Koninklijke Marechaussee bewaakt de paleizen en de politie, in burger of in uniform, heeft de veiligheidstaak van het escorte overgenomen. Wat overblijft is traditie, echter met een recreatief element voor de bevolking.

Militair eerbetoon bij begrafenissen heeft uiteraard de opzet de overledenen te eren.

e. *Saluutschoten*

Het ter begroeting leegvuren van kanonnen en musketten werd opgevat als teken van vredelievendheid. Het gebruik groeide later uit tot een teken van eerbetoon aan de koning of staatshoofd of tot een teken van vreugde bij feestelijke gebeurtenissen. Het was tevens een belangrijk communicatiemiddel. Zo besloot Koning Willem I op 14 juli 1818, dat bij de geboorte van een prins 101 en van een prinses 51 schoten moesten worden afgegeven.

Het communicatieaspect van de saluutschoten is in deze tijd van pers, radio, en televisie nauwelijks meer aanwezig: zij dragen derhalve een traditioneel karakter. Inmiddels is besloten deze saluutschoten af te schaffen.

f. *Tentoonstellingen, demonstraties, kijkdagen, ouderdagen, jeugddagen*

Deze vormen van uiterlijk vertoon worden bepaald door de afwezigheid van de traditie en het machtsaspect en de aanwezigheid van het informatieve en recreatieve element. Voor de demonstraties geldt overigens hetgeen reeds over de parade is gesteld. Was vroeger het machtsaspect duidelijk aanwezig, in de huidige tijd ziet men dat niet meer. Het machtsaspect ontbreekt, want de tegenstanders en bondgenoten zullen nauwelijks worden geïmponeerd en de eigen bevolking in de democratische staat ziet de demonstraties niet tegen zich zelf gericht.

g. *Indeling naar doelstelling*

Naar de doelstellingen zouden de verschillende

vormen van militair uiterlijk vertoon als volgt kunnen worden ingedeeld.

1. EEN MACHTSMIDDEL

Parades, vlootshow, luchtmachtshow en demonstraties. Tegenwoordig is dit machtsaspect bij vertoon van de conventionele wapens echter nauwelijks meer aanwezig.

2. HET VERSCHAFFEN VAN INFORMATIE EN RECREATIE TER VERBETERING VAN DE VERHOUDING VOLK/KRIJGSMACHT

Tentoonstellingen, demonstraties, jeugddagen, ouderdagen, kijkdagen, parades, vlootshow, luchtmachtshow en taptoes.

3. HET HANDHAVEN VAN DE TRADITIE

Erewachten, escortes, erbetoon bij militaire begrafenis, saluutschoten, taptoes.

De positie, functies en personele structuur van de krijgsmacht

Het beeld, dat de krijgsmacht oproept bepaalt in hoge mate de houding van de samenleving t.o.v. die krijgsmacht. De belangrijkste factoren, die dit beeld beïnvloeden zijn de positie, de functies en de personele structuur van de krijgsmacht. Hierna zullen deze drie factoren aan een nadere beschouwing worden onderworpen. Het is daarbij onvermijdelijk een blik in de Europese geschiedenis te werpen, omdat vanuit deze geschiedenis de huidige situatie kan worden verklaard. De uitspraak van Lodewijk XIV: „S'agrandir est la plus digne et la plus agréable occupation d'un Souverain" [8] geeft positie en functie van de krijgsmacht in die tijd weer. Frederik de Grote volgt hem daarin: „Der stehende Grundsatz der Herrscher ist, sich zu vergrößern, soweit ihre Macht es gestattet" [9].

De krijgsmacht was in die tijd het belangrijkste middel om zich te midden van andere staten te handhaven en agressie af te weren of te plegen. De positie van de krijgsmacht was in het Frankrijk van Lodewijk XIV en het Pruisen van Frederik de Grote volkomen bepaald door de beschikkingsmacht van de absolute heerser. De dreigings-, afschrikings- en strijdfunctie waren de belangrijkste, te meer omdat mocht worden verwacht, dat de krijgsmacht als middel tot machtsuitoefening werkelijk kon worden gebruikt. Werd de krijgsmacht in tijd van oorlog of oorlogsdreiging gebruikt als machtsmiddel, in vredetijden had zij ook een symboolfunctie [10].

Deze symboolfunctie werd manifest in een langdurige periode van vrede. De krijgsmacht was dan het symbool van de staat, een staat en natie vormende factor. Binnen de krijgsmacht leidden de periodes van vrede tot een cultivering van het militaire leven. Er ontstond een militair formalisme, gericht op pracht en praal, op status, kortom op uiterlijk vertoon. De absoluut regerende vorsten gebruikten daarbij hun krijgsmacht bovendien als machtsmiddel t.o.v. de eigen bevolking om dreigende revoluties te voorkomen.

Was deze situatie al niet bevorderlijk voor een goede verhouding volk/krijgsmacht, ook de personele structuur werkte daaraan niet mee. Officieren en minderen waren gegroepeerd in een standenorganisatie, waarbij de eerste groep veelal voortkwam uit de adellijke klasse of tot die klasse werd verheven, met daardoor een sterke binding aan de vorst. De tweede groep kwam voort uit de laagste regionen van de bevolking. Deze beroepssoldaten kwamen uit een milieu, waarin zij ondergeschikte functies hadden bekleed en gewend waren gezag te aanvaarden. Bij hun intrede in de krijgsmacht veranderde de sociale status nagenoeg niet en het gevoel van ondergeschiktheid eiste geen noemenswaardig aanpassingsvermogen. De bevolking beschouwde deze krijgsmacht, samengesteld uit adellijke officieren en huurlingen of beroepssoldaten, als een apparaat van de absolute vorst.

Was dit de situatie in vele staten, in Nederland zijn duidelijke verschillen op te merken. De geestelijke vrijheid, in ons land gewaarborgd door artikel 13 van de Unie van Utrecht, zorgde in de 17e eeuw reeds voor een belangrijke inspraak van de burgerij op het beleid van vorst en regent. De positie van de krijgsmacht — in Nederland lag het zwaartepunt op de zeestrijdkrachten — werd niet alléén bepaald door de beschikkingsmacht van een absoluut heerser. De „Hoogmogende Heren Zeventien" hadden reeds grote invloed. De handelsgeest en de spreekwoordelijke Hollandse zuinigheid zorgden voor inkrimping en aftakeling van de krijgsmacht onmiddellijk na afloop van iedere oorlog en voor minimale waakzaamheid en bewapening in tijd van oorlog. Zo schreef raadpensionaris Johan de Wit in 1670 — twee jaar voor de massale aanval op de republiek — in een brief aan een vriend in Parijs:

Want den aerdt van den Hollanders is soodaenich dat als haer de noot en de periculen niet seer klaer

voor oogen comen, sij geenszins gedisponeert connen werden om naar behoren te vigileren voor haar eigen secureyt.

Men ziet hier dus de dreigings- en afschrikingsfunctie van de krijgsmacht pas manifest worden als de nood zeer hoog is.

De strijdfunctie werd door gebrek aan geld voortdurend verzwakt. De admiraals klaagden over de slechte uitrusting van de vloot en te land moest de Hollandse „waterlinie” uitkomst brengen.

Ook de personele structuur van de krijgsmacht verschilde duidelijk met die in andere staten. Er was in ons land geen militaire kaste en daarvoor was ook geen plaats. De adel, in andere landen de basis van deze kaste, had in de Republiek der Verenigde Nederlanden slechts geringe invloed, de burgers hadden zelf het heft in handen [11], maar ook in de Republiek werden de beroepssoldaten gerecruteerd uit de laagste bevolkingsgroepen. Deze factor en de reeds eerder genoemde zuinigheid droegen ertoe bij dat de krijgsmacht, vooral in vreedstijd, niet in hoog aanzien stond.

Hoe en waardoor zijn nu de positie, de functies en de personele structuur van de krijgsmacht in de loop der tijd veranderd?

Mét de revoluties en het al of niet vrijwillig heengaan van absoluut heersende vorsten steeg de invloed van de samenleving op de regering en ontstond de democratische staatsvorm. De krijgsmacht werd, in plaats van een instrument van de heerser, een instituut van de staat. De afschrikings-, dreigings- en strijdfunctie werden versterkt door de omvang van het geweld, dat kon worden toegepast. Nieuwe ontdekkingen, industrialisatie en daardoor massaproductie waren hier de belangrijkste oorzaken. Vanuit een oorlog van beperkte omvang in de 17e en 18e eeuw ontwikkelde zich in de 19e eeuw een absolute oorlog, met als doel de vernietiging van de strijdkrachten van de tegenstander, tot tenslotte in de 20e eeuw de totale oorlog ontstond met als doel de totale vernietiging van het vijandelijk potentieel [12]. In de totale oorlog vormde de in omvang toenemende industrie in steeds grotere mate een element van macht van de staat, een element dat bij de tegenstander dus moest worden vernietigd. Het aantal doden, ook onder de burgerbevolking, nam daarbij toe. Als bewijs noemt Huisman [13] de verliescijfers in een aantal oorlogen:

- Dertigjarige oorlog (1618-1648): 600.000 doden;
- Napoleontische oorlogen (1798-1815): 3.100.000 doden;
- Eerste Wereldoorlog (1914-1918): 10.000.000 doden;
- Tweede Wereldoorlog (1939-1945): 50.000.000 doden

De symboolfunctie van de krijgsmacht, de staatenatievormende factor, verdween geleidelijk toen de democratische staatsvorm ontstond en het stelsel van regering en politieke partijen deze functie overnam.

Ook de personele structuur van de krijgsmacht veranderde. Werd de officier aanvankelijk gerecruteerd uit de adellijke kringen of uit de bovenlaag der bevolking, in de 20e eeuw werd het officiersberoep opengesteld voor jongelui uit alle sociale klassen [14]. In de 19e eeuw werd in Europa algemeen de dienstplicht ingevoerd, al bleef deze, door het stelsel van plaatsvervangingslange tijd beperkt tot een klassedienstplicht, waarvoor alleen de armsten in aanmerking kwamen.

Uit het voorgaande kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- De positie van de krijgsmacht is veranderd van een persoonlijk instrument van de absoluut heerser tot een instituut van de (democratische) staat.
- De dreigings-, afschrikings- en strijdfunctie van de krijgsmacht bleven manifest aanwezig.
- De dreigingsfunctie t.o.v. de eigen bevolking is in de democratische staat echter nagenoeg verdwenen.
- De omvang van het geweld in deze functies is enorm toegenomen.
- De symboolfunctie van de strijdkrachten is in de moderne democratische staat sterk verminderd.
- Ook de personele structuur veranderde. Het officierskorps met adellijke status werd een uit alle lagen van de bevolking samengesteld korps. De huurlingen of beroepssoldaten werden grotendeels vervangen door dienstplichtigen.

De maatschappelijke opvattingen

Van de maatschappelijke opvattingen werd als definitie gegeven: „De meningen, de denkbeelden, die in de maatschappij, de samenleving bestaan”. Voorts werd gewezen op de noodzaak de volgende vragen te beantwoorden.

— Welke organen binnen de Nederlandse samenleving geven de bestaande maatschappelijke opvattingen weer?

— Hoe luiden deze opvattingen?

— In hoeverre komt de kracht, waarmee deze opvattingen worden verkondigd, overeen met het aantal aanhangers van deze opvatting?

De politieke partijen worden geacht het Nederlandse volk te vertegenwoordigen en komen als groepering in de samenleving nog het duidelijkst naar voren. De vier regeringspartijen steunen het huidige regerings- en dus ook het defensiebeleid. Zij zien de krijgsmacht als een instituut van de staat ter bewaking van de veiligheid der staatsburgers. Voorts zien zij de noodzaak in van een krijgsmacht met twee van de drie functies, zoals die in het vorige hoofdstuk zijn beschreven. De dreigings-, afschrikkings- en strijdfunctie achten zij nog steeds manifest aanwezig. De symboolfunctie, de krijgsmacht als staat- en natievormende factor wordt daarentegen in Nederland nauwelijks meer erkend, zij is grotendeels disfunctioneel geworden. De dreigingsfunctie t.o.v. de eigen bevolking is in dictatoriaal geregeerde landen nog steeds manifest aanwezig, maar in de Nederlandse democratische staat niet meer. Toch blijft deze functie latent en wordt in tijden van grote onrust — dreigende revolutie in 1918, Jordaanoproer in 1934 — manifest. Het is duidelijk, dat deze opvattingen over dreigings- en symboolfunctie een belangrijke basis vormen voor de mening omtrent het uiterlijk vertoon.

Ten aanzien van de personele structuur wordt gestreefd naar een verdergaande „vermaatschappelijking” van de krijgsmacht. Hier is enige uitleg noodzakelijk, want terecht zou men zich kunnen afvragen wat nog kan worden „vermaatschappelijkt” in een krijgsmacht met een officierskorps en met dienstplichtigen, gecruteerd uit alle lagen der bevolking.

Men streeft ernaar de banden tussen volk en krijgsmacht breder en intensiever te maken en tracht dit te bereiken door binnen de krijgsmacht te streven naar intermenselijke verhoudingen, zoveel mogelijk overeenkomend met de verhoudingen in de civiele organisaties der maatschappij. In de Memorie van Toelichting op de Rijksbegroting, Hfst X, dienstjaar '68, kan men over de „vermaatschappelijking” dan ook lezen:

Wat de bedoelde interne aspecten betreft is het van belang, dat de in de krijgsmacht bestaande voorschriften en gebruiken geregeld worden getoetst aan de in het Nederlandse volk levende opvattingen en gevoelens. Zo kan, uiteraard met behoud van de

voor een militaire organisatie noodzakelijke regels van orde en discipline, een maximale aanpassing aan het Nederlandse volkskarakter worden verkregen. Er moet worden gestreefd naar een krijgsmacht gegrond op het beginsel van doelmatigheid. Want ook de huidige maatschappij is geneigd alle doelstellingen te toetsen aan het praktische nut.

Cok de grootste oppositiepartij, de PvdA, kan zich verenigen met deze opvattingen omtrent positie, functie en structuur van de krijgsmacht [15], waarmee niet is gezegd, dat zij het huidige defensiebeleid geheel steunt.

De opvattingen van de partijen vormen kwantificeerbare grootheden; optelling van de stemmenpercentages geeft een globale indruk omtrent de bestaande maatschappelijke opvattingen:

KVP 26,51% (bij de Tweede-Kamerverkiezingen 1967)

VVD 10,74%

ARP 9,90%

CHU 8,15%

PvdA 23,55%

Totaal 78,85% van de stemgerechtigden stemt dus op partijen met een positieve instelling t.o.v. de krijgsmacht. Uiteraard zal een aantal van deze stemgerechtigden andere meningen hebben, maar ook bij de overige, kleine partijen zal dit het geval zijn.

Er bestaat echter nog een mogelijkheid de bestaande maatschappelijke opvattingen te kwantificeren. Deze opvattingen zijn immers ongetwijfeld te peilen d.m.v. een opinieonderzoek. De uitkomsten van een aselechte steekproef geven — mits op statistisch wetenschappelijke wijze gehouden — een goed beeld. Het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie en het marktonderzoek (NIPO) heeft, in opdracht van de Stichting „Volk en Verdediging”, vanaf 1963 [16] jaarlijks een dergelijk onderzoek gehouden. In tabel 1 zijn de uitkomsten van twee belangrijke vragen vermeld.

De dalende tendens tussen 1963 en 1967 moet worden toegeschreven aan de ontspanning in de

TABEL 1

	1963	1967	1968
1. De krijgsmacht is:			
- nodig	59 %	40 %	47 %
- een noodzakelijk kwaad	34 %	40 %	35 %
- nauwelijks nodig	3 %	7 %	6 %
- helemaal overbodig	3 %	9 %	6 %
2. Moet Nederland zich militair kunnen verdedigen?			
- nodig	84 %	74 %	79 %
- niet nodig	12 %	21 %	15 %

Oost-Westverhouding; de stijgende tendens na 1967 is een gevolg van de ontwikkelingen in Tsjecho-Slowakije. Sinds de tijd van Johan de Witt is er dus in Nederland niet veel veranderd. Overigens komen de uitkomsten van deze steekproef redelijk overeen met de uitkomsten, gevonden bij de kwantificering der stemmen, die in 1967 op de politieke partijen zijn uitgebracht.

Ook de kerken geven een maatschappelijke opvatting weer, maar in hoeverre is deze opvatting een duplicering van de mening van de politieke partijen? Wordt de mening van de leden van de Rooms-Katholieke kerk niet reeds grotendeels weergegeven in het partijprogramma van de KVP? Indien hier de mening van de kerken zou worden weergegeven, bestaat het gevaar, dat stemmen van aanhangers van politieke partijen en leden van kerken dubbel worden geteld.

Op een dergelijke wijze kan de waarde van een maatschappelijke opvatting, weergegeven door de publiciteitsmedia, worden geanalyseerd. Zowel kerken als publiciteitsmedia blijven bij de weergave van de maatschappelijke opvattingen derhalve buiten beschouwing.

De mening van kerken en publiciteitsmedia beïnvloedt echter wel de publieke opinie, zij is opinievormend en voor een toekomstvisie over de verhouding volk/krijgsmacht wel belangrijk. De kerken nemen na de Tweede Wereldoorlog in toenemende mate een afwijzende houding aan t.o.v. de krijgsmacht, waarbij vooral de omvang van het geweld, waarmee wordt bedreigd in dreigings- en afschrikkingsfunctie en dat wordt gebruikt in de strijdfunctie, een belangrijke oorzaak is. De Nederlandse Hervormde Kerk publiceerde achtereenvolgens:

- in 1952 een herderlijk schrijven betreffende „Het vraagstuk van Oorlog en Vrede”;
- in 1962 „Het vraagstuk van de kernwapenen”;
- in 1964 „Woord en Wederwoord”.

Hoewel in deze drie geschriften de noodzaak van een krijgsmacht nog steeds wordt ingezien, omdat de staat genoodzaakt is haar burgers te beveiligen, wordt dreiging met en gebruik van kernwapens duidelijk afgewezen:

Op grond van wat wij over de vredestaak en over de aard van de kernwapens hebben gezegd, mag de kerk dan ook niets anders doen, dan een radicaal neen uitspreken tegen het gebruik van kernwapens. [17]

Ook ten opzichte van de dienstweigering als ge-

volg van dit toenemende geweld neemt de kerk een gematigder houding aan:

Toch heeft de hervormde synode beseft, dat ze met haar neen tegen het gebruik van kernwapens dichter bij hen is komen te staan, die reeds nu door hun dienstweigering uiting geven aan het beseft, dat er ergens een grens is aan de gehoorzaamheid aan de overheid. [18]

De opvattingen van de Nederlandse Rooms-Katholieke kerk lopen daarmee nagenoeg parallel:

De dienstplichtige staat voor de vraag of zijn militaire dienst een dienst is aan de vrede. Niet allen zullen daarover op dezelfde wijze oordelen. Maar zowel hij die in dienst gaat, als degene die dat weigert, zal het moeten doen op grond van een door-dachte persoonlijke beslissing. [19]

Ook in de publiciteitsmedia wordt deze zienswijze aangetroffen. In radio-, televisieuitzendingen en kranten wijst een toenemend aantal sprekers en schrijvers op het gevaar, dat is gelegen in de huidige bewapeningswedloop, die leidt tot het uitvinden van wapens met een massale vernietigende uitwerking. De meningen variëren daarbij van streven naar éézijdige ontwapening of afschaffing van het gebruik van kernwapens tot een streven naar wederzijdse ontwapening.

In de moderne literatuur treffen wij deze tendens eveneens aan. *Röling* [20], *Iemhoff* [21] en *Diekerhof* [22], gerangschikt naar volgorde van objectiviteit in hun beschouwingen, komen tot de conclusie, dat de huidige functies van de krijgsmacht niet meer manifest aanwezig zijn. Ze zijn disfunctioneel geworden, omdat een gebruik van de krijgsmacht in deze functies een kans op totale zelfvernietiging inhoudt. Uit de talloze uitzendingen voor radio en televisie, uit kranten en uit boeken blijkt, dat de mening van deze minderheidsgroepen aanzienlijk krachtiger naar voren wordt gebracht dan de mening van de grote meerderheid. De opvattingen van deze minderheid zullen zeker de publieke opinie beïnvloeden. Deze ontwikkeling bleek reeds duidelijk uit de dalende tendens van het percentage voorstanders van een krijgsmacht, zoals hiervoor bij de uitslag van het NIPO-onderzoek is aangegeven. Slechts in tijden van toenemende spanning en bij het zich plotseling bewust worden van dreiging, zoals na Tsjecho-Slowakije, komt in deze opvattingen verandering.

Samenvattend kan omtrent de maatschappelijke opvattingen over de krijgsmacht het volgende worden gesteld.

- Een grote meerderheid van het Nederlandse

volk (80%) ziet de noodzaak in van de krijgsmacht als instituut van de staat ter bewaking van de veiligheid der staatsburgers. Van deze meerderheid ziet de helft de krijgsmacht als een noodzakelijk kwaad. Deze meerderheid brengt haar mening niet, of niet duidelijk naar voren, in tegenstelling tot een minderheid (minder dan 20%), die voortdurend en zeer actief de noodzaak van een krijgsmacht afwijst.

— Algemeen ziet men in, dat de omvang van het geweld, waarmee wordt bedreigd, katastrofaal wordt bij een gebruik van de krijgsmacht in haar strijdfunctie. Vele maatschappelijke instellingen waarschuwen dringend tegen dit geweld en zullen daarbij de maatschappelijke opvattingen over de noodzaak van een krijgsmacht negatief beïnvloeden.

— De dreigingsfunctie t.o.v. de eigen bevolking ziet men op dit moment niet. Zij blijft echter wel latent aanwezig.

— De symboolfunctie — de krijgsmacht als staat en natievormende factor — wordt in Nederland nauwelijks meer erkend.

— De vermaatschappelijking van de krijgsmacht kan de verhouding volk/krijgsmacht gunstig beïnvloeden.

— Er moet worden gestreefd naar een krijgsmacht, gegrond op het beginsel van doelmatigheid.

Vormen van militair uiterlijk vertoon, geprojecteerd op de bestaande maatschappelijke opvattingen

a. Algemeen

Zoals aangegeven wordt nu nagegaan welke betekenis, welk nut, zowel voor de krijgsmacht als voor de maatschappij aan het uiterlijk vertoon kan worden toegekend. De verschillende vormen van uiterlijk vertoon werden reeds naar hun doelstelling ingedeeld:

— uiting van macht;

— verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht door het verschaffen van recreatie en informatie;

— handhaven van tradities.

Thans kan worden volstaan de doelstellingen van het uiterlijk vertoon te toetsen aan de maatschappelijke opvattingen. Indien noodzakelijk wordt de vorm van vertoon met name genoemd.

Voor een weergave van de meningen omtrent het militair vertoon wordt gebruik gemaakt van de bronnen, die bepalend werden geacht voor de

maatschappelijke opvattingen van de krijgsmacht. De meningen van de politieke partijen [23], gesteund door de uitkomsten van het NIPO-onderzoek [24], vormen daarbij weer de kwantificeerbare grootheden, terwijl de publiciteitsmedia een opinievormend karakter hebben.

b. Uiting van macht

In het voorgaande is aangetoond, dat in de Nederlandse democratische staat de dreigfunctie van de krijgsmacht t.o.v. de eigen bevolking niet meer manifest aanwezig is. Volkomen hiermee in overeenstemming is het feit, dat in geen van de talloze publikaties betreffende parades, demonstraties enz. over het machtsaspect t.o.v. de eigen bevolking wordt gesproken. Ook in de brieven van de politieke partijen en in het NIPO-onderzoek wordt dit machtsaspect niet genoemd. Men ziet de doelstelling van dit vertoon als informatief of recreatief. Reeds eerder werd aangetoond, dat parades enz. nauwelijks meer betekenis hebben als demonstratie van macht t.o.v. tegenstanders en bondgenoten. Er is geen machtssubject en de machtsrelatie ontbreekt.

De conclusie moet derhalve luiden dat parade, vlootshow, luchtmachtshow en demonstratie tegenwoordig voornamelijk een informatieve en recreatieve waarde hebben. Deze waarde zal nader worden besproken.

c. Verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht door het verschaffen van recreatie en informatie

Als het machtsaspect nagenoeg ontbreekt is het vertoon met bovengenoemde doelstelling veruit de belangrijkste. De verbetering van deze verhouding was in het verleden reeds een belangrijk studieobject, maar vooral de laatste jaren is zij een begrip geworden voor militaire leiders, sociologen en politici. Een voldoende belangstelling van de bevolking voor dit vertoon is een vereiste om het doel te bereiken. Het eerder genoemde NIPO-onderzoek geeft daarover enkele aanwijzingen (zie tabel 2).

Brengen wij nu (enigszins generaliserend) de uitkomsten van deze steefproef over op de massa, dan blijkt, dat 62% van de bevolking wel eens naar deze manifestaties heeft gekeken en dat van dit bevolkingsdeel 94% ($58/62 \times 100\%$) een gunstig of tamelijk gunstig oordeel heeft. Andere feiten, die wijzen op een levendige belangstelling, zijn de volgende.

— Het bezettingspercentage van „NATO-Tap-

TABEL 2

Op de vraag: „Bent U wel eens naar militaire manifestaties wezen kijken?” werden de volgende uitkomsten verkregen:	
- taptoe	37 %
- parade	32 %
- vlootschouw	18 %
- luchtmachtshow	18 %
- legertentoonstelling	11 %
- ouderdag	18 %
- nooit zoiets bijgewoond	35 %
- geen antwoord	3 %
	} 38 %
Op de vraag: „Hoe vond U dat?” luidde het antwoord:	
- gunstig	50 %
- tamelijk gunstig	8 %
- ongunstig	2 %
- geen oordeel	1 %
„Wel eens gaan kijken”	62 %

toe” en „Taptoe-Delft” is nog steeds stijgende en was in Delft, volgens mededeling van het secretariaat in 1967 zelfs 94,5%, hetgeen bijzonder hoog is voor een openluchtmanifestatie.

— De gelden voor ceremoniële tenues en muziekinstrumenten zijn bijeengebracht door groeperingen uit de bevolking.

Men zou geneigd zijn te concluderen, dat door de grote belangstelling en het gunstige oordeel de verhouding volk/krijgsmacht sterk wordt bevorderd, maar er zijn tegenstanders en zij roeren zich buitengewoon heftig. De publikaties tegen parades, taptoes enz. zijn talrijk, en voorstanders maken slechts zelden hun mening kenbaar. De tegenstanders richten zich vooral tegen de feestelijke vorm van dit uiterlijk vertoon, dat niet te rijmen valt met de verschrikkingen van de moderne oorlog, de reeds eerder genoemde omvang van het geweld. Ook zijn er bezwaren tegen de ondoelmatigheid.

Zo sprak de PvdA vrouwenbond in een onlangs te Utrecht gehouden congres zich en bloc uit tegen het houden van parades en taptoes. Een bestuurslid van deze bond schreef [26]:

Het is niet eerlijk om te zeggen, dat er geen leger nodig is. Maar een mooie uitdossing en leuke muziek van het leger, dat is ook niet eerlijk, dat is misleiding.

Als geweldpleging onze enige kans op vrede is, dan is dat rot! Daarom kan ik het niet verdragen, zo'n vrolijke militaire taptoe. Bij onze twijfel past geen teken van plezier, geen operettegedoe en niet die onvoorstelbare zekerheid van een parade.

In Middelburg werd, ter ere van het 750-jarig bestaan van de stad onder meer een parade gehouden van het garnizoen. De Federatie Jongeregroepen van de PvdA, de PSP, de ANJV, „Kerk en Vrede” en het „Zeeuws Vredescomité” keerden zich tegen deze parade in een brief aan B en W. Laatstgenoemd comité ver-

zocht B en W bovendien een protestmars tegen deze parade te mogen houden.

Deze situatie is niet nieuw, ook tussen de jaren '20 en '30 — de tijd van „het gebroken ge-weertje” — was een dergelijke stroming in het Nederlandse volk aanwezig.

Naar mijn mening getuigt het van wijs beleid als de krijgsmacht zich tijdig bij de situatie aanpast en het uiterlijk vertoon — dat uitsluitend een verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht beoogt, maar tevens scherpe reacties oproept — door andere manifestaties vervangt. De acties richten zich nl. niet tegen andere vormen van militair vertoon met dezelfde doelstelling: tentoonstellingen, demonstraties, jeugddagen, kijk-dagen, vlootschouw, en luchtmachtshow. De re-denen hiervoor kunnen zijn gelegen in het feit, dat deze meestal worden gehouden op eigen ter-rein en dat de krijgsmacht zich daar toont zo-als ze werkelijk is.

De vraag luidt nu: is het rechtvaardig ten op-zichte van grote groepen van de bevolking, die wel kijken naar parades, deze vorm van uiter-lijk vertoon af te schaffen? Het antwoord is neen. Daarmee is het probleem echter allerminst opge-lost. Bij een voortzetten van parades in de vorm, zoals ze nu worden gehouden, zal een toenemen-de stroom van betogingen en kritiek ontstaan, die tot uiting komt in de publiciteitsmedia en een averechts effect heeft op het beoogde doel: verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht. Een oplossing zou kunnen zijn: vervang de pa-rades op feestdagen in de grote steden door oefeningen en demonstraties op eigen kazerne-en oefenterrein. De tegenstanders van deze vorm van vertoon wordt dan een aantal argumenten uit handen genomen:

- de krijgsmacht toont zich zoals ze is;
- het kostenaspect — een ander bezwaar — wordt goedge maakt door het nut van de oefening;
- de krijgsmacht vormt geen gesloten groep in de maatschappij, maar stelt haar deuren wijd open voor de belangstellenden;
- bovendien kunnen provocerende elementen van deze terreinen worden geweerd.

Bij de taptoes brengt een dergelijke oplossing grote bezwaren mee. De taptoes in Arnhem en Delft zijn immers sterk aan die plaatsen gebonden. De Grote Markt in Arnhem en het plein voor de Oude Kerk in Delft zijn met hun historierijke achtergrond de aangewezen plaatsen. Een ver-plaatsing naar een kazerne lijkt derhalve minder

gewenst. Bovendien betalen de bezoekers entreegeld en kunnen provocerende elementen worden geweerd. Ook het kostenaspect speelt in verhouding tot de parades een geringe rol, omdat van krijgsmachtzijde slechts kleine detachementen deelnemen.

d. *Handhaven van traditie*

Bij het uiterlijk vertoon met deze doelstelling moet worden gerealiseerd, dat de symboolfunctie van de krijgsmacht bij het ontstaan van de moderne democratische staat nagenoeg disfunctioneel is geworden. De krijgsmacht vormt volgens de bestaande maatschappelijke opvattingen nauwelijks meer een staat- en natievormende factor. Het vertoon dat aan deze symboolfunctie is gerelateerd moet derhalve kritisch op zijn waarde worden bezien.

De symboolfunctie in vredestijd leidde tot militair formalisme. In het Frankrijk van Lodewijk XIV en het Pruisen van Frederik de Grote ontstonden zo de Musquetaires en de Potsdamer Reuzengarde, regimenten vol pracht en praal, maar zonder enige gevechtswaarde.

In hoeverre is dit militair formalisme te vergelijken met het uiterlijk vertoon van erewachten en escortes? Uiteraard heeft de militair, die deel uitmaakt van deze „erediensten”, nog gevechtswaarde, maar niet zoals hij daar staat, in ceremonieel tenue, of zoals de officier daar rijdt: te paard, met sabel. Het veiligheidsaspect ontbreekt, zoals reeds werd aangetoond. De vergelijking met het militair formalisme uit vroeger eeuwen lijkt derhalve reëel. De betekenis voor krijgsmacht en maatschappij is gering en een grote beperking in dit vertoon is derhalve geboden.

Zijn de saluutschoten inmiddels afgeschaft, het militair eerbetoon bij militaire begrafenissen wordt als traditie nog steeds gehandhaafd. Men kan zich afvragen of deze traditie nog juist is in een periode van vrede, waarin het overlijden geen enkele relatie heeft met krijgsverrichtingen. Ook hier is beperking raadzaam.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

In het uiterlijk vertoon van de Nederlandse krijgsmacht is nagenoeg geen machtsaspect meer aanwezig, noch t.o.v. de eigen bevolking, noch t.o.v. potentiële tegenstanders en bondgenoten. Het uiterlijk vertoon, dat een verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht beoogt, kan worden onderscheiden in parades, taptoes, tentoonstellin-

gen, demonstraties, kijkdagen, jeugddagen en ouderdagen. Parades en taptoes dreigen echter in het proces van vermaatschappelijking en verbetering van deze verhouding een negatieve uitwerking te krijgen ten gevolge van de vele betogingen en publikaties van andersdenkenden. De overige vormen van uiterlijk vertoon met dezelfde doelstelling — demonstratie, luchtmachtshow, vlootshow enz. — zijn daarentegen nauwelijks aan kritiek onderhevig.

Het uiterlijk vertoon met de derde doelstelling — handhaving van tradities — is voor een deel gerelateerd aan de symboolfunctie van de strijdkrachten. Dit deel van de tradities kan, met het disfunctioneel worden van de symboolfunctie, grotendeels worden afgeschaft.

Aanbevelingen

De vormen van uiterlijk vertoon, die als doelstelling de verbetering van de verhouding volk/krijgsmacht hebben, maar die tevens aan felle kritiek onderhevig zijn, dienen waar mogelijk te worden vervangen. Zo kunnen de parades worden vervangen door oefeningen en demonstraties op eigen terrein, dat daartoe vrij voor het publiek toegankelijk moet zijn. De grote taptoes in Arnhem en Delft zijn echter sterk aan de plaats gebonden en daardoor moeilijk te vervangen. Het besloten karakter van deze manifestaties maakt het bovendien ook beter mogelijk provocerende elementen te weren. Afschaffing van deze taptoes lijkt derhalve niet gewenst. Het vertoon, dat als enige doelstelling „het handhaven van tradities”, heeft, dient tot een minimum te worden beperkt.

Literatuur

1. J. A. A. van Doorn — *Organisatie en maatschappij*. Stenfert Kroese, Leiden (1966)10.
2. H. P. Valkenburgh — *Inleiding tot de politicologie*. Agon Elsevier, Amsterdam (1968)164.
3. E. J. M. Wittert — *Militair ceremonieel*. Van Stockum, Den Haag (1935)17.
4. E. J. M. Wittert — *Militair ceremonieel*. Van Stockum, Den Haag (1935)27.
5. R. van Yperen — *De Nederlandse militaire muziek*. Van Dishoeck, Bussum (1966)31.
6. E. J. M. Wittert — *Militair ceremonieel*. Van Stockum, Den Haag (1935)15, 24.
7. E. J. M. Wittert — *Militair ceremonieel*. Van Stockum, Den Haag (1935)24.
8. F. C. Spits — Politieke functies van de krijgsmacht in de moderne geschiedenis. *Maandbl. Oost-West* 7(1968)(10)327.
9. Idem.
10. H. P. Valkenburgh — *Inleiding tot de politicologie*. Agon Elsevier, Amsterdam (1968)164.
11. P. Dregmans — *Ons leger* 43(1959)(6)9.

12. F. C. Spits — *Maandbl. Oost-West* 7(1968)(10)337.
13. E. A. Huisman — *Geweldloze defensie. Maandbl. Oost-West* 7(1968)(10)353.
14. J. A. A. van Doorn — *Organisatie en maatschappij*. Stenfert Kroese, Leiden (1966)178.
15. *Doelmatig defensiebeleid* (nota). PvdA, Amsterdam.
16. NIPO — *Volk en verdediging, motivatieonderzoek*, dl 1 en 2. Nijgh en van Ditmar, Den Haag (1964).
17. Gen. Synode Ned. Hervormde Kerk — *Het vraagstuk van de kernwapenen*. Boekencentrum, Den Haag (1962)24.
18. Gen. Synode Ned. Hervormde Kerk — *Woord en wederwoord*. Boekencentrum, Den Haag (1964)29.
19. Bisschoppen van Nederland — *Pastorale brief over Vrede* (1969).
20. B. V. A. Röhring — *Over oorlog en vrede*. De Bezige Bij, Amsterdam (1963).
21. W. G. J. Iemhoff — *Oorlog, dienstplicht, dienstplichtweigering*. Wereldvenster, Baarn (1966).
22. H. J. Diekerhof — *Een vuile verrader, krijgsmacht en kerk onderweg bekeken*. Ambo, Utrecht (1966).
23. KVP, VVD, AR, CHU, PvdA, PSP — *Brieven over militair uiterlijk vertoon*.
24. NIPO — *Volk en verdediging, motivatieonderzoek*, dl 1 en 2. Nijgh en van Ditmar, Den Haag (1962).
25. Idem.
26. *Het Vrije Volk* (1967)(10 juni)18.

BANDEN 1969

De geheel linnen banden voor de jaargang 1969 zijn momenteel in bewerking genomen en kunnen reeds worden gesteld. De prijs bedraagt f 5,35.

Levering uitsluitend na vooruitbetaling per giro (nr 44715) of per postwissel. Bestellingen te richten aan:

MOORMANS PERIODIEKE PERS N.V.
Zwarteweg 1 - Den Haag

Biologische en chemische strijdmiddelen en hun eventuele tactische gebruik (2)

H. Leeflang

Majoor der Artillerie

Biologische strijdmiddelen

In het eerste artikel werd reeds gesteld dat onder biologische strijdmiddelen dienen te worden verstaan: levende ziekteverwekkende micro-organismen, te gebruiken om mens, dier en/of gewas te doden dan wel ongeschikt te maken voor hun taak. Deze micro-organismen worden in vloeistof gekweekt. Hun cellulaire substantie bestaat voor 75 pct uit water (met uitzondering van de virussen, waarbij dit percentage lager ligt.)

Veelal wordt de mening verkondigd dat biologische oorlogvoering niets nieuws is. Theoretisch is dit wel juist, maar de kans bestaat dat het volgen van deze gedachtengang leidt tot het onderschatten van het gevaar van het gebruik van biologische strijdmiddelen.

De genoemde gedachtengang gaat uit van het feit dat de ziekteverwekkers die als biologisch strijdmiddel kunnen worden gebruikt, ook normaal onder natuurlijke omstandigheden optreden. Hierdoor zijn de beoefenaren van de micro-biologie, de besmettingsleer en de epidemiologie in de gelegenheid geweest ons voldoende inzicht te verschaffen in het natuurlijke gedragspatroon van deze ziekteverwekkers. Dit inzicht heeft de wetenschap in staat gesteld methodes te ontwikkelen om te komen tot de meest efficiënte bescherming tegen *natuurlijk* optredende infecties.

Indien wij nu uitgaan van de gedachte dat de ziekteverwekkers alleen *dán* als biologisch wapen kunnen worden ingezet als zij hierbij kunnen „optreden” volgens hun natuurlijk gedragspatroon, dan betekent dit een mogelijkheid om de bruikbaarheid en de uitwerking van een ziekteverwekker als strijdmiddel redelijk nauwkeurig te voorspellen. De gedachtengang leidt tevens tot de mening dat de verdediging tegen deze strijdmiddelen grotendeels zal kunnen en moeten steunen op de reeds bekende en beproefde methodes van bescherming tegen *natuurlijke* besmettingen. Dit nu voert tot de — mijns inziens zeer gevaarlijke — conclusie dat goed functionerende Diensten van Volksgezondheid, gecombineerd

met een hoge hygiënische levensstandaard, een sluitend verdedigingssysteem vormen tegen de biologische oorlogvoering.

De conclusie is dáárom zo gevaarlijk omdat wetenschappelijke onderzoeken hebben aangetoond dat men *niet* is gebonden aan het „natuurlijke gedragspatroon”. De onderzoeken toonden dat zowel de besmettingsbron als de wijze van disseminatie geheel kunstmatig kunnen zijn en wel zó kunstmatig dat overeenkomsten met het natuurlijke gedragspatroon geheel of grotendeels wegvallen.

Als voorbeeld moge de gele koorts dienen. De natuurlijke besmettingsketen is: zieke mens of zieke aap — steek van een mug — deze zuigt bloed van zieke op — steekt vervolgens een gezond mens — brengt daarbij een ziekteverwekker (in dit geval een virus) in het gezonde lichaam — virus vermenigvuldigt zich in het gezonde lichaam — resultaat: een nieuwe zieke. Bij experimenten is nu gebleken dat de besmetting ook tot stand kan worden gebracht via de ademhalingsorganen. Hierbij werd gebruik gemaakt van smetstof in aërosolvorm; een wijze van disseminatie die geschikt is voor militair gebruik.

Vooraf de technische ontwikkelingen hebben het mogelijk gemaakt een groot deel van de micro-organismen geschikt te maken voor verspreiding in aërosolvorm. Belangrijk hiervoor is de recente ontwikkeling van het lyofylisatieproces. Dit bevroerings- en droogproces maakt het mogelijk diverse agentia die, zoals eerder is opgemerkt, voor 75 pct uit water bestaan, te conserveren in droge vorm, zonder dat daarbij de virulente levensstaat wordt aangetast.

Het zal de lezer duidelijk zijn dat de bereiding van deze agentia niet alleen op laboratoriumniveau, maar ook op industrieel niveau moet kunnen plaatsvinden om aanmaak in voldoende grote hoeveelheden mogelijk te maken. Dat dit uitvoerbaar mag worden verondersteld kan onder andere worden afgeleid uit de mogelijkheid vaccins en antibiotica op industrieel niveau te bereiden. De hierbij gebruikte methodes zullen in

vele gevallen ook bruikbaar zijn voor de bereiding van agentia die als biologisch strijdmiddel zouden kunnen worden gebruikt.

Kijken wij weer naar de definitie van een biologisch strijdmiddel, dan zien wij dat hieronder in principe alle levende ziekteverwekkende micro-organismen een plaats kunnen vinden. Een beschouwing over biologische strijdmiddelen zou dan echter ontaarden in een medische verhandeling waarbij volledig zou worden voorbijgegaan aan het feit dat zij dient te handelen over ziekteverwekkende micro-organismen die uit *militair* oogpunt bezien bruikbaar zijn. Dit houdt in, dat het maken van een verantwoorde keuze slechts kan geschieden aan de hand van een aantal voorwaarden waaraan een ziekteverwekker moet voldoen om geschikt te zijn voor gebruik als militair strijdmiddel.

Eisen te stellen aan biologische strijdmiddelen

Mogelijk voldoet géén van de momenteel bekende ziekteverwekkers geheel aan *alle* hierna te noemen voorwaarden. Daarbij mag echter niet worden vergeten dat wij niet meer zijn gebonden aan het „natuurlijke gedragspatroon” van de ziekteverwekker. Langs kunstmatige weg kunnen wellicht afgeleiden van de oorspronkelijke ziekteverwekkers worden ontwikkeld, die beter aan de eisen voldoen.

Om nu te komen tot eisen zullen de algemene eigenschappen van ziekteverwekkers worden bekeken, om aan de hand daarvan vervolgens per eigenschap de eisen te formuleren waaraan een strijdmiddel moet voldoen.

De te behandelen eigenschappen zijn:

- infectiviteit en virulentie;
- de wijze van besmetting;
- retroactiviteit;
- stabiliteit;
- mogelijkheid tot opslag;
- gevoeligheid voor antibiotica;
- mogelijkheden voor actieve immunisatie.

Infectiviteit en virulentie

De infectiviteit is het vermogen van een ziekteverwekker het lichaam binnen te dringen; de virulentie is het vermogen zich in het lichaam van de „gastheer” te vermeerderen en daarbij ziekte te veroorzaken. Twee eigenschappen die voor een biologisch strijdmiddel van het grootste belang zijn. De infectiviteit moet voor een strijdmiddel zo groot mogelijk zijn. De virulentie

echter hoeft niet altijd extreem hoog te zijn. Integendeel, het zou zelfs van groot belang kunnen zijn te beschikken over ziekteverwekkers van uiteenlopende virulentie. Hierdoor zou het mogelijk worden in de uitwerking van aanvallen met biologische strijdmiddelen variaties te bewerkstelligen.

Als eis kan worden gesteld: een hoge infectiviteit en een virulentie, die nauwkeurig bekend is.

De wijze van besmetten

De mogelijkheden tot besmetting zijn:

- door voedsel en drinkwater (infectie via maag en darmen);
- door vectoren (infectie via beet of steek van besmette vectoren);
- door contact (infectie via beschadigde huid of slijmvliezen);
- door de lucht (infectie via de ademhalingsorganen).

Van deze vier methodes zijn de eerste drie te bestrijden door het handhaven van de gebruikelijke hygiënische maatregelen, zoals het koken van voedsel en water, het verdelgen van ongedierte en het voorkomen van contact met mogelijk besmette mensen en dieren.

Bij de laatstgenoemde methode, besmetting door lucht, falen deze hygiënische maatregelen. Het grote probleem is hierbij dat een via de lucht aangebrachte besmetting niet tijdig wordt onderkend, zodat bescherming alleen zeker kan worden gesteld door het voortdurend dragen van gasmaskers met filters die deze besmetting opvangen. Een weinig praktische methode! Uit militair oogpunt is deze wijze van besmetting daarom zeer aantrekkelijk.

Als eis kan dus worden gesteld: bij voorkeur verspreiding in aërosolvorm.

Retroactiviteit

Hieronder wordt verstaan: de uitbreiding of de verlenging van het primaire effect van de ziekteverwekker, bv. door het uitbreken van een epidemie of door het ontstaan van een blijvend besmettingsgevaar.

Dit verschijnsel lijkt bijzonder aantrekkelijk: hoe groter de retroactiviteit, hoe effectiever de uitwerking van het strijdmiddel. Daarbij mag echter niet uit het oog worden verloren, dat een hoge mate van retroactiviteit ook voor de aanvaller ernstige gevolgen kan hebben. Indien een epidemie uitbreekt kan de ziekte ook het eigen ge-

bied gaan bedreigen. Een blijvend besmettingsgevaar is zeer nadelig voor de aanvaller indien hij het besmette gebied nog moet betreden.

Als eis kan daarom worden gesteld: veroorzaker van een weinig of niet besmettelijke ziekte.

Stabiliteit

Het ligt voor de hand dat het van primair belang is te weten of een ziekteverwekker stabiel genoeg is om ondanks de invloeden waaraan hij tijdens en na de disseminatie wordt blootgesteld, te blijven leven. Blijven leven alleen is zelfs niet voldoende; bovendien moeten zowel de infectiviteit als de virulentie krachtig genoeg blijven. Bij proefnemingen is gebleken dat vele ziekteverwekkers tijdens de disseminatie een groot deel van hun virulentie verliezen, maar dat het leven behouden blijft. In die gevallen blijkt dat de virulentie weer volledig wordt hersteld tijdens het voortkweken in het „natuurlijke milieu” dus in het lichaam van de „gastheer”.

Als eis kan daarom worden gesteld: bestand tegen de invloeden, optredend tijdens en na de disseminatie (licht, temperatuur en vochtigheidsgraad).

Productie en opslag

Om te kunnen worden gebruikt als strijdmiddel, zullen zowel productie als opslag in de gewenste hoeveelheden mogelijk moeten zijn. De technische problemen, die zich hierbij voordoen verschillen per groep van ziekteverwekkers. De bacteriën, schimmels en toxinen kunnen m.b.v. nieuwe technieken makkelijk op grote schaal worden aangemaakt. Anders is dit met de virussen en de rickettsiën (parasieten, die op grond van afmeting en levensverschijnselen het midden houden tussen bacteriën en virussen). Deze kunnen namelijk alleen worden gekweekt in levende gastheercellen. De hiervoor nodige grote aantallen dieren of embryo's bevattende eieren beperken de omvang van de productie.

De voorkeur, uit productieoogpunt, zal dus primair uitgaan naar bacteriën, schimmels en toxinen en pas in tweede instantie naar de virussen en de rickettsiën.

Voorts levert de opslag nog aparte problemen op. Het merendeel van de ziekteverwekkers moet gekoeld worden bewaard en heeft zelfs onder die condities veelal een beperkte levensduur. Door de ontwikkeling van het lyofilisatieproces (drogen door diepvriezen; een ook in de levensmiddelensector toegepaste methode) is echter

sinds kort een groot deel van deze problemen opgelost. Desondanks blijft de eis van kracht dat levensduur en opslagcondities van dien aard moeten zijn dat vervoer van fabriek naar inzetmiddel en opslag bij het inzetmiddel praktisch uitvoerbaar zijn.

Gevoeligheid voor antibiotica

Om verzekerd te zijn van een maximale uitwerking bij inzet van een ziekteverwekker, zal moeten worden gestreefd naar het gebruik van ziekteverwekkers waarvan men mag aannemen dat de tegenpartij niet beschikt over hiertegen werkzame antibiotica.

In het algemeen kan worden gesteld dat tegen bacteriële infecties een groot arsenaal van antibiotica beschikbaar is. Om nu toch te kunnen profiteren van bacteriën als biologisch wapen zal moeten worden gezocht naar mutanten van de bestaande bacteriën; mutantensoorten die resistent zijn tegen een aantal antibiotica. Het aantal antibiotica geschikt voor de bestrijding van de door de overige ziekteverwekkers veroorzaakte ziekten is verwaarloosbaar.

Als eis dient te worden gesteld: resistent zijn tegen de antibiotica waarover een potentiële tegenstander beschikt.

Actieve immunisatie

De uitwerking van een biologisch wapen op mensen, die ongevoelig zijn voor de gebruikte ziekteverwekker is uiteraard nihil. Deze ongevoeligheid kan ontstaan op natuurlijke wijze (immunitet, tot stand gekomen na het doormaken van een infectieziekte) of op kunstmatige wijze (immunitet, veroorzaakt door vaccinatie en dus in feite door het in lichte mate doormaken van een infectieziekte). Dit betekent dat bij voorkeur gebruik moet worden gemaakt van verwekkers van ziekten die bij een potentiële tegenstander niet voorkomen. Hierdoor is dan geen natuurlijke immunisatie tot stand gekomen. Bovendien is de noodzaak tot vaccinatie tegen deze ziekten niet aanwezig en ontbreekt dus ook de kunstmatig tot stand gebrachte immunitet.

Als eis kan daarom worden gesteld dat bij voorkeur:

— de potentiële tegenstander geen natuurlijke immunitet tegen de gekozen ziekteverwekker bezit;

— geen vaccins zijn ontwikkeld dan wel worden toegepast.

Samenvattend kan worden gesteld dat een ziekte-

verwekker eerst dan in aanmerking komt voor gebruik als biologisch strijdmiddel als hij geheel, of althans grotendeels, voldoet aan de volgende voorwaarden:

- een hoge infectiviteit;
- de mogelijkheid in aërosolvorm te verspreiden;
- een weinig of niet besmettelijke ziekte veroorzaken;
- een grote weerstand tegen invloed van licht, temperatuur en vochtigheid;
- redelijk lange levensduur;
- een grote resistentie tegen antibiotica;
- een ziekte veroorzaken waartegen een potentiële tegenstander geen immuniteit bezit.

Het zal de lezer zijn opgevallen dat onder deze voorwaarden niets wordt gesteld betreffende de incubatietijd. Naar mijn mening is de incubatietijd in zijn algemeenheid niet van invloed op het feit of een ziekteverwekker in aanmerking kan komen voor gebruik als strijdmiddel. De lengte van de incubatietijd is echter wel van invloed op de gebruiksmogelijkheden van een strijdmiddel.

De potentiële biologische strijdmiddelen

Het overzicht zal zich beperken tot het behandelen van ziekteverwekkers die, gezien hun eigenschappen, in zekere mate voldoen aan de in de voorgaande paragraaf gestelde eisen. Aandacht zal worden geschonken aan de problemen rond de scheiding tussen huidige en in ontwikkeling zijnde middelen.

Bij de behandeling is gestreefd naar een indeling op grond van de aard van de ziekteverwekkers, dus in de groepen bacteriën, rickettsiën, virussen, schimmels en toxinen.

Bacteriën

ANTRAX (OF MILTVUUR)

Deze dodelijke infectie wordt veroorzaakt door de *Bacillus Anthracis*, een bacterie die sporen vormt zodra zij aan de buitenlucht wordt blootgesteld. De sporen lenen zich uitstekend voor verspreiding in aërosolvorm. In deze vorm vertonen de sporen een grote stabiliteit. De levensduur is echter beperkt. Tot enkele dagen, indien niet blootgesteld aan zonlicht; tot enkele uren, indien wel blootgesteld aan zonlicht. Opslag daarentegen is, met behoud van leven, zeer goed mogelijk. De verwekker is gevoelig voor behandeling met antibiotica, maar bij besmetting via

de ademhalingsorganen komt behandeling met deze middelen veelal te laat. Actieve immunisatie, waarvoor zeer goede vaccins zijn ontwikkeld, biedt de enige goede bescherming. Een groot probleem is echter het feit dat de incubatietijd bij besmetting via de ademhalingsorganen niet bekend is. Bij besmetting via de natuurlijke weg bedraagt deze 3 tot 5 dagen.

TULERAMIE (RABBIT FEVER)

Deze ziekte, met een laag sterftecijfer, wordt veroorzaakt door de aan de pestbacil verwante bacterie *Pasteurella Tularensis*. De besmetting kan behalve op de natuurlijke wijzen (contact, voedsel en insecten) ook geschieden in aërosolvorm. De smetkracht is dan zeer groot maar de aërosolstabiliteit van de bacterie is laag. De opslagstabiliteit is goed. De ziekte reageert goed op behandeling met antibiotica. Bovendien staan goede vaccins ter beschikking om actieve immunisatie te realiseren; een immuniteit die ten minste 2 jaar werkzaam blijft. De incubatietijd bedraagt 3 à 4 dagen.

BRUCELLOSIS (GOLVENDE KOORTS)

Deze infectieziekte, met een zeer laag sterftecijfer, wordt veroorzaakt door *Brucella Melitensis*, *Brucella Suis* of *Brucella Abortus*. Natuurlijke infectie vindt plaats via maag-darmkanaal. Kunstmatige disseminatie in aërosolvorm is mogelijk. De mens is hiervoor uiterst gevoelig maar de stabiliteit van deze vorm is zeer gering. Behandeling met antibiotica heeft weinig succes. Vaccins zijn niet bekend. Het grote bezwaar is echter de variatie in incubatietijd. Deze ligt tussen 2 weken en 3 maanden.

PEST

Deze ziekte, met een hoge letaliteit, wordt veroorzaakt door de *Pasteurella Pestis*. De natuurlijke besmetting komt via diverse soorten vliegen tot stand. Kunstmatige disseminatie in aërosolvorm is uitvoerbaar. De smetkracht is daarbij zeer groot. Voorts is besmetting van mens op mens zeer goed mogelijk. Behandeling met antibiotica heeft weinig effect. Er bestaan vaccins, maar de hiermee op te bouwen immunisatie geeft geen zekere bescherming. De incubatietijd is 2 à 4 dagen.

CHOLERA

Deze ziekte resulteert in vele gevallen in een dodelijke afloop. De ziekteverwekker is de *Vibrio Comma*. Het is van nature een uitgesproken

water- en voedselinfectie (waarbij voor het voortleven van de bacterie het water dient te zijn verontreinigd met organisch materiaal). Verspreiding in aërosolvorm is mogelijk, maar de bacterie is dan slechts korte tijd resistent. Natuurlijke actieve immunisatie geeft een redelijke bescherming gedurende enkele jaren, kunstmatige slechts gedurende een half jaar. De incubatietijd varieert tussen 1 en 7 dagen.

Tot zover de groep bacteriën. De volgende ziekteverwekkers behoren tot de groep van de rickettsiën.

Rickettsiën

ROCKEY MOUNTAIN SPOTTED FEVER

De ziekte, veroorzaakt door de *Rickettsia Rickettsii*, heeft een hoog sterftecijfer. De natuurlijke besmetting wordt tot stand gebracht door de teek. Kunstmatige disseminatie in aërosolvorm is mogelijk, maar de resistentie is daarbij laag. Behandeling met antibiotica is succesvol. De ontwikkelde vaccins brengen geen volledige immuniteit tot stand. De incubatietijd varieert van 3 tot 14 dagen.

VLEKTYFUS (EPIDEMIC TYPHUS)

De ziekte wordt veroorzaakt door de *Rickettsia Prowazekii*. Het sterftecijfer varieert tussen 10 en 40%. Disseminatie is, behalve de natuurlijke vorm via teken en luizen, kunstmatig mogelijk in aërosolvorm. De resistentie is in deze vorm vrij laag. Natuurlijk tot stand gekomen immuniteit geeft een goede bescherming, mogelijk zelfs voor de rest van het leven. Vaccinatie geeft een redelijke bescherming gedurende ongeveer 5 jaar. Antibiotica hebben een gunstige invloed op het ziekteverloop. De incubatietijd bedraagt 3 tot 15 dagen.

QUEENSLAND FEVER (BALKANGRIEP, Q-FEVER)

De veroorzaker van deze ziekte, de *Coxiella Burnetti*, wordt beschouwd als een zeer belangrijk potentieel strijdmiddel. Er is sprake van een zeer lage letaliteit. Indien opgeslagen in droge vorm is het agens gedurende lange periodes stabiel. Disseminatie in aërosolvorm is zeer goed mogelijk. De resistentie neemt hierbij maar weinig af. Antibiotica zijn werkzaam. Vaccinatie biedt slechts in geringe mate bescherming. De incubatietijd varieert van 9 tot 17 dagen.

PSITTACOSIS (PAPEGAAIENZIEKTE)

Deze ziekte, die onder diverse vogelsoorten voor-

komt, heeft een vrij hoog sterftecijfer. De mens kan langs aërogene weg en door contact worden besmet; zowel door de vogels als door de mens. De stabiliteit is, ook in aërosolvorm, goed. Behandeling met antibiotica geeft goede resultaten. Vaccinatie daarentegen biedt slechts in beperkte mate bescherming. De incubatietijd wisselt zeer sterk: van 4 tot 30 dagen.

Virussen

ENCEFALOMYELITIDEN

De door deze groep virussen veroorzaakte ziekten worden in het algemeen gekenmerkt door een hoge mortaliteit. Vaccinatie is nog niet mogelijk en antibiotica zijn niet werkzaam. De ziekten zijn gewoonlijk niet van mens op mens besmettelijk. Kunstmatige disseminatie in aërosolvorm is mogelijk. De resistentie is vrij hoog. Een uitzondering wordt gevormd door de *Venezolaanse equine encefalitis*. Hierbij is de mortaliteit zeer laag (het centrale zenuwstelsel wordt niet aangetast). Voorts is de incubatietijd kort: ongeveer 2 dagen.

GELE KOORTS

Deze ziekte veroorzaakt een grote sterfte onder de slachtoffers. Antibiotica zijn niet werkzaam. Vaccinatie daarentegen biedt een goede bescherming. Besmetting van mens op mens is niet mogelijk, maar de infectiviteit bij overbrenging door de mug is zeer groot. De resistentie van het virus in zijn natuurlijke vorm is zeer gering. Lyofilisatie maakt het mogelijk deze resistentie op te voeren tot enkele jaren. Verspreiding van dit „droge produkt” in aërosolvorm is zeer goed mogelijk. De incubatietijd is bij verspreiding via de mug 2 tot 6 dagen, bij verspreiding in aërosolvorm 5 tot 10 dagen.

POKKEN (SMALLPOX)

De sterfte onder de slachtoffers van de ziekte is hoog. Het virus leent zich uitstekend voor verspreiding in aërosolvorm en vertoont daarbij een zeer hoge stabiliteit. Vaccinatie geeft een goede beveiliging tegen de natuurlijke wijze van besmetten. Bij kunstmatige disseminatie in aërosolvorm is de waarde van deze bescherming dubieus ten gevolge van de overdosering bij deze verspreidingsvorm. De besmettelijkheid van mens op mens is zeer groot. De incubatietijd bedraagt 7 tot 10 dagen.

INFLUENZA

De ziekte wordt veroorzaakt door een virus waar-

van vele variëteiten bestaan, die ingeval van immunisatie allen een *apart* vaccin vereisen. De immunisatie wordt hierdoor ernstig belemmerd. Verspreiding in aërosolvorm is zeer goed mogelijk. Het virus vertoont daarbij een zeer grote resistentie. De incubatietijd bedraagt slechts 2 dagen. De besmettelijkheid van mens op mens is echter groot.

Schimmels

COCCIDIOMYCOSIS

De ziekte vertoont eenzelfde beeld als een flinke koude of griep. Immunisatie is nog niet mogelijk en antibiotica hebben slechts weinig succes. De schimmels maken sporen, waarvan de resistentie zeer groot is. De letaliteit is zeer laag en besmetting van mens op mens treedt slechts sporadisch op. De incubatietijd bedraagt 1 tot 2 weken.

HISTOPLASMOSIS

De ziekte wordt veroorzaakt door een zeer stabiele schimmel. De verspreiding van de schimmel in aërosolvorm is zeer goed mogelijk. Besmetting van mens op mens treedt niet op. Vaccinatie is niet mogelijk en antibiotica zijn niet werkzaam. De letaliteit is zeer laag. De incubatietijd bedraagt 1 tot 2 weken.

Toxinen

Tot slot de groep der toxinen. Het gaat hier om twee toxinen, geproduceerd door bacteriën. Dat dit tweetal niet is opgenomen onder de categorie bacteriën is gebaseerd op het feit dat de toxinen vooraf zijn geproduceerd door de bacteriën en dat zij vervolgens de ziekten veroorzaken. De bacteriën spelen hierbij verder geen rol.

BOTULISME

Dit toxine, geproduceerd door de botulinusbacterie, is zeer resistent. Het is bijzonder giftig, 0,1 μg is voor de mens reeds dodelijk. Verspreiding kan het best geschieden via voedsel en drinkwater. Verspreiding in aërosolvorm is echter niet uitgesloten. De incubatietijd wisselt zeer sterk, van enkele uren tot 3 weken.

STAFYLOKOKKENVOEDSELVERGIFTIGING

De veroorzaker van deze vergiftiging is het, door sommige stammen van deze bacterie geproduceerde, enterotoxine. Gevallen met dodelijke afloop zijn sporadisch. Het toxine is, in tegenstelling tot de producerende bacterie, zeer stabiel.

Antibiotica zijn niet werkzaam; aan het vaccin wordt nog steeds gewerkt. De incubatietijd van deze, niet van mens op mens besmettelijke, ziekte varieert van enkele uren tot 1 dag.

Het doel en de uitwerking van een biologische aanval

De beschouwing zal zich beperken tot doel en uitwerking van een biologische aanval door een niveau, niet uitgaande boven dat van een legerkorps. Daarbij zal worden uitgegaan van het feit dat het legerkorps en de niveaus daaronder zich bezighouden met het *tactische* gebruik van strijdmiddelen. Dit tactische gebruik zal zich voornamelijk richten tegen de directe militaire tegenstander en diens voorraden.

Er is echter een aantal factoren, dat ons beperkingen oplegt bij de keuze van biologische agentia. Deze factoren zullen nu worden behandeld.

Grootte van het doelgebied

Aanvallen zullen zich richten tegen „kleine” gebieden (in de orde van grootte van maximaal enkele honderden km^2); dit in tegenstelling tot aanvallen tegen het achterland van een tegenstander (strategisch gebruik dus) waar de orde van grootte kan oplopen tot 100.000 km^2 . Het grote probleem is dat verspreiding over gebieden van 100.000 km^2 beter is te realiseren, dan het beperken van de inzet over een gebied van enkele honderden km^2 .

Retroactiviteit

Bij tactisch gebruik is het zeer goed mogelijk dat eigen personeel nadelige gevolgen ondervindt van de inzet van retroactieve wapens. De afstand tot het doel is immers betrekkelijk gering en de kans dat eigen eenheden in contact komen met besmette eenheden is zeer groot. Daarom zullen retroactieve wapens alleen dan tactisch kunnen worden ingezet als eigen eenheden een afdoende immunisatie hebben ondergaan.

Incubatietijd

Het is voor tactisch gebruik van zeer groot belang zo snel mogelijk resultaat te hebben van de inzet van een wapen. Het gaat om het vernietigen dan wel neutraliseren van vijandelijke eenheden, die invloed uitoefenen c.q. kunnen uitoefenen op onze eigen taak. De incubatietijd

moet daarom kort zijn. Gerelateerd aan de tijd waarover een legerkorps tactische plannen maakt: maximaal 5 dagen.

Tijdsduur van het effect

Deze tijdsduur kan worden beperkt tot de tijdsduur van de te voeren acties. Dit in tegenstelling tot het strategische gebruik. Bij aanvallen op het achterland bv. zal de voorkeur uitgaan naar een langduriger effect.

Persistentie

Een langdurige persistentie, dus een stabiel agens, is bijzonder aantrekkelijk voor het besmetten van terreinen en installaties gedurende lange tijd. Hierbij dient echter ook weer terdege rekening te worden gehouden met de vraag of eigen eenheden een dergelijk gebied nog moeten betreden. Zo ja, dan zal afdoende immunisatie mogelijk moeten zijn.

De uitwerking van een biologische aanval

Om zeker te zijn van de uitwerking van een aanval zal men vooraf uit de beschikbare middelen een verantwoorde keuze moeten kunnen maken. Dat wil zeggen dat het aantal onvoorspelbare factoren zo klein mogelijk moet zijn. Op grond hiervan is een agens met een sterk variërende incubatietijd niet bruikbaar. Evenzo dienen de resultaten van behandeling met antibiotica en vaccinatie goed bekend te zijn.

Gesteld kan worden dat voor *tactisch* gebruik alleen de biologische agentia in aanmerking komen die:

- een korte incubatietijd, met weinig variatie, hebben;
- niet retroactief zijn;
- kunnen worden bestreden door goede immunisatie indien ze:
  1. toch retroactief zijn;
  2. zeer persistent zijn.

Voor tactisch gebruik geschikte biologische agentia

De nadruk wordt erop gelegd dat het volgende overzicht slechts van *theoretisch* belang kan zijn. Zolang het door Nederland getekende en geratificeerde Protocol van Genève, van 17 juni 1925, van kracht is, zal Nederland geen biolo-

gische strijdmiddelen mogen vervaardigen, in bezit hebben of gebruiken.

Toetsen wij nu de besproken potentiële biologische agentia aan de genoemde factoren, dan komen wij tot de conclusie dat van alle genoemde agentia voor indeling slechts de volgende in aanmerking zouden komen.

1. Influenza

Incubatietijd 2 dagen, wel retroactief, maar vaccinatie mogelijk.

2. Venezolaanse paardenencefalitis

Incubatietijd 1 tot 2 dagen, nauwelijks retroactief, vaccin in ontwikkeling.

3. Stafylokokkenvoedselvergiftiging

Incubatietijd maximaal 1 dag, niet retroactief, vaccin in ontwikkeling.

Is scheiding tussen huidige en in ontwikkeling zijnde biologische strijdmiddelen mogelijk?

De gehele verhandeling is gebaseerd op gegevens uit open bronnen. De bevestiging van deze gegevens, die zou moeten komen uit de schrijver dezes onbekende bronnen moet achterwege blijven.

Het feit dat „Travelers Research Corporation” in Hartford, Connecticut, heeft bevestigd dat zij op grond van een regeringscontract verwekkers van pest en tuleramie aanmaakt, doet het vermoeden postvatten dat dit twee agentia zijn die het stadium van onderzoekingen achter zich hebben. Daar tegenover staat echter de conclusie van Hersh, in zijn boek „Chemical and Biological Warfare”, dat pest niet is te gebruiken in verband met de niet te controleren besmettingsketen. Hersh vermeldt in ditzelfde boek wel dat er sedert maart 1964 operationele biologische raketkoppen zijn. Welk strijdmiddel hiervoor zou worden gebruikt vermeldt hij echter niet. Alle overige open bronnen laten het bij het noemen van mogelijke agentia, c.q. bij de verzekering aan de lezer, dat er zeker biologische strijdmiddelen operationeel zijn.

De hierboven beschreven gegevens uit de open bronnen leiden naar mijn mening tot de conclusie dat een scheiding tussen huidige en in ontwikkeling zijnde biologische strijdmiddelen op grond van niet-geclassificeerde gegevens *niet mogelijk* is.

Uit het voorgaande moge voorts blijken dat het aantal potentiële biologische strijdmiddelen, ge-

schikt voor tactisch gebruik, zich beperkt tot maximaal drie agentia, nl. influenza, Venezolaanse paardenencefalitis en stafylokokkenvoedselvergiftiging. Welke van deze drie agentia momenteel reeds operationeel is (zijn) is uit de mij bekende (open) bronnen niet te concluderen.

Literatuur

BOEKEN

- J. H. Rotschild — *Tomorrow's weapons*. McGraw-Hill, New York (1964).
K.-H. Lohs — *Synthetische Gifte*. Deutscher Militärverlag, Berlijn (1967).
N. Calder — *Tenzij er vrede komt*. Sijthoff, Leiden (1968).

- R. Clark — *The silent weapons*. David McKay Co, New York (1968).
S. Hersh — *Chemical and biological warfare, America's hidden arsenal*. Bobbs Merrill Co, New York (1968).

TIJDSCHRIFTEN

- J. van Ormondt — *Vierde Macht* 12(1963)(5/6)66.
A. J. J. Ooms — *Vierde Macht* 12(1963)(5/6)68.
H. C. Bartlema — *Vierde Macht* 14(1965)(11/12)146.
W. M. Hollyhock — *New Scientist* (1965)(22 april).
D. M. MacArthur — *Ordnance* (1965)(9/10)133.
Anon. — *US News & World Rep.* (1965)(9/10)133.
L. Schmidt — *Truppenpraxis* (1966)(3)161.
T. Löbsack — *Schutz u. Wehr* (1967)(mei/aug.)71.
J. H. Rotschild — *Science* (1967)(14 april).
M. Aalders — *Haagse Post* (1968)(7 sept.)6.
L. Reijnders — *Vrij Nederland* (1968)(7 sept.)3.

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Wij verzoeken u om uw bijdragen in te leveren in enkelvoud, getypt met een marge van ten minste 3 cm, met dubbel regelafstand en voorzien van uw naam, adres en evt. gironummer. Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen“ echter in duplo in te zenden.

Bij het opgeven van geraadpleegde literatuur dienen de respectieve verwijzingen als volgt te worden opgesteld:
bij boeken: Auteur - titel. Uitgever, plaats, jaar, blz.;
bij tijdschriften: Auteur - naam tijdschrift. Jaargang, jaar, nummer, blz.

Voorts eventuele schetsen of tekeningen en foto's niet tussen de tekst aan te brengen, doch wel aan te geven, waar deze

illustraties tussen die tekst moeten worden opgenomen. Men voege tekeningen en schetsen afzonderlijk bij, in Oost-indische inkt en op teken- en calqueerpapier. Letters en cijfers moeten daarbij zo groot worden getekend, dat zij na verkleining duidelijk leesbaar blijven. Daartoe moeten zij, na verkleining, nog ten minste 1 mm groot zijn. Men houde er daarbij rekening mee, dat tekeningen en schetsen als regel, bij reproductie, worden verkleind tot 7,4 cm breedte, bij uitzondering tot ten hoogste 15 cm breedte. Toevoeging van schetsen en afbeeldingen, respectievelijk foto's, verhoogt de aantrekkelijkheid van uw artikelen ten zonerste, vooral indien zij origineel zijn.

De betekenis van de term „vreedzaam” in het Verdrag betreffende de Kosmische Ruimte*

mr. I. H. Ph. Diederiks-Verschoor

Privaat-docente luchtrecht R.U., Utrecht

Naar aanleiding van de snelle technische vooruitgang bij het lanceren van ruimtevaartuigen vond ook in het kader van de Verenigde Naties reeds geruime tijd een gedachtenwisseling plaats ten einde de juridische gevolgen van de ruimtevaart te regelen. Voorts beijerden zich ook verenigingen, zoals de International Law Association en de International Astronautical Federation, om de hieraan verbonden problemen te bestuderen.

Nadat verschillende resoluties door de Verenigde Naties met betrekking tot het vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte en de hemellichamen aanvaard waren, deden zich snelle ontwikkelingen ten aanzien van het onderhavige verdrag voor. Ex-president Johnson van de Verenigde Staten had reeds in een rede op 8 mei 1966 aangedrongen op het sluiten van een verdrag, ten einde te verzekeren dat de maan en andere hemellichamen uitsluitend voor vreedzame doeleinden zouden worden gebruikt. Op 16 juni 1966 diende zowel de Amerikaanse als de Sovjet-vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties een ontwerp voor een verdrag in, waarna tenslotte een definitieve tekst is samengesteld.

Op 19 december 1966 is het Verdrag voor het Vreedzaam Gebruik van de Kosmische Ruimte met algemene stemmen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aanvaard.

Op 27 januari 1967 is het verdrag ondertekend door de delegaties van Groot-Brittannië, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, tegelijkertijd in Londen, Moskou en Washington. Ook Nederland heeft zich bij dit Verdrag aangesloten. Het Verdrag is op 10 oktober 1967 in werking getreden, na te zijn bekrachtigd door o.a. de Sovjet-Unie, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Het was op 1 juli 1969 door 51 staten (waaronder Nederland) geratificeerd.

* Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van Staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen. *Tractatenblad* (1967) (31).

Het Ruimtevaartverdrag kan worden onderkend door alle staten. Daardoor is de mogelijkheid geschapen dat ook niet algemeen erkende staten, zoals Rood-China en Oost-Duitsland, partij bij het Verdrag worden. Het Verdrag is dus niet alleen bedoeld voor de staten van de Verenigde Naties en hun gespecialiseerde organisaties.

Door het Verdrag heeft het ruimterecht een concrete basis gekregen. Het is om de volgende redenen wenselijk rechtsregels op te stellen voor de kosmische ruimte.

1. De technische ontwikkeling leidt tot gebruik van de kosmische ruimte, met alle gevolgen van dien.
2. De rechtsregels voor het gebruik van de kosmische ruimte verdienen de voorkeur boven gewoonterecht, daar bij dit laatste een bepaald gedragspatroon, dat ongewenst is, bij de snelle ontwikkeling tot regel zou kunnen worden verheven.
3. Zoveel mogelijk dient men de technische ontwikkeling door juridische regelingen te doen volgen.

Het ruimterecht kon op drie manieren worden gerealiseerd:

- a. door directe toepassing van het bestaande recht (luchtrecht, internationaal recht);
  - b. door toepassing van de analoge rechtsregels;
  - c. door geheel nieuwe regels op te stellen.
- Deze laatste oplossing werd het meest aanvaardbaar geacht en het Verdrag is dan ook op deze laatste zienswijze gebaseerd.

In feite is het Verdrag niet nieuw, maar gebaseerd op Resoluties die tevoren door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties waren aangenomen, nl. Resolutie 1962 (XVIII) van 13 december 1963 betreffende het vreedzaam gebruik van de ruimte, en Resolutie 1884 (XVIII) van 17 oktober 1963 betreffende het verbod aan de staten om kernwapens of andere vernietigingswapens in de kosmische ruimte of op de hemellichamen te stationeren.

Ofschoon de Resoluties van de Verenigde Naties betreffende het vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte grote invloed hebben gehad op de ontwikkeling van het ruimterecht, heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties geen wetgevende macht; vandaar dat het noodzakelijk was de principes, neergelegd in de Resoluties, in een verdrag vast te leggen.

Over het min of meer bindende karakter van deze Resoluties schreef Bin Cheng, een bekend Engels lucht- en ruimtevaartdeskundige, een interessant artikel.¹

Nu is dit Verdrag slechts een begin. Het Verdrag regelt de materie van het ruimterecht niet uitputtend, maar heeft slechts algemene grondslagen aangegeven. Zoals in de inleiding van het Verdrag staat vermeld, zijn de staten tot het sluiten van dit Verdrag gekomen in het bewustzijn van het gemeenschappelijk belang voor de gehele mensheid van de vorderingen op het gebied van het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte voor vreedzame doeleinden. Verder waren zij van mening dat het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte zouden moeten worden voortgezet ten dienste van alle volkeren, onafhankelijk van de graad van hun economische of wetenschappelijke ontwikkeling. De staten waren verlangend bij te dragen tot internationale samenwerking op grote schaal voor wat betreft de wetenschappelijke en de juridische aspecten van het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte voor vreedzame doeleinden.

In het Verdrag zijn algemene principes neergelegd zonder dat deze op allerlei punten nader worden uitgewerkt.

Het is niet mogelijk op alle bepalingen van het Verdrag in dit korte bestek in te gaan. Ik wil mij bepalen tot enkele opmerkingen betreffende het begrip „vreedzaam gebruik van de ruimte”.

Artikel I van het Verdrag stelt de regel dat iedere staat de internationale aard van activiteiten in de kosmische ruimte dient te erkennen. De kosmische ruimte, de maan en andere hemellichamen kunnen door elke staat zonder onderscheid op voet van gelijkheid worden onderzocht in overeenstemming met het internationaal recht. Er zal worden gestreefd naar samenwerking bij het onderzoek.

Artikel II bepaalt dat het niet mogelijk zal zijn zich de kosmische ruimte, de maan en andere

hemellichamen inbegrepen, toe te eigenen of daarop aanspraken van soevereiniteit te doen gelden.

Deze artikelen spreken voor zich zelf en geven dus een algemene tendens.

Artikel III is ook een dergelijk algemeen artikel, nl. dat de activiteiten in de kosmische ruimte, de maan en hemellichamen inbegrepen, in overeenstemming dienen te zijn met internationaal recht, het Handvest van de Verenigde Naties inbegrepen.

In deze eerste drie artikelen wordt dus het internationaal karakter van de ruimte sterk onderstreept.

Daarna bepaalt artikel IV, dat is geïnspireerd op het Antarctica Verdrag, dat niemand in de ruimte of op de hemellichamen kern- of andere massale vernietigingswapens mag opslaan.² Hierbij is niet uitdrukkelijk de maan genoemd, zodat, zoals mr. Eschauzier³ schrijft, men hieruit zou kunnen afleiden dat het plaatsen van wapenen van massavernietiging in een baan om de maan en militaire activiteiten op de maan wel geoorloofd zouden zijn. Dit is — zoals mr. Eschauzier ook erkent — geenszins de bedoeling geweest. Militaire bases, installaties en versterkingen op de maan en andere hemellichamen zijn verboden, evenals het testen van wapens en het houden van militaire manoeuvres. Het gebruik van militair personeel voor wetenschappelijke of voor andere vreedzame doeleinden is niet verboden. Het gebruik van uitrusting of voorzieningen, die noodzakelijk zijn voor vreedzaam onderzoek van de maan of andere hemellichamen, is eveneens niet verboden.

Merkwaardig is dat in artikel IV de term vreedzame doeleinden slechts wordt gebruikt in verband met de maan en andere hemellichamen. Weliswaar worden kernwapens of andere wapens van massavernietiging in dit artikel uitdrukkelijk ook voor de kosmische ruimte verboden, maar over het gebruik van andere militaire wapens in de kosmische ruimte wordt niet gesproken.⁴

² Het Antarctica Verdrag, op 1 december 1959 te Washington ondertekend, laat het gebruik van militair personeel en materieel toe voor vreedzame of wetenschappelijke doeleinden.

³ H. F. Eschauzier — Het Verdrag betreffende de kosmische ruimte. *Int. Spect.* (1968)171.

⁴ Goedhuis geeft aan welke militaire activiteiten volgens hem in de kosmische ruimte mogelijk zijn: D. Goedhuis — An evaluation of the leading principles of the Treaty on Outer Space of 27th January 1967. *Ned. Tijdschr. Int. Recht* 15(1968)(1)35.

¹ *Indian J. Int. Law* 5(1965)(1).

Het gebruik van de ruimte voor vreedzame doeleinden is de grondregel van het Verdrag. Vele discussies zijn nog steeds gaande over de vraag of de term „vreedzaam gebruik van de ruimte” militaire activiteiten verbiedt of dat onder deze term slechts niet-agressieve activiteiten moeten worden verstaan. De Verenigde Naties hebben de term „vreedzaam” niet nader toegelicht.

De term vreedzame doeleinden is voor het eerst in verband met de kosmische ruimte gebruikt in een Resolutie van de Verenigde Naties van 14 november 1957, kort nadat de eerste Spoetnik was gelanceerd.

Beide theorieën hebben hun aanhangers. Prof. Meyer⁵ is van mening dat militaire niet-agressieve activiteiten zijn toegelaten in het internationale zee- en luchtrecht. Naar analogie meent hij dat dit ook voor het ruimterecht kan gelden. De Amerikaanse deskundige Christol⁶ is een zelfde mening toegedaan.

Mrs. Galloway merkte tijdens het Juridisch Colloquium van de International Astronautical Federation, in 1967 te Belgrado gehouden, op:

*We should remember that from the very beginning of space age and even before, there was recognition that „military equipments in space” were concerned with communications, reconnaissance, and meteorology, all of which are peacekeeping and not aggressive activities.*⁷

Elders stelt zij:

We cannot assume that anything military is ipso facto aggressive and war-like because the Treaty itself makes a distinction, permitting military personnel, equipment, and facilities used for peaceful space exploration and prohibiting such aggressive military actions as the orbiting of weapons of mass destruction.

If experience with the Treaty reveals substantial differences of interpretation among States in the use of terminology which conveys varying meanings, agreement should be sought on a common definition.

Daarentegen meent de Bulgaarse jurist Markov dat „... no military activity could be considered

⁵ A. Meyer — *Z. Luftrecht u. Weltraumrechtsfragen* (1968)110. Zie ook: J. Verplaetse — *Autour de l'article IV du Traité de droit cosmique du 27 janvier 1967. Rev. Gén. Air et Espace* (1968)50.

⁶ C. Q. Christol — *The International Law of Outer Space* (Int. Law Studies 1962). Naval War College, Newport, Rhode Island, Washington (1966)165.

⁷ E. Galloway — *Interpreting the Treaty on Outer Space. Proc. 10th Colloquium on the Law of Outer Space. Int. Astronaut. Fed., Belgrado* (1967)145.

as peaceful according the Space Treaty”. Militaire activiteiten kunnen volgens hem niet worden gezien als van gemeenschappelijk belang voor de gehele mensheid, zoals in de Inleiding van het Verdrag tot uitdrukking wordt gebracht. Hij vindt voor deze opvatting medestanders bij juristen van andere landen, zowel achter het IJzeren Gordijn als in Europa en de Verenigde Staten.⁸

De argumenten die voor de opvatting, dat alle militaire activiteiten in de kosmische ruimte verboden zijn, naar voren worden gebracht, zijn de volgende.

In de Verenigde Naties heeft het grootste deel van de gedelegeerden de term „vreedzaam” met niet-militair gelijkgesteld willen zien.⁹ Men beroept zich op een zekere analogie tussen de term „vreedzaam” in het Verdrag van de Kosmische Ruimte en de term voor vreedzame doeleinden, neergelegd in artikel 1 van het Antarctica Verdrag van 1 december 1959. In dit laatste Verdrag heeft men de neiging „vreedzame doeleinden” te interpreteren als niet-militaire doeleinden. Men kan tegen dit argument aanvoeren dat het Verdrag betreffende de kosmische ruimte op zich zelf dient te worden beschouwd.

De mogelijkheid van inspectie, die is neergelegd in het Antarctica Verdrag, kan niet worden gerealiseerd in de kosmische ruimte. Bovendien is Antarctica een min of meer afgegrensd gebied, in tegenstelling tot de kosmische ruimte. Ook schijnt Antarctica momenteel zeer weinig strategische waarde te hebben.

Lachs put nog een argument uit het feit dat in het Charter van de Verenigde Naties geen militaire activiteiten maar wel daden van agressie worden verboden (artikel 4). Hij is van mening dat, wanneer men alleen het agressief gebruik had willen verbieden, het voldoende was geweest naar het Charter van de Verenigde Naties te verwijzen.¹⁰

De vraag rijst of de voorstanders van de inter-

⁸ M. Markov — *The juridical meaning of the term „peaceful” in the 1967 Space Treaty. II Diritto Aereo* (1969)28; G. Gál — *Space Law* (1969)155; C. W. Jenks — *Space Law*. Londen (1965)176; D. Goedhuis — *An evaluation of the leading principles of the treaty on outer space of 27th January 1967. Ned. Tijdschr. Int. Recht* 15(1968)(1)27; G. P. Zukov — *Weltraumrecht* (1968)102; R. K. Woetzel — *Sovereignty and National Rights in Outer Space and on Celestial Bodies. Proc. 5th Colloquium on the Law of Outer Space* (1962)35.

⁹ Zie: P. M. Sontag — *Der Weltraum in der Raumordnung des Völkerrechts* (1966)143.

¹⁰ M. Lachs — *Recueil des Cours. Hague Acad. Int. Law* (1964)7.

pretatie „vreedzaam gebruik” = niet-agressief gebruik, een houdbare tekstverklaring geven. Leidt deze uitleg niet ertoe dat militaire activiteiten, die een gewelddadig karakter dragen zonder nochtans agressief te zijn — verdediging tegen een aperte agressie — vreedzame doeleinden kunnen dienen met niet-vreedzame middelen?

Dat Mrs. Galloway gewaagt van meteorologie in verband met „military equipments in space” doet ons beseffen dat een strikt onderscheid tussen militaire en niet-militaire activiteiten al evenmin een geringe opgave vormt.

Voor de praktijk komt mij het voorstel van Poulantzas¹¹, om de term vreedzame doeleinden te interpreteren met niet-gewapende doeleinden, bijzonder gelukkig voor. Het lijkt mij een aanvaardbare tussenoplossing. Poulantzas baseert zich daarbij op artikel IV par. 2 van het Ruimte-Verdrag, waarbij het is toegelaten militair personeel voor wetenschappelijk onderzoek of een ander vreedzaam doel te gebruiken.

Verder zou ik naar voren willen brengen dat bij de interpretatie sommige auteurs blijkbaar voor alles aan de gebruikte middelen denken, terwijl anderen de doeleinden vooropstellen, hetgeen reeds een bron voor misverstanden kan vormen. Al met al is het vreedzaam gebruik van de ruimte nog een omstreden begrip.

De term „vreedzaam onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte” komt ook voor in de artikelen IX en XI van het Verdrag. Volgens artikel IX dient een staat internationaal overleg te plegen alsvorens tot een activiteit of proefneming over te gaan, die schadelijke gevolgen zou kunnen hebben voor activiteiten van andere staten, die deelnemen aan het vreedzaam onderzoek en

¹¹ Zie: N. M. Poulantzas — *The outer space Treaty of January 27, 1967; a decisive step towards arms control, demilitarization of outer space and international supervision.* *Rev. Hellénique Droit Int.* (1968)69. Zie ook: N. M. Poulantzas — *II Diritto Aereo* (1965)153.

gebruik van de ruimte. Hetzelfde geldt wanneer een staat aanleiding heeft om aan te nemen dat de activiteit van een andere staat schadelijke gevolgen zou kunnen hebben. Ook dan dient hij overleg te plegen.

In artikel XI wordt geregeld dat, ten einde de internationale samenwerking bij het vreedzaam onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte te bevorderen, de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, het publiek en de internationale wetenschappelijke gemeenschap voor zover mogelijk in kennis zullen worden gesteld van zodanige activiteiten. De secretaris-generaal van de Verenigde Naties zal deze inlichtingen terstond op doelmatige wijze verspreiden.

Voor zover mij bekend is een bepaling, dat niet alleen de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, maar ook het publiek en de internationale wetenschappelijke gemeenschap dienen te worden voorgelicht, nog niet eerder in een verdrag opgenomen.

Ik ben geneigd het met Mateesco Matte eens te zijn, die van mening is dat, zolang men het niet eens wordt over een definitie van het begrip kosmische ruimte, een definitie die meer afhangt van een overeenkomst tussen politici dan van technici of juristen, het ook moeilijk zal zijn om het begrip vreedzaam precies af te bakenen.¹²

Het komt mij voor dat het, mede met het oog op nationale defensiebelangen, wenselijk zal zijn het begrip kosmische ruimte nader af te bakenen, waarna ook de interpretatie van het begrip „vreedzaam” wellicht minder moeilijkheden zal opleveren.

¹² N. Mateesco Matte — *Aerospace Law* (1969)272. Zie ook: T. E. Tager — *Legal Controls of the Military Uses of Spacecraft; Current Problems in Space Law.* *Brit. Inst. of International and Comparative Law* (1966) 79, en het commentaar van Bin Cheng op blz. 83.

Operationele logistiek (3, slot)

W. J. Loos

Majoor der Artillerie (gsb)

G4/S4 en de leidinggevende functie

1. Inleiding

In het eerste artikel van deze serie (*Mil. Spect.* 138(1969)(12)576) is de *leidinggevende functie* (de managementfunctie) als een van de hoofdfuncties van het organisatiesysteem onderkend. In dit slotartikel zal deze hoofdfunctie nader worden geanalyseerd. Hierbij zal de *interne* organisatie van de leiding op de verschillende niveaus aan de orde worden gesteld. Uit deze analyse zal de samenhang blijken, die bestaat tussen de leidinggevende functie, de logistieke functie en de overige hoofdfuncties van het systeem.

De van de leidinggevende functie afgeleide functies worden aangeduid als de *taken van de leiding*. Ook worden zij wel de *primaire managementfuncties* genoemd. In de literatuur komen voor de taken van de leiding verscheidene benamingen voor. Qua inhoud komen de verschillende begripsomschrijvingen vaak niet (geheel) met elkaar overeen. In dit artikel zullen zoveel mogelijk de begrippen worden gehanteerd die voorkomen in „Leiding en organisatie van het bedrijf” van prof. dr. H. J. van der Schroeff.

2. De taken van de leiding

In een organisatiesysteem is de leiding op *alle* niveaus belast met de volgende taken.

a. Constitueren

Dit begrip omvat:

1. het (nader) definiëren van het op kortere of langere termijn te verwezenlijken *doel*;
2. het proces van *besluitvorming*;
3. het n.a.v. het genomen besluit formuleren van het (de) *algemene plan(nen)* voor de uitvoering.

b. Dirigeren

Dit begrip omvat:

1. de organisatie van de middelen n.a.v. het (de) ontwikkelde plan(nen);
2. het verwerken van het (de) plan(nen) tot opdrachten voor het lagere niveau;

3. het overdragen van taken en bevoegdheden, alsmede het toewijzen van middelen aan het lagere niveau.

c. Controleren

Dit begrip omvat:

1. het waarnemen van de uitvoering;
2. het toetsen van de waargenomen resultaten aan normen.

OPMERKING: het controleren kan ook worden gezien als een deel van de dirigerende taak.

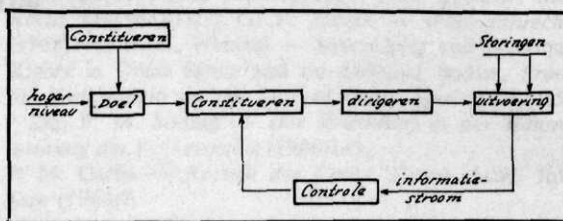
De daadwerkelijke inhoud en omvang van elk van de genoemde taken is mede afhankelijk van het niveau in de organisatie, waarop de leidinggevende functie wordt vervuld.

3. Het proces van leiding geven (management-proces)

Om het gestelde doel te kunnen verwezenlijken vervult de leiding (op ieder niveau) achtereenvolgens de taken constitueren, dirigeren en controleren. Het toetsen van de resultaten aan de gestelde normen kan aanleiding zijn de cyclus constitueren, dirigeren en controleren opnieuw te doorlopen. Aldus ontstaat een *continu proces*, dat pas zal eindigen wanneer het doel is bereikt (de resultaten voldoen dan aan de normen).

In afb. 1 is het proces in de vorm van een *regelkring* schematisch weergegeven, waarbij de verschillende taken van de leiding als fasen in het proces van leiding geven kunnen worden beschouwd. Informatiestromen verbinden de delen en maken de voortgang van het proces mogelijk.

Afb. 1 Schematische weergave van het algemene proces van leiding geven

4. De commandant en de logistieke functie

„De commandant is verantwoordelijk voor alles wat zijn eenheid doet of nalaat te doen”. Dit betekent, dat de commandant van een formatie of grote eenheid ervoor verantwoordelijk is dat in zijn organisatie de hoofdfuncties (leiding, informatieverzorging, tactiek, operationele logistiek en personeel) optimaal worden vervuld. De leidinggevende functie van de commandant omvat derhalve *alle* onderkende hoofdfuncties. Dit betekent, dat de *logistieke verantwoordelijkheid* van de commandant in alle onderkende fasen van het proces van leidinggeven tot uiting zal moeten komen.

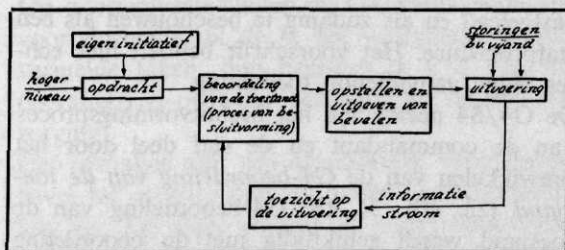
5. De staf en de leidinggevende functie

De *staf* is de commandant behulpzaam bij het vervullen van zijn leidinggevende functie. De in VS 2-1390 beschreven taken van de stafsecties van de generale/coördinerende staf die betrekking hebben op de leidinggevende functie kunnen als volgt worden samengevat.

- a. Voortdurend *beoordelen van de toestand* met als logisch gevolg: b. en e.
- b. Het doen van *aanbevelingen* aan de commandant m.b.t. richtlijnen en plannen.
- c. Het ontwerpen van de stafsectie betreffende delen van *bevelen*.
- d. *Toezicht* houden op de uitvoering van de bevelen. Dit betekent, dat het systeem van informatieverzorging de nodige terugkoppeling-informatie dient op te leveren. Deze terugkoppeling-informatie kan na verwerking in de voortgaande beoordeling van de toestand leiden tot het opstellen en uitvoeren van aanvullende (partiële) bevelen.
- e. *Informatie* verstrekken aan de commandant, de chef van de staf, de overige generale-stafsecties, de speciale-stafsecties en de overeenkomstige secties van hogere, lagere en neveneenheden t.b.v. alle fasen in het proces van leidinggeven.

Deze taken komen overeen met de in punt 2 onderkende algemene taken van de leiding. In afb. 2 is het proces van leidinggeven in een militaire staf ter vergelijking met het algemene model schematisch weergegeven.

Het komt veelvuldig voor dat op een bepaald niveau tijdens het verloop van een operatie of gevecht reeds rekening moet worden gehouden

Afb. 2 Schematische weergave van het proces van leidinggeven in een militaire staf

met een in een later stadium uit te voeren opdracht. Deze opdracht vereist een overeenkomstig proces van leidinggeven als de (het) eventueel reeds in uitvoering zijnde operatie (gevecht). Op een niveau kunnen dus gelijktijdig, eventueel met een faseverschil, meer processen van leidinggeven plaatsvinden. Deze processen zullen elkaar onderling beïnvloeden en vormen in feite de subprocessen van het integrale proces van leidinggeven op het betrokken niveau.

Voor de algemene organisatie en taken van de militaire staf kan worden verwezen naar VS 2-1390. Uit dit voorschrift kan worden geconcludeerd, dat de *structuur* van de staf op de verschillende niveaus gelijk is. Verder blijkt de generale cq. coördinerende staf *functioneel* te zijn georganiseerd. Dit betekent, dat de verschillende stafsecties zijn betrokken bij de vervulling van *alle* onderkende taken van de leiding op het desbetreffende niveau. De G4/S4, hoofd van de sectie *logistiek* van de generale cq. coördinerende staf, is dus v.w.b. de logistieke aspecten betrokken bij het totale proces van leidinggeven. Hiertoe wordt nauw samengewerkt met de overige secties van de generale cq. coördinerende staf, de speciale-stafsecties en de secties G4/S4 van het hogere/lagere en nevenechelon. Een belangrijk aspect van deze samenwerking is de uitwisseling van informatie (zie punt 9).

De speciale-stafsecties leveren behalve de uitwisseling van informatie een bijdrage in het ontwerpen van plannen, het opstellen van bevelen en het uitoefenen van vaktechnisch toezicht.

6. Stafprocedures

Een van de belangrijkste subprocessen van het proces van leidinggeven is het *proces van besluitvorming*. Dit is het proces, dat leidt van een ontvangen opdracht tot het nemen van een besluit t.a.v. de uitvoering van deze opdracht. De wijze waarop in een militaire staf dit proces van besluitvorming dient te verlopen is in VS 2-1390

vastgelegd en als zodanig te beschouwen als een stafprocedure. Het voorschrift behoeft hier echter enige aanvullende toelichting.

De G4/S4 neemt aan het besluitvormingsproces van de commandant en de staf deel door het ontwikkelen van de G4-beoordeling van de toestand (zie afb. 3). De G4-beoordeling van de toestand wordt gelijktijdig met de beoordeling van de toestand van de andere generale-stafsecties ontwikkeld, omdat de voortgang van deze deelprocessen voortdurende uitwisseling van informatie vereist.

Het voorstel van de staf aan de commandant dient betrekking te hebben op de vervulling van alle functies waarvoor de commandant verantwoordelijk is. Dit betekent, dat het voorstel aan de commandant, behalve het plan voor de manoeuvre en het plan voor de vuursteun, o.a. ook het plan voor de logistiek omvat.

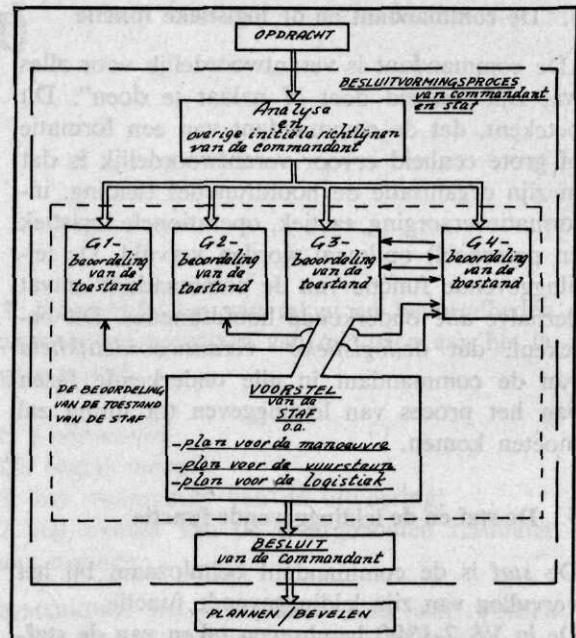
Het plan voor de logistiek geeft in algemene beoordelingen antwoord op de vragen WAARMEE, WAT, WANNEER, WAAR, HOE en ZOVEEL van het WAAROM als nodig is voor een goed begrip van de logistieke steun in de verschillende fasen van de gekozen wijze van optreden.

Het plan voor de logistiek is de basis voor het logistieke deel van het operatiebevel c.q. operatieplan of het verzorgingsbevel c.q. verzorgingsplan. Ook vormt het de grondslag voor het logistieke operatiebevel c.q. logistieke operatieplan.

7. De G4-beoordeling van de toestand

Het model van de G4-beoordeling van de toestand is opgenomen in VS 2-1390 en zal hier niet worden behandeld. Het doel van het ontwikkelen van het voorgeschreven model is: op logische en overzichtelijke wijze het volgende vast te stellen.

- De problemen die door routinemaatregelen kunnen worden opgelost.
- De belangrijke problemen, die ontstaan door de uitvoering van de opdracht, maar niet worden beïnvloed door de wijze van uitvoering. Deze problemen zijn wel van invloed op de mate waarin de uitvoering kan worden gesteund.
- De problemen, waarvan de aard en belangrijkheid afhankelijk zijn van de wijze van uitvoering van de opdracht. Deze problemen vormen factoren van invloed op de keuze van de wijze van optreden. De G4/S4 zal de voor- en nadelen van de door de commandant (c.q. de G3) aangegeven eigen mogelijke wijzen van optreden afwegen. Na vergelijking zal hij bepalen

Afb. 3 Schematische voorstelling van het proces van leiding geven van opdracht tot plannen/bevelen (in het schema is alleen de informatie-uitwisseling van G4 met de overige Generale-Stafsecties opgenomen)

welke mogelijkheid uit logistiek oogpunt de voorkeur verdient. De conclusies en voorstellen, die resulteren uit de G4-beoordeling van de toestand dienen in eerste instantie als informatie, die moet worden ingevoerd in de G3-beoordeling van de toestand. In een later stadium wordt een deel van deze informatie door de G4 gebruikt om het plan voor de logistiek te formuleren.

- In zijn conclusies en voorstellen vermeldt de G4:
- in hoeverre de uitvoering van elk van de onderkende eigen mogelijke wijzen van optreden wel/niet/bepert logistiek kan worden gesteund;
  - de wijze van optreden die uit logistiek oogpunt de voorkeur verdient;
  - de belangrijkste maatregelen die bij elke mogelijke wijze van optreden zouden moeten worden genomen (basis voor het plan voor de logistiek).

Afb. 4 geeft schematisch weer in welke fasen van de G3- en de G4-beoordeling van de toestand onderling informatie moet worden uitgewisseld om de voortgang van het proces mogelijk te maken.

8. Bevelen

De op het besluitvormingsproces volgende fase omvat het opstellen en uitvoeren van bevelen. Het

plan voor de logistiek is de basis voor het logistieke deel van deze bevelen.

Bevelen die betrekking hebben op de verzorging kunnen worden onderscheiden in twee groepen.

a. Bevelen waarin de verzorgingsmaatregelen t.b.v. de te verzorgen eenheden staan vermeld. Deze verzorgingsmaatregelen kunnen zijn opgenomen in § 4 van het operatiebevel, in een bijlage verzorging bij het operatiebevel, dan wel in een afzonderlijk verzorgingsbevel.

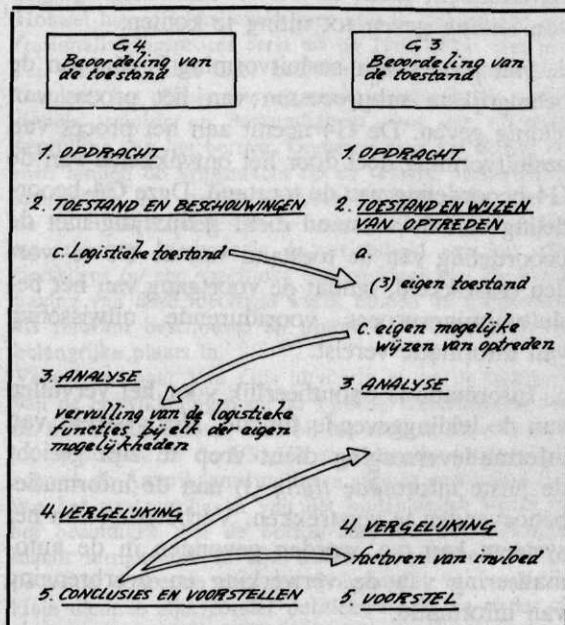
b. Bevelen waarin de uitvoering van de logistieke steun aan de logistieke eenheden wordt opgedragen. Deze bevelen worden logistieke operatiebevelen genoemd.

De vorm van deze bevelen is vastgelegd in VS 2-1390. Op deze plaats behoeft hierop dan ook niet verder te worden ingegaan. Wel is het nuttig de „gang van de bevelen” eens wat nader te bezien.

Het legerkorps-verzorgingsbevel is in de eerste plaats bestemd voor de te verzorgen (grote) eenheden: de brigades en de legerkorpseenheden. Het kan tevens worden gezien als een informatiebron voor de divisies, commandant achtergebied en de legerkorpsgroepen die zijn belast met een logistieke taak.

Het logistieke operatiebevel van het legerkorps is bestemd voor de uitvoerders van de logistieke taak, nl. de commandanten van de legerkorpsgroepen, die zijn belast met een logistieke taak en de commandanten van de LLSD'n.

Afb. 4 Informatie-uitwisseling tussen de G4- en de G3-beoordeling van de toestand

Op divisieniveau vinden de G4-werkzaamheden, voortvloeiende uit de in het voorgaande artikel vermelde taken, hun neerslag in § 4 van het operatiebevel of in een afzonderlijke bijlage verzorging.

Het opmaken van een afzonderlijk verzorgingsbevel zal op divisieniveau veelal niet noodzakelijk zijn. De wijze waarop de legerkorpstroepen onder operationeel bevel van de divisie worden verzorgd zal worden vastgelegd in een „verzorgingsbevel” van de commandant van het betrokken LLSD. De te verzorgen eenheden ontvangen dit bevel rechtstreeks van de commandant LLSD. Ook de legerkorpseenheden, niet onder operationeel bevel van de divisie, die zich in het divisievak bevinden en direct worden gesteund door het LLSD ontvangen de detailuitwerking van deze steun rechtstreeks van de commandant LLSD. Indien het LLSD tevens is belast met een bepaalde vorm van algemene steun wordt dit vermeld in het verzorgingsbevel van het legerkorps. De nadere gegevens voor de te verzorgen eenheden worden eveneens in het verzorgingsbevel van commandant LLSD opgenomen. De commandant LLSD geeft een logistiek operatiebevel uit aan de logistieke eenheden die onder zijn operationeel bevel zijn gesteld.

De wijze waarop de brigade-eenheden logistiek worden gesteund wordt veelal opgenomen in een bijlage verzorging bij het operatiebevel van de brigade. De eenheden van het brigadetreinbataljon ontvangen hun opdrachten voor de uitvoering van de logistieke steun in de vorm van een logistiek operatiebevel van de brigadecommandant.

9. Informatieverzorging

In het voorgaande is informatie onontbeerlijk gebleken voor het vervullen van de leidinggevende functie. Het begrip informatieverzorging omvat het aantrekken van gegevens, het verwerken van deze gegevens tot zinvolle informatie en het verspreiden van deze informatie. Informatie wordt gebruikt t.b.v. de beeldvorming, de besluitvorming, het uitoefenen van controle (o.a. t.b.v. het bijsturen) en het afleggen van verantwoording. Informatie die betrekking heeft op de logistiek, *logistieke informatie*, wordt samen met informatie betreffende de overige hoofdfuncties op de verschillende niveaus gebruikt voor het vervullen van de leidinggevende functie. Voorts wordt logistieke informatie ook gebruikt voor het vervullen van de verschillende logistieke subfunc-

ties (bevoorrading, herstel enz.) van het logistieke systeem.

De logistieke informatie t.b.v. de leidinggevende functie kan in drie categorieën worden verdeeld.

a. *Ramingen* van het verbruik van voorraden en van het te verwachten aanbod van te herstellen materieel en af te voeren gewonde en zieke militairen. Deze ramingen kunnen alleen worden vastgesteld indien bruikbare *stafgegevens*, o.a. in de vorm van verbruikservaringscijfers en te verwachten verliespercentages (materieel en personeel), beschikbaar zijn. Het ontwikkelen en bijhouden van stafgegevens is dus van het grootste belang.

b. De op de verschillende niveaus op bepaalde momenten en plaatsen daadwerkelijk *beschikbare* voorraden en capaciteiten. Met behulp van deze informatie, de materiële inzikbaarheid van de betrokken (grote) eenheden en de ramingen kunnen de tactische en logistieke commandanten bv. prioriteiten en normen, zoals het beschikbaar munitierantsoen, de tactische herstelltijd, de herstelltijdgrens en het opnamebeleid vaststellen.

c. Het *daadwerkelijk* verbruik en aanbod tijdens het verloop van een gevecht of operatie. Deze informatie kan als de terugkoppelinginformatie worden beschouwd naar aanleiding waarvan bijsturing plaatsvindt.

Logistieke informatie kan worden verstrekt of verkregen op vastgestelde tijdstippen, indien zich een bepaalde gebeurtenis al of niet voordoet en indien er een incidentele behoefte aan informatie ontstaat.

Het systeem van informatieverzorging maakt voor het verstrekken of verkrijgen van logistieke informatie gebruik van:

a. *rapportages* (volgens een veelal voorgeschreven model) bv.:

1. het logistieke deel van het operationeel situatierapport (SITREP), zie VS 2-1390;
2. het materieelinzetbaarheidsrapport;
3. het logistiek situatierapport;
4. het voorraadrapport;
5. verliesrapportages (materieel);

b. *aanvragen en toewijzingen*:

1. aanvragen afkomstig van het lagere echelon bevatten o.a. voor de planningfase onmisbare informatie bv. ramingen van de nodige hoeveelheden klasse III en klasse V (gewenst munitierantsoen);

2. Ook toewijzingen aan het lagere niveau (bv. het beschikbare munitierantsoen) kunnen als informatie worden beschouwd voor het ontvangende niveau. Deze vorm van informatie wordt veelal opgenomen in bevelen;

c. *bevelen* bevatten informatie voor de ontvangers van deze bevelen;

d. (informele) uitwisseling van informatie binnen een staf of tussen verschillende staven, o.a. door het afleggen van *stafbezoeken* bij hogere, lagere en nevenstaven;

e. *liaisonofficieren*.

De eisen die nu en in de toekomst worden gesteld aan het systeem van informatieverzorging m.b.t. snelheid en nauwkeurigheid maken (gedeeltelijke) automatisering van de informatieverzorging tot een dringende noodzaak. Een eventuele automatisering van de informatieverzorging zal van invloed zijn op bepaalde systeemkenmerken, zoals de stafstructuur en de stafprocedures.

10. Conclusies

a. De leidinggevende functie integreert de vervulling van de overige hoofdfuncties.

b. De algemene taken van de leiding (de primaire managementfuncties) komen overeen met de taken, die de leiding in de militaire organisatie op de verschillende niveaus dient te vervullen.

c. De logistieke verantwoordelijkheid van de commandant dient in alle fasen van het proces van leiding geven tot uiting te komen.

d. Het proces van besluitvorming is één van de belangrijkste subprocessen van het proces van leiding geven. De G4 neemt aan het proces van besluitvorming deel door het ontwikkelen van de G4-beoordeling van de toestand. Deze G4-beoordeling van de toestand dient gelijktijdig met de beoordeling van de toestand van de G3 te worden ontwikkeld, omdat de voortgang van het besluitvormingsproces voortdurende uitwisseling van informatie vereist.

e. Informatie is onontbeerlijk voor het vervullen van de leidinggevende functie. Het systeem van informatieverzorging dient erop te zijn gericht de juiste informatie *tijdig* (!) aan de informatiebehoevenden te verstrekken. Verbetering van het systeem kan o.a. worden gevonden in de automatisering van de verwerking en overbrenging van informatie.

Nieuwe uitgave

Het officierskorps: de crisis in een professie, door dr. M. R. van Gils (voordracht uitgesproken t.g.v. de aanvaarding van het ambt van lector in de Maatschappijwetenschappen aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder), 32 blz. Uitg.: J. A. Boom en Zoon C.V., Meppel, 1969. Prijs: f 3,50.

In zijn voordracht streeft de inleider ernaar een analyse en verklaring te geven van de militaire professionalisatie en van de crisisverschijnselen die hij daarin onderkent. Als kenmerken van een professiemodel, dat weliswaar niet in realiteit bestaat, maar aangeeft hoe een beroepsorganisatie eruit zou zien wanneer het beroep volledig zou zijn geprofessionaliseerd, worden genoemd:

- een voor de beroepsuitoefening noodzakelijke opleiding;
  - de noodzaak dat deze opleiding een min of meer wetenschappelijke ondergrond moet hebben;
  - de aanwezigheid van een beroepsethiek;
  - de aanwezigheid van een beroepsvereniging.
- Behalve deze structurele kenmerken van het professiemodel is nog een aantal gedragskenmerken te onderscheiden nl.:
- het gebruik van de professionele organisatie als de belangrijkste referentiegroepering;
  - het geloof in dienstbetoon aan de samenleving;
  - geloof in eigen autonomie.

Tussen de diverse professies bestaan evenwel belangrijke verschillen in de wijze waarop men deze kenmerken beklemtoont. Bij de traditionele professies (arts, rechter, priester, predikant) concentreert de beroepsgroep zich op de beheersing van het gedrag van de beroepsgenoten. Bij de moderne professies (natuurwetenschappelijke onderzoeker, ingenieur, econoom, socioloog) is daarentegen de kennisbeheersing meer centraal komen te staan en de gedragsbeheersing naar de achtergrond geschoven.

Hoewel het officiersberoep zeer oud is, dateert het professionaliseringsproces eerst uit de 19de eeuw. Het proces kenmerkt zich door het verdwijnen van het elitiebeeld uit het officiersberoep en de noodzaak tot professionele training en deskundigheid voor een adequate vervulling van het beroep. Gemeten naar het accent dat men binnen de krijgsmacht op de diverse professionele kenmerken van het officiersberoep legt, moet het tot de traditionele professies worden gerekend. Belangrijkste criterium hiervoor is de gerichtheid van het officierskorps op een specifieke beroepsideologie. De handhaving van deze ideologie wordt binnen de krijgsmacht als relevant beschouwd en neemt in de opleiding een belangrijke plaats in.

Vervolgens gaat Van Gils uitvoerig in op de uitdaging van de ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog aan de militaire professie, waarbij hij zich in feite beperkt tot de situatie in de VS. Hij stelt dat de dominerende rol van de Amerikaanse militaire elite in de formulering van het strategische en van het buitenlandse beleid na het beëindigen van de oorlog snel afnam, de krijgsmacht terugkeerde in zijn traditionele element en tot de oude conceptie dat een krijgsmacht in vredetijd klein dient te zijn, zonder politieke macht en onder ci-

viele controle. De ontwikkelingen na 1945 hebben de Amerikaanse krijgsmacht verrast doordat de mobilisatiestrategie moest worden losgelaten en overgegaan diende te worden op een strategie, gebaseerd op afschrikking en beperkte oorlogvoering. Een tweede omwenteling betrof de snelle ontwikkeling op het gebied van de wapen- en rakettechniek waardoor binnen de krijgsmacht grote behoefte ontstond aan gespecialiseerde deskundigheid. Betwijfeld wordt of de westerse krijgsmachten zich op adequate wijze aan de ontwikkelingen hebben aangepast. Inleider neigt naar ontkenning door te stellen dat de vernieuwingen in het strategisch denken en de accommodatie aan technische ontwikkelingen tot stand zijn gekomen onder pressure van buitenaf en door personen die niet tot de professionele militaire elite gerekend kunnen worden.

Dit alles heeft o.m. geleid tot een verminderde invloed van de militair hetgeen blijkt uit:

- de meer ondergeschikte rol die de militair in civiele organen, die zich met de veiligheid bezighouden, toebedeeld krijgt;
- de toenemende deskundigheid en invloed van civiele groeperingen op de formulering van het defensiebeleid;
- een professionalisering en tegelijkertijd toeneming in omvang van het civiele leiderschap in het departement van defensie.

Van Gils ondersteunt zijn conclusies door het citeren van een aantal Amerikaanse publicisten die deze trend eveneens onderkennen; voorts door te stellen dat de belangrijkste strategische werken al lang niet meer van professionele militairen, m.u.v. Taylor, maar van academici afkomstig zijn (Kissinger, Schelling, Kahn, Wohlstetter). De professionalisering van het civiele leiderschap in het departement van defensie vond zijn hoogtepunt ten tijde van MacNamara met zijn zg. „Whiz Kids”.

Zijn de genoemde tendensen tot de professionalisering van het militaire beroep een gevolg van het tekortschieten in deskundigheid van de militairen op strategisch-politiek gebied, overeenkomstige verschijnselen doen zich voor als gevolg van ontwikkelingen op technisch, organisatorisch en maatschappelijk gebied. Zo ontstaat o.a. een toenemend verschil van mening binnen de krijgsmacht over in de beroepsuitoefening te realiseren waarden, zich karakteriserend als conflict tussen generalisten als aanhangers van het traditionele professiemodel enerzijds en de specialisten als aanhangers van het moderne professiemodel, met zijn accent op kennisbeheersing en kenniscontrole, anderzijds.

Dat men zich binnen de krijgsmacht bewust is van de noodzaak de bakens te verzetten en zich aan de gewijzigde omstandigheden aan te passen blijkt uit vele veranderingen die hebben plaatsgevonden. Gewezen wordt op het streven naar verhoging van de deskundigheid van de officier, de toenemende erkenning van de officierspecialist en de fundamentele hervormingen in de onderwijsprogramma's van militaire academies en stafschole. Maar Van Gils plaatst vele vraagtekens en betwijfelt of men binnen de organisatie wel zo gelukkig is met een meer wetenschappelijke benadering van de problemen. Voorts onderkent hij een voortdurend dua-

lisme tussen indoctrinatie van de student in de specifieke militaire levensstijl en cultuur en het tegelijkertijd meegeven van een behoorlijk wetenschappelijk niveau. Tenslotte wordt de vraag gesteld wat het effect zal zijn van het omhoogtrekken van het onderwijsniveau op de beroepsideologie van de beroepsofficier. In de krijgsmacht is een aarzeling waarneembaar deze beroeps-ideologie ter discussie te stellen.

Geheel los van de vraag in hoeverre deze beroepsconceptie zich dient te wijzigen t.g.v. de andere eisen die aan de officier worden gesteld, blijft het punt of deze conceptie nog wel in de huidige maatschappij past. Ondanks de zg. „vermaatschappelijking van de krijgsmacht” treedt tegelijkertijd een zekere vervreemding van de krijgsmacht t.o.v. de maatschappij op. De krijgsmacht staat vreemd tegenover vele maatschappelijke ontwikkelingen. De waarden en normen die binnen de krijgsmacht aanvaard worden botsen met in de samenleving relevant geachte waarden en normen. Tot zover een samenvatting van de voordracht.

Het is goed en zelfs noodzakelijk dat men zichzelf regelmatig de spiegel voorhoudt of, zo men deze handeling niet eigener beweging verricht, die spiegel voorgehouden krijgt. De optredende verouderingsverschijnselen worden dan pas goed onderkend en op grond daarvan kan tot actie worden overgegaan. Voorwaarde is echter dat de voorgehouden spiegel aan zodanige optische eisen voldoet dat ze het juiste beeld weergeeft. Welnu, mijn bezwaren tegen de door Van Gils aan het Nederlandse officierskorps voorgehouden spiegel zijn, dat deze naar Amerikaanse maatstaven is geconstrueerd en als zodanig slechts ten dele geschikt is in de West-europese i.c. Nederlandse situatie.

Met name danken vele Amerikaanse niet militair professionele deskundigen, hun deskundigheid op militair-strategisch gebied voor een belangrijk deel aan de uitgebreide militaire vorming die zij via het ROTC-program (Reserve Officers Training Corps) en voortgezette opleidingen, gelijktijdig met en in aansluiting op hun wetenschappelijke vorming aan een Amerikaanse universiteit, ontvingen. Ik doel hier met name op figuren als Kissinger, MacNamara („graduated VS Command and General Staff College”) e.a. die deze vrij diepgaande militaire opleiding volgden en bovendien gedurende ca. 4 jaren als officier militaire functies bezetten. Hun deskundigheid heeft dus een duidelijke militair professionele basis en als zodanig kunnen ze dan ook niet worden beschouwd als puur civiel deskundig. Bovendien brengt het systeem van het ROTC-program mee, dat in de Amerikaanse militaire organisatie een vrij omvangrijke horizontale in- en uitstroming op alle niveaus mogelijk is en dan ook plaatsvindt. Zo vindt in de Amerikaanse samenleving een voortdurende uitwisseling van deskundigheid plaats tussen militaire en civiele organisaties. Het zich daarbij telkens moeten aanpassen aan niet congruente profiessiemodellen wordt in de VS als normaal beschouwd.

Heel anders is de situatie in West-Europa en met name in Nederland. De militaire vorming van academici tot reserve-officieren vindt over het algemeen pas plaats na het beëindigen van de universitaire studie, is zeer summier en slechts gericht op het vervullen van de laagst gewaardeerde officiersfuncties. Het gevolg is dan ook dat in ons werelddeel de invloed van civiele groeperingen op de formulering van het defensiebeleid en het civiele leiderschap in de militaire toporganisaties veel geringer is dan in de VS omdat nu eenmaal aan civiele zijde de deskundigheid hiertoe ontbreekt. Als duidelijk voorbeeld moge dienen dat in Nederland de minister van defensie en twee van zijn drie staatssecretarissen vakmensen zijn en dat de militaire deskundigen van onze grootste politieke partijen eveneens oud-beroeps-officieren zijn.

Te stellen dat de belangrijkste strategische werken al lang niet meer afkomstig zijn van professionele militairen moge voor de publikaties van Amerikaanse oorsprong ten dele waar zijn, m.b.t. de Europese publicisten is deze stelling onjuist. Verwezen moge worden naar de talrijke belangrijke werken op strategisch gebied van o.a. Liddell Hart, Beaufre, Miksche en Sokolofsky, allen professionele militairen.

Evenmin kan ik de vraagpunten onderschrijven die de inleider oproept m.b.t. de optimale aansluiting van opleiding en beroep en de zich daarbij voordoende conflicten in de beroepsconceptie. Zeker is dat de gesignaleerde problemen zich in de afgelopen jaren ook in Nederland in meer of mindere mate hebben voorgedaan, doch veel lijkt er tevens op te wijzen dat wij bij het zoeken naar oplossingen op de goede weg zijn. Met meer nadruk dan de inleider wil ik wijzen op de onderwijsherziening aan de KMA, waarbij sterk het accent is gelegd op de wetenschappelijke vorming, alsmede op het huidige opleidingsprogramma aan de HKS dat eveneens getuigt van inzicht en durf. Al deze vernieuwingen brengen ongetwijfeld mee dat in de militaire-beroepsconceptie het intellectuele leiderschap een steeds belangrijker rol gaat spelen. Ik juich dit toe en zie dit niet als een deprofessionaliseringsverschijnsel doch veel meer als de voltooiing van een onvoltooid professionaliseringsproces.

Tenslotte nog een opmerking over de door Van Gils vermeende vervreemding van de krijgsmacht t.o.v. de maatschappij. Ik onderken die vervreemding niet. Integendeel, vele in de samenleving relevant geachte waarden en normen worden nauwkeurig geanalyseerd en, voor zover toepasbaar, ingevoerd in de militaire samenleving. Dat men hierbij behoedzaam te werk gaat is vanzelfsprekend. Voorkomen moet worden dat de krijgsmacht, die ter bescherming van de democratie in geval van nood het in feite ondemocratische middel „geweld” hanteert, op dat kritieke moment als gevolg van het ontbreken van een juist waarde- en normbesef, desintegratieverschijnselen vertoont.

Ter lezing aanbevolen maar... met een Nederlandse bril.

J. B. P. HOEBÉ, Lt.-Kol. Art. (gsb)

Uit de vakpers

Deze rubriek bevat uittreksels uit recente buitenlandse publikaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

Het systeem 3PB

Op 12 maart 1969 nam het Franse ministerie van defensie de beslissing een functioneel systeem van planning en programmering in te voeren: een instrument voor de informatie, het voorbereiden van te nemen beslissingen en de uitvoering. Dit systeem wordt genoemd: **Planning, Programmering en Preparatie** (voorbereiding) van het Budget: „Système 3PB”.

De regering bepaalt de grondslagen voor de defensiepolitiek; deze is in algemene termen uitgedrukt en bezit een zeker duurzaamheid. Binnen het kader van de defensiepolitiek worden voor de strijdkrachten deeltaken vastgesteld. Deze kwalitatieve taakstelling dient te worden geconcretiseerd door het stellen van nader gepreciseerde doelen.

De genomen beslissingen worden in de volgende serie documenten vastgelegd.

Het Plan, dat vaststelt:

- de nader gepreciseerde doelen;
- de middelen waarmee men de doelen wil bereiken;
- de beschikbare tijd en financiën.

Dit plan moet zich over een voldoende lange tijd uitstrekken. Men moet globaal de hele levensduur van een bepaald wapensysteem, in verband met de te nemen beslissingen op dit punt, kunnen overzien. Het plan moet een functionele structuur hebben, d.w.z. zijn opgesteld met het oog op de taken van de strijdkrachten en de daarmee samenhangende diensten en deze in hun onderlinge functie en totaliteit bezien, ten einde adequate beslissingen te kunnen nemen.

Het Programma:

— ontleedt de systemen in samenstellende delen; bepaalde elementen kunnen gemeenschappelijk zijn voor verschillende systemen;

— geeft per jaar de fysieke inhoud van ieder element;

— evalueert, uitgaande van de fysieke samenstelling en de kosten per eenheid, de te voorziene uitgaven voor ieder jaar. De kosten worden ingedeeld naar budgetposten: investering (aanschaf van nieuw materiaal, reserves, terreinen en onroerende goederen) en exploitatie (salarissen, levensonderhoud personeel enz.).

Het programma is vastgesteld voor een periode van 5 jaar en maakt aldus een redelijke evaluatie mogelijk.

Het jaarlijkse Budget, waarin het programma voor het komende jaar wordt opgenomen.

Plan, Programma en Budget zijn slechts statische en beschrijvende documenten, waarin een overzicht wordt gegeven van het geheel en waarin beslissingen zijn verrat, die in een evenwichtstoestand zijn genomen. Het is bekend dat de politieke, technische, militaire, economische en financiële factoren voortdurend in beweging zijn. Het is daarom nodig steeds corrigerende beslissingen te nemen.

Dit is het doel van de Planning en Programmering, dat

meer dynamisch van inhoud is; het heeft twee oogmerken:

1. een zo groot mogelijke rationalisatie van de voorbereiding van iedere nieuwe beslissing, door:

— te zoeken naar een zo groot mogelijke doeltreffendheid bij een gegeven budget;

— dan wel te zoeken naar een minimalisatie van de uitgaven voor een gegeven doel;

— in alle gevallen de aanpassing te bewerken om het wenselijke te bereiken;

2. het permanent „up to date” houden van voornoemde documenten, om duidelijk de werkelijke situatie aan te geven.

In een schema worden in dit artikel het statische en het dynamische deel van het systeem overzichtelijk weergegeven. Het blijkt duidelijk hoe het onderzoek van de kosten t.o.v. de doeltreffendheid ter sprake komt; deze is daarin geïntegreerd en geeft de mogelijkheid om rationele beslissingen te nemen, zodat men zich niet meer uitsluitend op intuïtie of ervaring van de afgelopen jaren hoeft te baseren. De samenstelling en de doeltreffendheid in het gebruik van de fysieke bronnen kan zodanig worden bepaald, dat de gestelde doelen met de minste kosten worden bereikt. In plaats van een star systeem blijkt het mogelijk voortdurend af te wegen op welke manier de beste aanpassing aan de omstandigheden kan plaatsvinden.

Bovendien moet nog worden opgemerkt dat het systeem 3PB de beslissing wel voorbereidt, maar deze niet automatisch oplevert.

Het artikel besluit met erop te wijzen dat aan het 3PB-systeem ook een actuele waarde is toe te kennen. Hoewel de ervaringen die met het systeem zijn opgedaan nog slechts betrekking hebben op de ontwikkeling van het programma, heeft men ook binnen het Franse departement van defensie grote verwachtingen voor de toekomst.

Het geheel verkeert op het ogenblik nog in een statische fasen van het structureren van het programma, doch er komt een moment waarop men het systeem in werking zal kunnen stellen. Hoeveel tijd hiervoor nodig is, is afhankelijk van een aantal moeilijkheden die nog moeten worden opgelost:

— op personeelsgebied is het nodig competente mensen op te leiden, die zich in de toekomst uitsluitend aan deze taak kunnen wijden;

— op technisch gebied zijn de huidige systemen van verzameling van gegevens van allerlei aard en de behandeling van informatie nog zeer incompleet en fragmentarisch en slechts door automatisering van het personeels- en materieelbeheer zal het probleem op een bevredigende wijze kunnen worden opgelost;

— op fysiologisch terrein zal het 3PB-systeem slechts vruchten kunnen afwerpen als diegenen, die de verantwoordelijke beslissingen moeten nemen, volledig overtuigd zijn van het nut en zich zonder achterdocht achter het systeem kunnen stellen. Het is nodig met oude

gewoonten te breken om tot een moderne oplossing van de problemen te komen.

De conclusie is dat iedereen er, mét het ministerie, van overtuigd moet zijn dat „het realiseren van steeds duurdere programma's meer zal moeten worden gebaseerd op een verbetering van de beheersmethoden dan op de hoop van een steeds stijgend militair uitgavenbudget”. „Application aux Armées d'une politique de rationalisation des choix budgétaires: le Système 3PB”, door Col. J. Bley, in „l'Armée”, juni 1969

drs. P. HENDRIKS, Vdg. Int.

De lessen van het C-5 programma

De harde lessen die de regering van de VS en de industrie uit het C-5 programma hebben geleerd, hebben nieuwe richtlijnen opgeleverd voor de ontwikkeling van andere wapensystemen. De onderminister voor de USAF, Robert C. Seamans Jr., heeft bevestigd dat de nieuwe management-directieven hun eerste toepassing vinden in het programma van het F-15 „air-superiority” gevechtsvliegtuig. Een speciale onderzoekcommissie heeft geconcludeerd dat er een reële behoefte bestaat aan de C-5 Galaxy en dat het project technisch gezond is. Ook de oorzaken van de kostenstijgingen zijn verklaard en de commissie heeft aanbevolen het programma te continueren, doch in het lopende contract een aantal wijzigingen aan te brengen.

Het contract is gebaseerd op het „Total Package Procurement Concept” (TPPC) en de commissie vraagt zich af of het verstandig is geweest een dergelijke conceptie voor de eerste maal toe te passen bij een programma van deze omvang. Niettemin heeft deze wijze van contracteren geleid tot een kostenbesparing voor de regering. „Total Package Procurement” houdt één enkel contract in voor research en ontwikkeling (R & D), beproeving, evaluatie en produktie. In het contract zijn vaste kosten, afleverschema en prestatie-eisen gestipuleerd. Het contract bevat voorts een prikkel tot kostenverlaging en prestatieverbeteringen, beperkte inflatievoorzieningen en een formule voor het bijsturen van de prijs indien de winsten of verliezen exorbitant hoog zouden worden. Deze formule was volgens de onderzoekcommissie „goed bedoeld maar slecht gestructureerd”. Het onderzoek toonde een gebrek aan flexibiliteit in de ontwikkelingsfase aan. Voorts werd de USAF verweten dat zij niet duidelijk had gemaakt dat in het contract de kosten voor het eerste pakket reservedelen, de depot-gronduitrusting en de kosten van aan te brengen voorzieningen en militaire constructiewerkzaamheden niet waren begrepen. Het contract werd door de luchtmacht gezien als een „tight” contract en de kosten-effectiviteit („cost-effectiveness”) werd van secundair belang geacht. Men schijnt bij de USAF de management van het C-5 programma en het TPPC te hebben onderschat.

De kern van het probleem is wellicht gelegen in het feit dat zowel de Amerikaanse regering als Lockheed-Georgia Co (de fabrikant) de nogal optimistische gedachte hadden dat de C-5 een zg. „state-of-the-art” vliegtuig was. Weliswaar was voor de constructie geen grote technologische doorbraak nodig, maar wel een zeer verfijnd ontwerp, dat van elk element een bijna maximale efficiency vergde. Dit was in de beginfase onvoldoende onderkend. De evaluatie heeft aangetoond

dat het vliegtuig geen belangrijke tekortkomingen vertoont en dat zeer waarschijnlijk aan alle eisen v.w.b. bereik, betalende lading, landings- en startkarakteristieken zal worden voldaan. Zelfs bij de hogere prijs zal de C-5 een goede koop zijn en een goed vliegtuig. Het bijzonder grote laadvermogen maakt het mogelijk vrijwel alle transportabele uitrusting van het Amerikaanse leger te vervoeren. Een dergelijk laadvermogen bezit geen enkel ander vliegtuig. Ook de kosten per ton/mijl zijn erg laag. Weliswaar zou de vrachtversie van de Boeing 747 een zelfde ton/mijl kostenfactor hebben, maar enkele militaire prestatie-eisen zouden niet zonder ingrijpende ontwerpwijzigingen in de 747 kunnen worden aangebracht.

Het departement van defensie en de USAF hebben zich afgevraagd of in de toekomst een overschrijding van de geprogrammeerde kosten, zoals zich bij de C-5 voordeed, kan worden vermeden. Het antwoord is positief. Nieuwe management-technieken zijn ontworpen en sommige maatregelen zijn reeds van kracht geworden voor het F-15 programma. Eén ervan is een inkorting van de interne rapporteringslijnen ter verbetering van de communicatie met de topleiding en het geven van voldoende gezag aan het projectbureau. Een andere maatregel betreft het onderbrengen van het zg. „software”-deel van het F-15 programma in een „cost-plus-incentive-fee”-contract. Het overige deel van het programma zal worden uitgevoerd op basis van een vaste prijs plus prikkel tot kostenverlaging. In totaal is een tiental aanbevelingen geformuleerd; met behulp daarvan hoopt men een verbeterde ontwikkelings- en aanschaffingsprocedure voor nieuwe luchtmachtwapensystemen te verkrijgen. „Lessons of the C-5 Program”, door E. E. Ulsamer, in „Air Force/Space Digest”, september 1969

M. W. A. WEERS, Lt.-Kol. Klu

De toekomst van de Engelse artillerie

1. Onder de titel „Suppressive fire and murder mission” kritiseert Col. E. D. Prendergast, Chief Instructor of Gunnery, de thans nog gevolgde vuurleidingsprocedure bij de Engelse veldartillerie. De methode van grenzen schieten op een doel, gevolgd door een controlelaag van een batterij, alvorens het uitwerkingsvuur af te geven, resulteert slechts in het bang maken van een klein deel van de inmiddels goed gedekte vijand. Een weinig effectief uitwerkingsvuur of, juister gezegd, een schoolvoorbeeld van munitieverspilling.

Schr. onderkent in het moderne gevecht twee soorten doelen, die ieder op een verschillende wijze moeten worden bestreden, resp. genoemd:

- a. suppressive fire — onmiddellijke neutralisatie;
- b. murder mission — vernietigingsvuur.

De onmiddellijke neutralisatie vraagt om zo spoedig mogelijk uitwerkingsvuur. Indien wordt beschikt over plaatsbepalings- en doelopsporingsapparatuur voor de waarnemer, over rekentoestellen (FACE) en nauwkeurige meteo-apparatuur ten behoeve van de vuurregeling, alsmede over een doelmatig terreinmeetsysteem, is het mogelijk het eerste schot op korte afstand van het doel te krijgen. Tot over deze apparatuur wordt beschikt, zal de huidige vuurleidingsprocedure moeten worden herzien. Het inschieten met zoveel mogelijk stukken, ieder vurend op een andere afstand, kan de inschietprocedure bekorten, doch vereist veel rekentijd. Moge-

lijk kan tegen het merendeel van deze doelen worden volstaan met grenzen van 200 of 400 m. Het gebruik van brisantgranaten en rook is gewenst en het uitwerkingsvuur wordt voortgezet zolang de eigen troepen voor de uitvoering van hun taak vuursteun behoeven. Als voorbeeld van een doel, dat onmiddellijk moet worden geneutraliseerd, noemt schr. een vijandelijke eenheid, die verrassend het vuur opent op een compagnie die zich over de weg verplaatst. De eigen troepen moeten in dekking en kunnen niet voorwaarts.

Het vernietigingsvuur veronderstelt het initiatief bij de waarnemer; hij ziet het doel, doch de vijand is zich niet bewust van de dreiging. Het is nu zaak het doel verrassend onder vuur te nemen gedurende 10-15 sec zonder voorafgaand inschieten. Voorkomen moet worden dat de vijand in dekking is gegaan, wanneer het uitwerkingsvuur wordt afgegeven. Schr. geeft methoden aan om de plaatsbepaling van het doel nauwkeurige te doen uitvoeren. Tijdrovende methoden, maar in dit geval prevaleert nauwkeurigheid boven snelheid. Inschieten op een hulpdoel en het gebruiken van de Green Archer mortieropsporingsradar voor het bepalen van correcties zijn o.m. methoden om de vijand niet te alarmeren. Een krachtig uitwerkingsvuur van korte duur zal de vernietiging bewerkstelligen.

Als voorbeelden van een te vernietigen doel noemt schr.: troepen bezig met ingraven, troepen die zich over de weg verplaatsen, rustende troepen, troepen in niet-gepantserde voertuigen, stilstaand dan wel tijdens het uitvoeren van een verplaatsing.

2. De inhoud van bovenstaand artikel was voor Maj. D. J. May aanleiding de toekomst van de Engelse artillerie eens van een andere zijde te belichten. In tegenstelling tot de visie van Col. Prendergast, die stelde dat de toekomst ligt in een verfijning van de huidige methodiek en de aanschaf van nieuw kostbaar materieel ten behoeve van de vuurleiding, vuurregeling, terreinmeetdienst en meteo, om snelheid en nauwkeurigheid op te voeren, stelt Maj. May dat de kosten van een dergelijk verfijnd systeem te hoog zijn ten opzichte van de baten. De taak van het Engelse leger ligt in West-Europa en, uitgaande van de daar te verwachten vijandelijke dreiging, zal de artillerie op een geheel andere wijze moeten worden georganiseerd en bewapend. Er is behoefte aan artillerie, die:

- a. harde doelen kan bestrijden;
- b. een antwoord heeft op het vijandelijk overwicht in de lucht;
- c. de overmacht aan vijandelijke artillerie kan neutraliseren.

De harde doelen waarmee de artillerie in West-Europa te maken krijgt, zijn tanks en gepantserde personeelsvoertuigen. Gebruik van kernwapens is zeker in de eerste dagen niet te verwachten, zodat de conventionele artillerie deze taak moet kunnen vervullen.

Het tekort aan luchtdoelartillerie maakt de bescherming van de grondtroepen tegen vijandelijke luchtaanvallen nagenoeg onuitvoerbaar. Het oplossen van dit probleem vereist een uitbreiding van de luchtdoelartillerie, echter ten koste van de veldartillerie. Er moet binnen het bestaande personeelsbestand worden gewerkt, omdat het oprichten van nieuwe regimenten niet mogelijk is.

De bestrijding van vijandelijke artillerie is eveneens een probleem van de eerste orde. Per brigade in West-Duitsland wordt de inzet verwacht van 90 vijandelijke

vuurmonden; voor de bestrijding is — per brigade — slechts 1 batterij 175 mm kn beschikbaar; twee brigades zijn van iedere steun van de 175 mm verstoken. Dit spelen met getallen is gevaarlijk, maar het geeft wel een indicatie van de omvang van de dreiging.

De door schr. voorgestelde reorganisatie van de veldartillerie betreft de volgende facetten.

a. Het opheffen van de in Engeland aanwezige en voor de BAOR bestemde regimenten, met het doel:

— de nabijsteunregimenten in West-Duitsland ieder uit te rusten met een vierde batterij;

— de luchtdoelartillerie uit te breiden.

b. Een totale herziening van de nabijsteun op brigade-niveau. De bestrijding van harde doelen kan worden uitgevoerd door zeer nauwkeurige vuurmonden, vurend met directe richting, dan wel door een grote concentratie van vuur van met indirecte richting vurende artillerie, waarvan het kaliber ten minste 155 mm is. De laatste mogelijkheid vraagt apparatuur voor het bereiken van de „first round hit”. De waarnemingspost moet zijn ingemeten in relatie tot de vuurmonden, de vuurmonden zullen een grote dracht, een groot kaliber en een hoge vuursnelheid (semi-automatisch) moeten hebben en gemechaniseerd moeten zijn. Computers, nauwkeurige meteo-apparatuur en een niet te storen verbindingssysteem zijn zonder meer noodzakelijk. Het munitieverbruik zal hoog zijn en ondanks dat alles zal het, gezien de breedte en diepte van de vakken, niet mogelijk zijn, grote concentraties van vuur af te geven. Alles pleit dus voor het bestrijden van de harde doelen met direct gericht vuur, waarbij het stuk tevens waarnemingspost is. Commandovoering is eenvoudig, kostbare hulpapparatuur overbodig. Een goede wapenkeus is de Zweedse antitankvuurmond op het onderstel van de „S”-tank. Tot het tijdstip, waarop over dit materieel kan worden beschikt, zullen de huidige nabijsteunregimenten met een vierde batterij moeten worden uitgerust (105 mm Abbot, dan wel de oude 5,5 inch). Wordt over het nieuwe antitankmaterieel beschikt, dan kunnen de tankeenheden op de juiste wijze — offensief — worden ingezet.

c. Een herziening van de artillerietaak op divisieniveau. Het verlenen van extra vuursteun aan de bovenbedoelde nabijsteunregimenten van de brigades is niet meer noodzakelijk. Het opsporen van lonende kernwapendoelen en de inzet van kernwapens is de belangrijkste taak geworden. Zolang geen toestemming tot gebruik van kernwapens is gegeven, staat het bestrijden van vijandelijke artillerie voorop, met op de tweede plaats het afgeven van storende vuren in de diepte en waargenomen vuren in voorste lijn. De organisatie van een dergelijk regiment in algemene steun van een divisie omvat een doelopsporingsbatterij en drie vuurmondbatterijen. De bewapening moet zijn het „General Support Rocket System”, waarmee ook kernwapens kunnen worden ingezet; tot het moment van invoering van dit materieel moet node worden volstaan met 2 batterijen 155 mm hw (mech) en 1 batterij 175 mm kn. Deze organisatie op divisieniveau betekent dat het meetre Regiment wordt opgegeven en verdeeld over de divisieregimenten algemene steun.

d. De taak van de artillerie op legerkorpsniveau. Op dit niveau is behoefte aan een nucleair inzetmiddel met grote dracht. Tot invoering van de Lance moet worden volstaan met de Honest John. Er is behoefte aan een één regiment à drie batterijen. Deze reorganisatie leidt

tot het opheffen van het meetregiment, twee middelbare regimenten, twee zware regimenten en drie nucleaire regimenten, waarvoor drie algemene-steunregimenten voor de divisies en een nucleair regiment voor het legerkorps in de plaats komen.

De reorganisatie van de luchtdoelartillerie betreft het oprichten van per divisie een regiment RAPIER (een geleid wapen), bestaande uit drie batterijen; twee batterijen t.b.v. de twee brigades, een batterij voor bescherming van de divisiecommandopost, de nucleaire inzetmiddelen enz. Op legerkorpsniveau is behoefte aan een afdeling middelbare lua (geleide wapens). Deze luchtdoelorganisatie staat los van de invoering van de BLOWPIPE; er is zelfs behoefte aan een vierde regiment RAPIER, maar realisering daarvan gaat het geloof van schr. te boven.

Als conclusie stelt schr. dat de hoge aanschaffingskosten voor modern vuurmondmaterieel en moderne hulpapparatuur niet in verhouding staan tot de baten. De taak van de artillerie op brigadeniveau kan veel beter worden vervuld door met directe richting vurende artillerie; op divisie- en legerkorpsniveau kan met de invoering van meervoudige raketwerpers een aanzienlijke besparing worden bereikt, die voornamelijk de luchtdoelartillerie ten goede komt.

Discussie in „The journal of the Royal Artillery”, september 1959

J. A. P. DIEBEN, Lt.-Kol. Art.

Wapens en mankracht - het evenwicht in Europa

Het grootste beletsel voor het objectief beschouwen („clear thinking”) van de militaire NAVO-strategie is steeds de overdreven voorstelling van de Warschau-Pactstrijdkrachten geweest. Deze overdrijving leek dienstig om de verschillende NAVO-partners te bewegen meer strijdkrachten te leveren.

Dit idee is echter gebleken *onjuist* te zijn. In feite is het even gevaarlijk een vijand te overschatten als hem te onderschatten. Overschatting heeft geleid tot wanhoopsstrategieën, tot een gevoel dat de eigen strijdkrachten niet meer terzake doen en tot het nalaten van vele noodzakelijke en nuttige acties om de eigen paraatheid en effectiviteit op te voeren.

Tegenwoordig hebben sommige NAVO-partners slechts voorraden voor enkele dagen of weken voor hun legers. Zij rechtvaardigen dit door te beweren dat — omdat hun leger zo gering van omvang is — een conventionele verdediging slechts enkele dagen kan duren. Ook wordt het vertrouwen van het publiek in de „flexible response”-strategie ondermijnd. Evenzo doet het vele Amerikanen zich afvragen, tot welk nuttig doel de VS-strijdkrachten in Europa dienen als zij daar toch slechts door de vijand zullen worden overspoeld.

De voornaamste veroorzaker van de overdreven voorstelling van de WP-strijdkrachten is de vergelijkingsmethode van het *aantal* divisies. Persverhalen vergelijken veelvuldig zo'n 170 WP-divisies met ongeveer 25 NAVO-divisies in Centraal Europa, zonder daarbij duidelijk te maken dat het WP-totaal vele kader- en papieren divisies herbergt en dat in het NAVO-totaal vele divisies, die als versterking beschikbaar zijn, niet zijn inbegrepen.

T.a.v. de vergelijking van de luchstrijdkrachten wordt

een zelfde fout begaan, nl. door het *aantal* ontplooide tactische vliegtuigen te tellen. Hierbij wordt dan geen rekening gehouden met de kwalitatieve voorsprong van de NAVO-vliegtuigen en met de versterkingsmogelijkheden van dit aantal.

Schr. geeft enkele ongeclassificeerde gegevens aangaande het militaire machtsevenwicht in Centraal Europa en wel om twee redenen:

- om aan te tonen dat er ruwweg van een gelijke omvang van WP- en NAVO-strijdkrachten sprake is (hoewel mogelijk niet qua doelmatigheid);
- om de soorten criteria aan te bevelen, die zouden dienen te worden ontwikkeld om de thans gangbare, ongenuanceerde en misleidende „indicators” (aantallen divisies en vliegtuigen) te vervangen.

Vaststelling van het feit dat de strijdkrachten aan beide zijden, globaal gezien gelijk in omvang zijn, geeft grond aan het idee dat:

- een voldoende conventionele capaciteit van de NAVO een realiteit is bij de geplande of bescheiden verhoogde defensiebudgetten, vooropgesteld dat de NAVO haar thans bestaande strijdkrachten effectief bevoorraadt, beveiligd en gebruikt;
- een effectieve militaire strategie van „flexible response” eveneens levensvatbaar is. E.e.a. is van vitaal belang voor onze veiligheid. Zonder effectieve niet-nucleaire strijdkrachten zou de NAVO-politiek zwak staan ingeval van een crisis.

Schr. geeft dan enkele tabellen met aantallen divisies, mankracht, wapens en voertuigen. Bij de NAVO-divisies telt hij 5 Franse divisies mee.

Enkele gegevens krijgen de nadruk: hoewel de NAVO in Centraal-Europa slechts 55% van het aantal WP-tanks heeft, is van belang dat de NAVO-tanks (M60, Leopard en Chieftain) accurater zijn op lange afstand dan de meest gangbare WP-tanks, zoals de T54 en T55. Bovendien is de voorsprong van 50% aan antitankwapens belangrijk.

Er is dus duidelijk *geén* sprake van een hopeloze situatie. Bij een ongeveer gelijk aantal vuurmonden is de NAVO-vuurkracht superieur door haar kwaliteit.

Schr. noemt nog een aantal andere vergelijkingsnormen, zoals o.a. gevechtsgereedheid, staat van geoefendheid, terreingesteldheid en groepering. Vooral het *versterkings-* en het *mobilisatievermogen* krijgen bijzondere aandacht. Om dit vermogen aan eigen zijde op te voeren, doet schr. een aantal suggesties t.a.v. onderdeelstraining van reservisten en verbetering van mobilisatiesystemen, ten einde een doelmatiger gebruik te maken van de aanwezige mankracht.

De NAVO heeft 28% minder onmiddellijk beschikbare vliegtuigen in Centraal Europa dan het WP. Maar de NAVO heeft een grotere versterkingscapaciteit vanuit haar over de gehele wereld verspreide voorraad. Verder zijn van belang: de grote gevechtskracht van het NAVO-vliegtuig, het grote aantal „multi-purpose”-vliegtuigen met een groter draagvermogen (gemiddeld bijna 2,5 X zoveel als de WP-vliegtuigen!), en veel hoger „kill”-potentieel, betere vliegeropleiding en kortere wachttijden (langere inzetbaarheid). Schr. waarschuwt echter voor de omstandigheid, dat al deze „high performance”-vliegtuigen op de vliegbases erg kwetsbaar zijn en hij pleit voor de bouw van parkeerbunkers en grotere startbaanreparatiecapaciteit. De nodige investering daartoe bedraagt niet meer dan 5% van de vliegtuigwaarde!

Conclusies

a. Niemand mag uit het voorgaande concluderen dat ook maar één van de NAVO-landen veilig zijn strijdkrachten kan inkrimpen. Het evenwicht is labiel, zelfs kleine wijzigingen kunnen het evenwicht belangrijk verstoren.

b. De staat waarin de NAVO-strijdkrachten zich bevinden is onbevredigend. Wij halen niet eruit wat erin zit en wij treffen niet de voorzieningen, die nodig zijn om het aanwezige potentieel optimaal te doen zijn. Genoemde voorzieningen zouden zonder een grote kostenverhoging mogelijk zijn.

c. Indien wij niet zullen leren afrekenen met het simplificerende en misleidende tellen van aantallen divisies en vliegtuigen en de daarmee verband houdende overdriving van de dreiging, dan verkrijgen wij geen reële kijk op de NAVO en wordt niet het militaire vermogen ontwikkeld, dat wij — tegen aanvaardbare prijs — nodig hebben.

„Arms and men — The balance in Europe”, door A. C. Enthoven, in „Military Review”, september 1969

M. G. WOERLEE, Maj. Inf. (gsb)

Naschrift referent

Voor geïnteresseerden is lezing van het complete artikel de moeite waard. De aantallen en percentages van de in dit uittreksel niet opgenomen tabellen, verschillen op het eerste gezicht aanzienlijk met de aantallen, genoemd in de rapporten van het Institute for Strategic Studies. Dr. Enthovens aantallen beperken zich echter uitdrukkelijk tot het gebied West-Duitsland, België, Nederland en Frankrijk v.w.b. de NAVO-strijdkrachten, tegenover de aanwezige WP-strijdkrachten in Oost-Duitsland, Polen en Tsjecho-Slowakije. Bovendien baseert hij zijn aantallen op de toestand van vóór de invasie in Tsjecho-Slowakije. Dr. Enthoven heeft een zekere autoriteit op strategisch gebied en is een veelgevraagd spreker, o.a. op de diverse Amerikaanse Krijgsscholen en het War College. Hij is o.a. hoofd economische zaken geweest van de „Rand Corporation” en staatssecretaris van defensie, belast met systeemanalyse.

W.

Offensieve en defensieve strategie van de VS

Het verzekeren van het voortbestaan van de VS als natie noopt tot het aanhouden van een strategische strijdmacht, opgebouwd uit een offensieve en een defensieve component. Een dergelijke strijdmacht moet over een scala van middelen beschikken en zijn afgestemd op de mogelijke vormen van vijandelijke agressie.

De offensieve component moet een bepaald vernietigend vermogen vertegenwoordigen en daardoor primair de „afschrikingsfunctie” vervullen; de VS beschikken over raketten, bemande bommenwerpers, ondersteuningsstrijdkrachten en bijbehorende bevelssystemen.

De defensieve component dient de schade van een vijand tot een aanvaardbaar minimum te beperken en kan mede als afschrikking dienen. Opmerkelijk in dit verband is dat een (VS) ABM-systeem (nog steeds) ontbreekt, doch dat de SU over de middelen beschikt om een zodanige schade te berokkenen dat deze onmogelijk als „aanvaardbaar minimum” kan worden gekwalificeerd. Men denke in dit verband aan het grote aantal ICBM's en SLBM's (submarine launched ballistic missiles), waarover de SU, behalve over een groot aantal

bommenwerpers (Bear, Badger, Bison en Blinder), beschikt.

Het baart de VS bijzondere zorg:

— dat de Sovjets thans over mobiele ICBM's beschikken (moeilijk op te sporen en uit te schakelen);
— dat het aantal SLBM's gestaag toeneemt;

— dat de SU een nieuwe generatie onderzeeboten, analoog aan de Polaris, ontwikkelt;

hetgeen tendeert in de richting van een Russisch overwicht op dit gebied.

Hierbij moet nog worden aangetekend, dat de ontwikkeling van de Russische ABM en FOBS (fractional orbital bombardment system), de offensieve en defensieve strategische strijdkrachten van de VS toch al voor grote problemen stelde.

De VS voert thans t.b.v. de Minuteman en de SLBM's de MIRV (multiple independently targeted reentry vehicle), een systeem dat het mogelijk maakt verscheidene raketten van één plaats af te vuren. Hierdoor kunnen meer doelen worden aangegepen, hetgeen de vijand qua afweer voor grote problemen stelt. Mocht ook de SU, thans reeds beschikkend over raketten met een grotere lading dan die van de VS, daartoe overgaan, dan zou dit het nucleaire evenwicht kunnen verstoren. De directe nucleaire dreiging van Rood-China op de VS is voorshands, mede als gevolg van het ontbreken van lange-afstandsbommenwerpers gering. Veel bedenkelijker voor de VS is het feit dat Rood-China zijn nucleaire potentieel kan inzetten t.b.v. „nucleaire chantage”. Zo zouden bv. Aziatische landen kunnen worden bewogen de VS het recht te ontzeggen tot gebruik van bepaalde bases, c.q. tot het aandringen op het terugtrekken van Amerikaanse strijdkrachten uit dat gebied. De wijze waarop de VS de gesignaleerde dreiging(en) het hoofd moeten bieden, is voortdurend onderwerp van discussie, met name v.w.b. de omvang van de tot dat doel aan te houden strijdkrachten. De meest extreme standpunten zijn:

— enerzijds, een strijdmacht die in staat is in één (eerste) klap het gehele nucleaire potentieel van de vijand te vernietigen;

— anderzijds, een strijdmacht die, na een vijand, in staat is de vijandelijke bevolkingscentra en de industrie te vernietigen.

Het standpunt van de Amerikaanse regering houdt het midden tussen deze uitersten. Algemeen aanvaard uitgangspunt is dat deze (strategische) strijdkrachten dienen te bestaan uit een menging van raketten en bommenwerpers (bases zowel ter land als ter zee).

De Amerikaanse verdediging tegen een nucleaire aanval steunt thans op interceptors (Voodoo, Delta Dagger, Starfighter), SAM's (surface to air missiles) en de bijbehorende systemen (command and control, early warning). Vermeldenswaardig in dit verband is de verdediging tegen Russische satellieten, gebaseerd op de systemen Spasur (waarschuwing) en Space-Track (identificatie) en op de Thor (interceptie en vernietiging).

Resumerend kan worden vastgesteld, dat het zwakke punt in de Amerikaanse verdediging wordt gevormd door het feit dat interceptie van (niet te verwarren met: waarschuwing tegen) ICBM's onmogelijk is (volgens schr. te wijten aan vroegere onderschatting van de tegenstander).

Schr. besluit met een schets van mogelijke ontwikkelingen op dit terrein in de SU en concludeert, dat — met het oog daarop — de Amerikaanse defensie tegen deze

dreiging als „niet adequaat” moet worden gewaardeerd. Hij wijt dit aan de defensieve instelling van de VS, aan het „reageren” in plaats van waar nodig „ageren”, hetgeen heeft geleid tot verwaarlozing van de offensieve component.

„US offensive and defensive strategy”, door Lt.-Col. J. L. Fant, in „Military Review”, september 1969

H. VAN VEEN, Maj. Inf. (gsb)

De Franse sportschool

Op 1 september 1967 werden drie militaire sportcentra samengevoegd tot „l'Ecole Interarmées des Sports”, die werd gevestigd in het Camp Guynemer bij Fontainebleau. De sportschool onderwijst en traint alle kader, specialisten en atleten van de Franse krijgsmacht en de Gendarmerie. Behalve met het opleiden van sportinstructeurs is de school belast met het vormen en trainen van de individuele atleten en van de teams, die de Franse krijgsmacht bij bepaalde sportevenementen zullen vertegenwoordigen. Ook zorgt de school zelf voor de organisatie van wedstrijden. Voorts worden studies verricht, zowel op het gebied van de sport als op het gebied van de sportgeneeskunde. De school kan ca. 800 cursisten tegelijk scholen en herbergen. Er worden 25 takken van sport onderwezen. De school beschikt over een groot aantal terreinen en gebouwen en er zijn nog enkele in aanbouw. Verder wordt nog gebruik gemaakt van civiele inrichtingen in de naaste omgeving.

„L'Ecole Interarmées des Sports”, door Col. P. Grandjean, in „l'Armée”, september 1969

J. J. M. ANTONIETTI, Lt.-Kol. GS

De fitheid van de hoofdofficier

Het werken onder vredesomstandigheden en vooral op staven leidt ertoe dat met name de hoofdofficieren hun fysieke conditie gaan verwaarlozen. Dit gebeurt dan bovendien op een tijdstip dat de meesten gevoelig gaan worden voor de eerste tekenen van het ouder worden. Thans betreft dit een generatie, die een zware lichamelijke oefening heeft ondergaan en in menige harde campagne werd overtuigd van de noodzaak als commandant over een „geharde bast” te beschikken.

De lichamelijke gesteldheid is evenzeer een wezenlijk bestanddeel van een commandant als een getrainde en soepele geest. In vredestijd bestaat altijd een neiging meer nadruk te leggen op de geestelijke dan op de lichamelijke vaardigheden. Toch is het ook voor de gezondheid van het individu zelf van groot belang aan sport te doen. De zakenwereld is er al achter dat sportbeoefenaars minder kans lopen op een hartinfarct dan de zwaarlijvige en overwerkte veertigers.

Wordt een hoofdofficier tot een bevelvoerende troepenfunctie geroepen, dan kan hij een goede lichamelijke conditie niet ontberen, omdat hij anders van zijn eenheid niet het uiterste kan eisen. De ervaring heeft aangetoond dat een redelijke en regelmatige lichamelijke opvoeding het beste middel is om een commandant op de top van zijn kunnen te houden. Zij gaven van hoofd en hart kunnen slechts door een sterk lichaam tot hun recht komen.

Ondanks de mechanisatie blijft de lichamelijke fitheid de eerste maatstaf voor het beoordelen van de gevechts-

vaardigheid van een eenheid. De plotselinge overgang van rijden of wachten tot een uitgestegen gevecht brengt een grote lichamelijke inspanning mee. De ervaring leert dat de beste resultaten worden bereikt door de eenheden wier commandanten dagelijks actief bij sportbeoefening worden waargenomen.

De voorgaande gedachtengang wordt door de legerleiding onderschreven. Dit is o.m. neergelegd in de bepaling dat dagelijks 30 à 40 minuten (of een halve dag per week) aan lichamelijke oefening moet worden besteed. Voorts levert de sportschool zoveel instructeurs af dat binnenkort bij alle eenheden en staven onder vakkundige leiding kan worden geoefend. Desondanks zal het nodig blijven dat — bv. in Parijs — de betrokken officieren en hun chefs zelf het nodige terzake ondernemen.

Sedert de terugkeer uit Algerije heeft het leger zich op verdienstelijke wijze op de mechanisatie weten over te schakelen. Toch is het evenwicht tussen lichamelijke en geestelijke conditie verstoord. Wij dienen niet te vergeten dat men als soldaat ook moet kunnen marcheren en ontbering lijden. Daarom moet de betekenis van en de zin voor lichamelijke inspanning en conditie worden verbeterd.

„Commandement et forme physique du Chef”, door Col. H. Delaunay, in „l'Armée”, september 1969

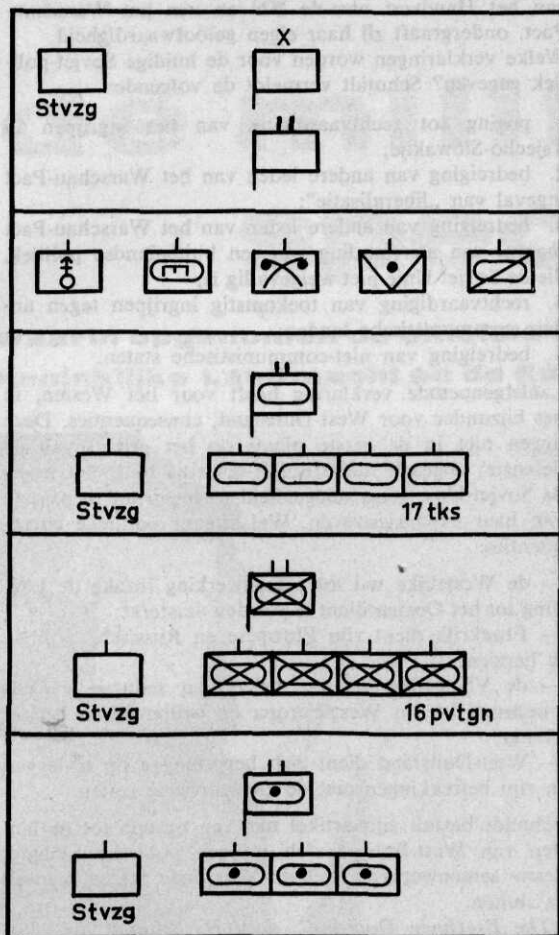
J. J. M. ANTONIETTI, Lt.-Kol. GS

De twee-indeling van gevechtstroepen

Schr. bepleit de invoering van een standaard-type brigade, bestaande uit een tankbataljon à 4 eskadrons en een pantserinfanteriebataljon à 4 compagnieën, benevens o.m. een afdeling artillerie. Reeds tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog werd algemeen de opvatting gehuldigd dat voor het gevecht met gemechaniseerde eenheden, een organisatievorm gebaseerd op het beginsel van de twee-indeling de voorkeur verdiende. De laatste organisatie, die voor het Duitse pantserregiment in de Tweede Wereldoorlog werd vastgesteld, het zg. Panzerregiment Typ 1945, ging dan ook van dit beginsel uit en gaf een indeling te zien van een Panzerabteilung en een Panzergrenadierbataillon.

De invoering van tactische kernwapens leidde ertoe, dat in NAVO-verband alom werd gezocht naar nieuwe organisaties, hetgeen uiteindelijk resulteerde in de bekende LANDCENT-brigade. De zeer beperkte mogelijkheden om te komen tot de vorming van gemengde eenheden binnen de LANDCENT-pantserbrigade met haar 3 bataljons en in het bijzonder binnen de LANDCENT-pantserinfanteriebrigade met haar ongelijksortige samenstelling, leidden evenwel al spoedig tot kritiek op deze organisatie en tot de ontwikkeling van nieuwe denkbeelden. In diverse landen kwam dit tot uiting in het streven te geraken tot één type brigade, de zg. standaardbrigade, die mogelijkheden moest bieden om binnen de brigade gemengde eenheden te vormen.

In Engeland werd dan ook in 1969 overgegaan naar de zg. „Square Brigade”, o.m. bestaande uit 2 tankbataljons, 2 pantserinfanteriebataljons en een afdeling artillerie, met vrijwel onbeperkte mogelijkheden voor de vorming van gemengde eenheden en duidelijk gebaseerd op het beginsel van één tankeenheid op één pantserinfanterie-eenheid.

In Frankrijk ontstond de (standaard)brigade type 1967, die momenteel wordt ingevoerd. Weliswaar handhaaft men hierbij binnen de brigade 1 tankbataljon en 2 pantserinfanteriebataljons, alsmede een afdeling artillerie, doch het tankbataljon zelf bestaat uit 4 eskadrons à 4 pelotons (plus een pantserinfanteriecompagnie à 4 pelotons); ook het pantserinfanteriebataljon is samengesteld uit 4 compagnieën (2 compagnieën uitgerust met personeelsvoertuigen en 2 compagnieën uitgerust met AMX13, ten dele bewapend met SS11). In wezen is derhalve ook hier sprake van het beginsel van de twee-indeling en bestaat op ieder niveau de mogelijkheid tot vorming van gemengde eenheden. Ook de Italiaanse en Zwitserse organisaties voor het pantserregiment 1966 vertonen hetzelfde beeld. Daarentegen kennen deze organisaties geen artillerie-indeling en geen enkele logistieke zelfstandigheid voor het regiment.

Bij een beschouwing van de voor het Westeuropese operatietoneel meest gewenste divisieorganisatie dient — aldus schr. — te worden vastgehouden aan het huidige aantal tanks binnen de divisie, zijnde voor de meeste landen rond 220. Bij handhaving van het huidige aantal tanks per tankbataljon impliceert dit derhalve een divisieorganisatie met 4 tankbataljons en 4 pantserinfanteriebataljons. De Engelse divisie groepeerde deze aantallen bataljons

in 2 „Square Brigades”, doch uiteraard is ook de vorming van 4 kleine brigades, van het Italiaanse of Zwitserse type, denkbaar. De Engelse brigade vormt een voor het nucleaire gevecht gewenste eenheid van verbonden wapens en kent een grote mate van logistieke zelfstandigheid. Daarentegen is de bevelvoering op brigadeniveau bezwaarlijk en is de brigade in haar geheel minder beweeglijk. Bovendien zou de ver doorgevoerde logistieke zelfstandigheid in het moderne beweglijke gevecht wel eens een blok aan het been kunnen worden.

De vorming van kleinere brigades, i.c. 4 brigades in een divisie, biedt op brigadeniveau het voordeel van een aanmerkelijk grotere beweeglijkheid, en voorts kan de nauwe samenwerking tussen de beide bataljons leiden tot een hecht teamverband. De afwezigheid van ondersteunende wapens alsmede de logistieke afhankelijkheid vormen echter evenzovele beperkingen. Bovendien wordt het probleem van de bevelvoering verschoven naar het divisieniveau.

Indien wordt uitgegaan van de wenselijkheid het aantal tanks per divisie te handhaven op rond 220 en wordt erkend dat de meest ideale verhouding tussen tanks en pantserinfanterie 1:1 bedraagt en voorts wordt onderschreven dat (i.v.m. de bevelvoering) de indeling van (niet meer dan) 3 brigades in een divisie wenselijk is, komt men als een gulden middenweg tussen de hiervoren genoemde uitersten tot een middelgrote brigade. Deze brigade zou kunnen bestaan uit een tankbataljon met 72 tanks, onderverdeeld in 4 eskadrons, een pantserinfanteriebataljon à 4 compagnieën en een afdeling artillerie (zie schets).

Bij het hiervoren weergegeven voorstel voor de invoering van een standaardtype brigade tekent schr. de volgende voordelen van deze organisatie aan.

— De organisatie sluit nauw aan bij de Engelse en de Franse opvatting; zij kenmerkt zich evenwel door een gemakkelijker bevelvoering, een vereenvoudigde verzorging en een grotere standaardisatie v.w.b. het materieel binnen de brigade.

— De organisatie beantwoordt aan de algemeen geldende opvatting dat een verhouding tanks/pantserinfanterie van 1:1 ideaal is.

— De organisatie van de bataljons maakt het mogelijk dat bij uitvallen van een compagnie of eskadron nog altijd een volwaardige gevechtseenheid resteert, bestaande uit drie elementen.

— De organisatie biedt de mogelijkheid om d.m.v. de extra bataljonsstaf (bv. gecommandeerd door de plv. brigadecommandant) te velde een derde gemengde eenheid van bataljonsgrootte te vormen; in vrede zou deze staf kunnen worden belast met b.v. de opleiding binnen de brigade.

— De organisatie van de beide bataljons biedt de mogelijkheid — mocht men daartoe in de toekomst willen besluiten — over te gaan tot de vorming van permanent gemengde eenheden, zonder bijkomende problemen i.v.m. wijzigingen in de personeelssterkte, legeringsbehoefte enz.

„Die Zweier-Gliederung der Kampftruppen”, door dr. F. M. von Senger und Etterlin, in „Kampftruppen”, sept./okt. 1969 H. Th. J. F. FELIX, Lt.-Kol. Art. (gsb)

De Breznjef-doctrine

Omtrent het ontstaan van de Breznjef-doctrine bestaan uiteenlopende opvattingen; in ten minste vijf verschillende verklaringen kan zij worden teruggevonden.

Reeds voor de inval in Tsjecho-Slowakije is zij in duidelijke bewoordingen uiteengezet in een brief van een aantal regerings- en partijvertegenwoordigers van landen van het Warschau-Pact aan het Centrale Comité van de Tsjechoslowaakse Communistische Partij: „Wij zullen nooit toestaan, dat het imperialisme — met vreedzame of oorlogszuchtige middelen, van binnenuit of van buitenaf — een bres slaat in het socialistische systeem en daardoor het machtsevenwicht in Europa te zijnen gunste wijzigt”. Aangezien een socialistisch land zijn onafhankelijkheid slechts kan bewaren als lid van een socialistische gemeenschap kan het zich nimmer tegenover andere socialistische landen opstellen met een beroep op de verdediging van zijn soevereiniteit.

Deze gedachtengang werd na de inval in Tsjecho-Slowakije bevestigd in officiële verklaringen van o.m. Gromyko, Ulbricht en Breznjef. De meest uitgebreide behandeling van de doctrine werd gegeven door S. Kovaljov in een artikel in Pravda op 26 september 1968 (*Survival* van november 1968). Behalve de stelling van beperkte soevereiniteit van de afzonderlijke socialistische landen, ontwikkelt hij de gedachte dat de socialistische landen eveneens een onbeperkt recht tot interventie hebben tegen staten buiten het socialistische kamp; volgens Sovjet-opvattingen zijn de internationale wetten en normen onderworpen aan de wetten van de klassenstrijd en van de sociale ontwikkeling.

Schmidt toont vervolgens aan dat de grondgedachte van het „proletarisch internationalisme”, waaruit de beperkte soevereiniteit volgt, niet nieuw is; sedert de jaren '20 wordt zij gebruikt ter rechtvaardiging van de Sovjet-machtspolitiek. In de jaren na 1960 is zij enige tijd op de achtergrond gebleven, doch de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije plaatsten haar weer in het centrum van de belangstelling.

Deze opleving wekte evenwel de tegenstand op van communisten over de gehele wereld. Met name in Joegoslavië en Roemenië werd de Breznjef-doctrine fel afgewezen. Ook de landen van het Warschau-Pact zullen zich bewust zijn van de kentering in de Sovjet-opvatting van soevereiniteit: in 1966 werd nog de nadruk gelegd op „de beginselen van soevereiniteit en nationale onafhankelijkheid, van gelijke rechten en niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden en het beginsel van eerbiediging van de territoriale onschendbaarheid” (Verklaring van Boekarest, 6 juli 1966).

Nu de Sovjet-Unie een interpretatie van het begrip „soevereiniteit” heeft aanvaard die diametraal tegengesteld is aan haar betrekkingen en verplichtingen als gevolg

van het Handvest van de VN en van het Warschau-Pact, ondergraaft zij haar eigen geloofwaardigheid. Welke verklaringen worden voor de huidige Sovjet-politiek gegeven? Schmidt vermeldt de volgende:

1. poging tot rechtvaardiging van het ingrijpen in Tsjecho-Slowakije;
2. bedreiging van andere leden van het Warschau-Pact ingeval van „liberalisatie”;
3. bedreiging van andere leden van het Warschau-Pact ingeval van aanvaarding van een buitenlandse politiek, die de Sovjet-Unie niet welgevallig is;
4. rechtvaardiging van toekomstig ingrijpen tegen andere communistische landen;
5. bedreiging van niet-communistische staten.

Laatstgenoemde verklaring heeft voor het Westen, in het bijzonder voor West-Duitsland, consequenties. Deze liggen niet in de eerste plaats op het gebied van de defensie; ongeacht de Breznjef-doctrine blijft het nodig de Sovjet-Unie geen gelegenheid te geven tot toepassing van haar expansiestreven. Wel zijn er politieke consequenties:

— de Westelijke wil tot samenwerking inzake de houding tot het Oosten dient te worden versterkt;

— Frankrijk dient zijn Europese en Russische politiek te herzien;

— de VS zullen moeten inzien, dat reductie van de troepensterkte in West-Europa de veiligheid in gevaar brengt;

— West-Duitsland dient zich beperkingen op te leggen in zijn betrekkingen met de Oosteuropese staten.

Schmidt besluit zijn artikel met een oproep tot de landen van West-Europa zich tot een politieke eenheid, nauw samenwerkend met de Verenigde Staten, aaneen te sluiten.

„*The Brezhnev Doctrine*”, door H. Schmidt, in „*Survival*”, oktober 1969

A. W. T. GIJSBERS, Lt.-Kol Inf. (gsb)

Voor U ontdekt in Z.O.-SPANJE: een nog niet door toeristenindustrie bedorven stadje, waar wij een Ned. nederzetting stichtten en reeds Nederl. en Engelsen wonen op 4 km afstand en 600 m van de kust. Klimaat beter dan Malaga, Alicante. Prijzen nog normaal: stenen huisjes vanaf f13.500,- incl. grond, str. dr.w., electr. PAPE - TODOSOL - AGUILAS (MU) SPAIN.

---

algemeen
aannemersbedrijf
bouwmaterialen-
handel
betonfabriek

Demonte
WEERT

TELEFOON
(04950) 57 70
(5 lijnen)